

การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮน
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์พยากรและส่งเสริมการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2564

การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮน
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนารักษารและส่งเสริมการเกษตร

สำนักบริหารและพัฒนารวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮัน
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ทัศน์ชัย ศิริวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(รองศาสตราจารย์ ดร.นครศ รังควัด)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุมิสรรค์ เครือคำ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.นครศ รังควัด)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน

อธิการบดี มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อเรื่อง	การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี ตำบลน้ำเกียนอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน
ชื่อผู้เขียน	นายทัศนชัย ศิริวรรณ
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริม การเกษตร
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น

บทคัดย่อ

ประเทศไทยสนับสนุนให้มีการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้เสริมแก่ประชาชนแต่ในขณะที่มีวิสาหกิจชุมชนไม่ก็แห่งที่ประสบความสำเร็จ งานวิจัยนี้จึงพยายามที่จะนำเสนอวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในระดับสูงสุด ตลอดจนมุ่งศึกษาถึงการบริหารและการจัดการ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ความสำเร็จอย่างยั่งยืน และการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี ตำบลน้ำเกียน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์จากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจำนวน 256 คน และชุดคำถามสำหรับผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนจำนวน 20 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน การวิเคราะห์สามเส้า และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงเหตุผล ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มสมาชิกเกือบสองในสาม (64.45%) เป็นเพศหญิงอายุเฉลี่ยประมาณ 44 ปี จบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปวช.-ปวส. (33.99%) ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักมากที่สุด (35.94%) โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐ และไม่มีการสร้างเครือข่ายแต่อย่างใดในขณะที่สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความแน่นอนอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49) มีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ในระดับมากเช่นกัน (ค่าเฉลี่ย 4.49) กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งได้รับข้อมูลข่าวสารด้านวิสาหกิจชุมชนเป็นประจำ (54.68%) และส่วนใหญ่ (82.82%) กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกในชุมชนผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในขณะที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.53) เมื่อพิจารณาถึงความสำเร็จอย่างยั่งยืนพบว่า ความสำเร็จด้านสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.55) รองลงมาคือด้านสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 4.25) และด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 2.80) โดยพบเพียง 1 ปัจจัยที่เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถีในภาพรวมคือ ความแน่นอน

คำสำคัญ : วิชาทฤษฎีชุมชน, กลุ่มวิชาทฤษฎีชุมชนชีววิถี, ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ, ความยั่งยืน

Title	THE DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE SUCCESS INDICATORS OF THE CHIWAVITEE COMMUNITY ENTERPRISE GROUP NAM KIAN SUBDISTRICT, PHU PHIANG DISTRICT, NAN PROVINCE
Author	Mr. Thatchai Siriwan
Degree	Master of Science in Resources Development and Agricultural Extension
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Jukkaphong POUNGNGAMCHUEN

ABSTRACT

Thailand encourages the extension of local wisdom in the way of community enterprise for supplement income of community. Unfortunately, there were a few community enterprises have been successful. Thus, this research attempting to present the successful community enterprise and focus on managerial administration, community enterprise members' participation, sustainability success, and the development of sustainable success indicators of Chiwavitee community enterprise, Namkian Sub-district, Phu Phiang District, Nan Province. Interview schedule was used for quantitative data collection from 256 community enterprises' members, and a set of question was also employed for qualitative data from 20 administrators and community enterprise committee. Obtained data were analyzed by descriptive and inferential statistics for quantitative data, and triangulation and rational content analysis for qualitative data. The result reveal that, two-third (64.45%) of community enterprise members were female with 44 years old of average age. Most of them (33.99%) reached vocational and high vocational certificate of educational attainment and main occupation was farmer (35.94%). All the community enterprise members never sought help from government sector and no networking from other community enterprise. The members had high level (average = 4.49) in attachment to the community enterprise and participation in

activity with others group or organization (average = 4.49). More than one-half (54.68%) of members always received information of community enterprise and most of them (82.82%) were member of community who were co-founded the community enterprise. While community enterprise members have been participated in managerial administration as a whole in highest level (average = 4.53). Considering sustainability success, the highest level of successful was in social aspect (average = 4.55), followed by environmental aspect (average = 4.25), and economic aspect (average = 2.80) respectively. Interestingly, the study only found attachment to the community enterprise as a managerial administration indicator effecting sustainability success of the Chivavitee Community Enterprise Group.

Keywords : Community Enterprise, Chivavitee Community Enterprise Group,
Success Indicator, Sustainability

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รวมถึง รองศาสตราจารย์ ดร.นครเศร รังควัต และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุดิสรรค์ เครือคำ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ตลอดจนคณาจารย์และบุคลากร สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทุกท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำในการวางแผน ตรวจสอบแก้ไข ตลอดจนการติดต่อประสานงานในการ ดำเนินการวิจัยมาโดยตลอด จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณประธาน คณะผู้บริหาร คณะกรรมการ และเจ้าหน้าที่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ข้อมูล เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณประธานคณะผู้บริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อมูลเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนชีววิถี และตรวจสอบข้อมูลเพื่อ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดา นายธวัชชัย ศิริวรรณ มารดา นางศิริลักษณ์ ศิริวรรณ พี่สาว นางสาวศิริธร ศิริวรรณ ภรรยา นางสาวอนูธิดา ศิริวรรณ ที่เป็นกำลังใจที่สำคัญให้คำปรึกษาคอย แนะนำ และยังได้ให้การสนับสนุนเงินทุนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แก่ผู้วิจัยโดยเสมอมา และรวมไปถึง ครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนพ้อง มิตรสหาย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตลอดจนบุคคลทุกท่านที่ยังมิได้เอ่ยนาม มา ณ ที่นี้ ที่คอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ สุดท่ายผู้วิจัยมีความคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อท่านที่สนใจที่จะศึกษา เกี่ยวกับด้านการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในด้านต่างๆ หากมี ข้อบกพร่องหรือความผิดพลาดประการใดผู้วิจัยต้องขออภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ทัศน์ชัย ศิริวรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญภาพผนวก.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ปัญหาในการวิจัย.....	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
ขอบเขตของการศึกษา.....	4
นิยามศัพท์.....	6
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	8
1. บริบททั่วไปของอำเภอกุเพียง และวิสาหกิจชุมชนชีวิธิตำบลน้ำเกี๋ยน.....	8
2. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนและองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน.....	11
3. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	13
4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม.....	22
5. แนวคิดของการพัฒนาชุมชนและพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน.....	25
แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน.....	26
6. แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	28

7. แนวคิดและความหมายของผู้นำ	34
8. ทฤษฎีของความเป็นผู้นำ	44
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	48
ภาคสรุป	49
กรอบแนวคิดในการวิจัย	51
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	53
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	53
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	54
การเก็บรวบรวมข้อมูล	56
การทดสอบเครื่องมือ.....	57
การวิเคราะห์ข้อมูล	58
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	61
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	61
ตอนที่ 2 การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	63
ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน.....	68
ตอนที่ 4 ความสำเร็จในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน	72
ตอนที่ 5 การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการ พัฒนาที่ยั่งยืน.....	78
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	87
สรุปผลการวิจัย.....	87
อภิปรายผล.....	94
ข้อเสนอแนะ	98
บรรณานุกรม.....	103

ภาคผนวก..... 110

 ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์สำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 111

 ภาคผนวก ข ชุดคำถามสำหรับผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชน 119

 ภาคผนวก ค ภาพการลงพื้นที่ 122

ประวัติผู้วิจัย..... 128

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	61
ตารางที่ 2 ความแน่นแฟ้นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตดี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน. 64	64
ตารางที่ 3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ.....	66
ตารางที่ 4 การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชนความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ และการสร้างเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน.....	67
ตารางที่ 5 บทบาทในวิสาหกิจชุมชน.....	68
ตารางที่ 6 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน.....	68
ตารางที่ 7 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน และด้านการประเมินผล.....	69
ตารางที่ 8 ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชีวิตดี	73
ตารางที่ 9 ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตดี.....	74
ตารางที่ 10 ข้อมูลพื้นฐานของคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนชีวิตดี	76
ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของตัวแปรอิสระกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคม.....	81
ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของตัวแปรอิสระกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ.....	82
ตารางที่ 13 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของตัวแปรอิสระกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม.....	84

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน.....	9
ภาพที่ 2 ประสิทธิภาพ (Efficiency)	17
ภาพที่ 3 ประสิทธิผล (Effectiveness).....	17
ภาพที่ 4 เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ระบบ	31
ภาพที่ 5 แบบจำลองเพื่อความยั่งยืนซึ่งมีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก	33
ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	52
ภาพที่ 7 รูปแบบการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนชีวิดี.....	101

สารบัญภาพผนวก

	หน้า
ภาพผนวกที่ 1 สถานที่ตั้งวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน	123
ภาพผนวกที่ 2 การรับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นจากนายกรัฐมนตรี้.....	123
ภาพผนวกที่ 3 สินค้าของวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถีที่ได้รับรางวัลจากกระทรวงมหาดไทย.....	123
ภาพผนวกที่ 4 ตัวอย่างสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี.....	124
ภาพผนวกที่ 5 อาคารนวดแผนไทยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี.....	124
ภาพผนวกที่ 6 สินค้าของชาวบ้านในชุมชนที่นำมาฝากวิสาหกิจชุมชนจำหน่าย	124
ภาพผนวกที่ 7 ผ้าถุงของชาวบ้านในชุมชนที่นำมาฝากวิสาหกิจชุมชนจำหน่าย	125
ภาพผนวกที่ 8 เสื้อพื้นเมืองของชาวบ้านในชุมชนที่นำมาฝากวิสาหกิจชุมชนจำหน่าย	125
ภาพผนวกที่ 9 กลุ่มบุคคลภายนอกที่เข้ามาเยี่ยมชมวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี	125
ภาพผนวกที่ 10 แผนที่ศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี	126
ภาพผนวกที่ 11 สวนสมุนไพรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี.....	126
ภาพผนวกที่ 12 สถานที่จำหน่ายสินค้าของชาวบ้านในวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี.....	126
ภาพผนวกที่ 13 เส้นทางท่องเที่ยว ชีวิวิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน.....	127
ภาพผนวกที่ 14 สถานที่ประกอบอาหารของวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี	127
ภาพผนวกที่ 15 สถานที่แปรรูปสมุนไพรของวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี.....	127

บทที่ 1

บทนำ

ประชากรในชนบทส่วนใหญ่ในประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักซึ่งมักจะทำ การเกษตรแบบยังชีพที่มีความสอดคล้องกับประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนไทย โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ ตลอดจนภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันมี การพัฒนาการเกษตรแบบยังชีพ พึ่งพาตนเองได้ภายในชุมชนเป็นการเกษตรอุตสาหกรรมที่มุ่งเน้น การผลิตเพื่อจำหน่ายมากขึ้น ทำให้ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีพจากภายนอก ชุมชนมากขึ้นตามไปด้วย ทำให้รายจ่ายมากกว่ารายได้จนเกิดภาระหนี้สินและปัญหาอื่นอีกมากมาย ส่งผลกระทบต่อวิถีชุมชนจนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการ แข่งขันและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น ชุมชนจึงต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ (สัจจา และคณะ, 2551) อย่างไรก็ตามการจัดตั้งรวมกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เดียวกัน ประกอบอาชีพเดียวกันหรือมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเหมือนกันเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนที่สนับสนุนการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น สมุนไพร เป็นต้น โดย ถือเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักคุณค่าประโยชน์ของสมุนไพรใกล้ตัวที่มีคุณค่ามากกว่าการใช้บริโภค เพียงอย่างเดียว อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรพึ่งตนเองและช่วยเหลือตัวเองได้ และส่งเสริม คุณภาพชีวิตให้เกษตรกร

ที่ผ่านมารัฐบาลได้กำหนดนโยบายและระบุเป้าหมายที่ชัดเจนให้ประชาชนในท้องถิ่นมี ความสามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีและองค์กรของชุมชนมีความเข้มแข็งโดย การพัฒนาให้กลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีขีดความสามารถในการยกระดับทุนการผลิตและการตลาดสูงขึ้นโดย เน้นการส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพมี 2 ลักษณะคือ 1) การส่งเสริมให้ประชาชนผลิตสินค้า เพื่อจัดจำหน่ายเป็นรายได้แก่ครอบครัวตนเอง และ 2) ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มการผลิตเพื่อจัด จำหน่ายในรูปแบบธุรกิจชุมชน ดังนั้นธุรกิจชุมชนมีความสำคัญส่งผลต่อการพัฒนาของระดับชุมชน และสังคมให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่การบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องอาศัยกำลังของ ทุกภาคส่วน ทุกระดับทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธวิธีและการนำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (ชลธี, 2547) อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ การทำให้วิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งสามารถดำเนินการได้หรือประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นประเด็นที่รัฐบาลไม่ควรเพิกเฉย การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน เป็นเรื่องท้าทายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดหรือพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการที่เกิดจากการร่วมกลุ่มของบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีความคิดที่คล้ายคลึงกัน ร่วมกันผลิตสินค้า การให้บริการหรือกิจการอื่น ๆ เพื่อตอบสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ เพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนนั้นได้เข้าใจถึงขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน สร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนถึงศักยภาพของตนเอง หลักการพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนนั้นส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาไปได้ในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งการดำเนินการโดยองค์กรชุมชนนั้นจะต้องมีการร่วมมือกับทางภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมภายในชุมชน (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2563)

วิสาหกิจชุมชนชีววิถีเป็นอีกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหนึ่งซึ่งดำเนินกิจการผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรเพื่อทำความสะอาดผิวและบำรุงผิวเพื่อส่งออกและขายภายในประเทศตลอดจนเปิดบริการสปาเพื่อสุขภาพสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่ต้องการผ่อนคลายหรือมีปัญหาด้านสุขภาพด้วยผลิตภัณฑ์สมุนไพร วิสาหกิจชุมชนชีววิถีตั้งอยู่ที่ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มจำนวน 709 คน ประกอบกิจการมาแล้วเป็นระยะเวลา 11 ปี เคยได้รับรางวัลมากมายทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เช่น ชนะเลิศการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร รางวัลชนะเลิศแผนธุรกิจดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมพัฒนาชุมชน และได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ ด้านการจัดการทางบัญชีโดยตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นต้น รางวัลทั้ง 3 รางวัลนี้ถือเป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี แต่อย่างไรก็ตามความสำเร็จอาจมีข้อจำกัดด้านความยั่งยืน กล่าวคือ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้นมีปัจจัยหลายอย่างทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกดังนั้นการค้นหาหรือพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะสามารถทราบถึงตัวชี้วัดความสำเร็จเพื่อนำไปเป็นประเด็นหลักในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนเช่นกัน และสอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อย ขนาดเล็กและวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางขยายฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุมมากขึ้นเป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ในสังคม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาและส่งเสริมสังคมผู้ประกอบการเพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการที่ผลิตได้และขายเป็น ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12

ปัญหาในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญไปที่ดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยมีการกำหนดปัญหาหลักในการวิจัยคือ ดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีคืออะไร โดยประกอบไปด้วยปัญหารองในการวิจัย 4 ประเด็นดังนี้

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีการบริหารจัดการของธุรกิจอย่างไรให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน
2. สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือไม่ สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชนอย่างไร
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับใด
4. ตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนใด ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ประสบผลสำเร็จและได้รับรางวัลในระดับประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ซึ่งประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์รอง 5 ข้อดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน
2. เพื่อศึกษาการบริหารและการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน
3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน
4. เพื่อศึกษาความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน
5. เพื่อพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่านจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล และองค์กรต่าง ๆ

1. ประโยชน์ทางตรงในการให้บริการความรู้แก่ประชาชน

1.1 ประชาชนในภาคเหนือตอนบนตลอดจนนักวิจัยนักพัฒนาชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนสามารถนำข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารการจัดการของกลุ่มมาพิจารณาถึงแนวทางในการดำเนินงาน เหตุปัจจัยที่ทำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจตลอดจน ในมิติของผู้นำหรือผู้บริหารในเทคนิค หรือวิธีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

1.2 การบริหารจัดการกลุ่มเชิงธุรกิจ เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน เป็นที่ปรารถนาของทุกกลุ่มเชิงธุรกิจ ดังนั้น ผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างมากต่อกลุ่มวิสาหกิจ หรือกลุ่มธุรกิจอื่น ๆ ในเชิงการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

2. ประโยชน์ทางอ้อมเชิงวิชาการและพัฒนาโดยเป็นองค์ความรู้ในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 สำนักส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานทางภาครัฐ หน่วยงานอิสระต่าง ๆ และผู้ประกอบการธุรกิจสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน สังคมและประเทศ

2.2 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้นำชุมชนที่สนใจในการดำเนินงานตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวทางในการเพิ่มความเข้มแข็งในกับชุมชน

2.3 ทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆของดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นนอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ให้กับนักศึกษา บุคคลผู้ที่สนใจนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยได้

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้มีการกำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ 4 ประเด็น คือ 1) ขอบเขตด้านพื้นที่ 2) ขอบเขตด้านเนื้อหา 3) ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง และ 4) ขอบเขตด้านระยะเวลา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จที่ได้รับรางวัล เช่น ชนะเลิศการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร รางวัลชนะเลิศแผนธุรกิจดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมพัฒนาชุมชน และได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศด้านการจัดการทางบัญชีโดยตรวจบัญชีสหกรณ์และได้รับรางวัลอื่น ๆ อีกมากมาย โดยวิสาหกิจชุมชนชีววิถีดำเนินกิจการ 2 ประเภทคือ ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดร่างกายและบำรุงผิวจากสมุนไพรธรรมชาติเพื่อส่งออกและจัดจำหน่ายภายในประเทศตลอดจนเปิดให้บริการสปาเพื่อสุขภาพสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่ต้องการผ่อนคลาย หรือมีปัญหาด้านสุขภาพด้วยผลิตภัณฑ์สมุนไพรก่อให้เกิดอาชีพใหม่และเป็นอาชีพเสริมสำหรับคนในชุมชนโดยวิสาหกิจชุมชนนี้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเข้าไปที่ค้นหาและพัฒนาปัจจัยแห่งความสำเร็จเพื่อประโยชน์ และการพัฒนาต่อยอดแก่วิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาดังนี้ชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ให้ความสำคัญไปที่การศึกษาทางด้านเนื้อหาจากกลุ่มตัวแปรอิสระ 3 กลุ่มคือ 1) ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของกลุ่มสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และตัวแปรตามคือ ความสำเร็จในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนใน 3 ด้านคือ 1) ด้านสังคม 2) ด้านเศรษฐกิจ และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยสาระสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย 6 ด้านดังนี้

1. ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของกลุ่มสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผล
4. ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน 3 ด้าน
 - 4.1 ด้านสังคม
 - 4.2 ด้านเศรษฐกิจ
 - 4.3 ด้านสิ่งแวดล้อม
5. การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประกอบไปด้วย 7 ตัวชี้วัดความสำเร็จ ดังนี้
 - 5.1 ร้อยละของการฝึกอบรมด้านการบริหารของสมาชิกต่อสมาชิกทั้งหมด
 - 5.2 ร้อยละของการศึกษาดูงานของสมาชิกต่อสมาชิกทั้งหมด

- 5.3 ร้อยละของรายได้ที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
- 5.4 ร้อยละของจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
- 5.5 ร้อยละของหนี้สินที่ลดลงเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
- 5.6 ร้อยละของจำนวนครั้งที่ลดลงในการใช้สารเคมีเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
- 5.7 ร้อยละของจำนวนครั้งที่ลดลงในการเก็บของป่ามาใช้เมื่อเทียบกับปีที่แล้ว

6. ความคิดเห็นและแนวทางในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนของผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชน

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มรวมทั้งสิ้น 729 คน ประกอบไปด้วย 1) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ในทุกบทบาท ได้แก่ เจ้าหน้าที่ ผู้ชาย ผู้ซื้อ ผู้ถือหุ้น และสมาชิกในชุมชนที่ก่อตั้งวิสาหกิจ จำนวน 709 คน และ 2) กลุ่มคณะผู้บริหารงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน จำนวน 20 คน โดยทำการสุ่มตัวอย่างจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเท่านั้นได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 256 คน และคณะผู้บริหารทั้งหมดจำนวน 20 คนกำหนดให้เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

4. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย จำนวน 1 ปี ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2562 ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563

นิยามศัพท์

1. วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือกิจการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการเพื่อสร้าง รายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชนโดยในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

2. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืน หมายถึง ตัวแปรที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จภายใต้กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน 3 ด้านคือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ในการดำเนินกิจการ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลุ่ม วิสาหกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

3. การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จ หมายถึง การพัฒนาตัวแปรที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจการ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของกลุ่ม ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

4. การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งร่วมถึงความสามารถในการดำเนินกิจการต่อในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดของวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

5. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่ม หมายถึง การที่สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน มีการดำเนินกระทำกิจกรรมใด ๆ ภายในกลุ่มโดยสมาชิกที่ได้รับมอบหมายงานตามบทบาทและหน้าที่ที่กำหนดไว้ชัดเจนภายใต้โครงสร้างองค์กรโดยมีเป้าหมายร่วมกันคือความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่ม

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนน้ำเกี๋ยน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการศึกษาดังนี้

1. บริบททั่วไปของอำเภอกุเพียงและวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน
2. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนและองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน
3. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
5. แนวคิดของการพัฒนาชุมชนและพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน
6. แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
7. แนวคิดและความหมายของผู้นำ
8. ทฤษฎีผู้นำ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. บริบททั่วไปของอำเภอกุเพียง และวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน

สำหรับประเด็นบริบททั่วไปของอำเภอกุเพียงและวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลดังรายละเอียดต่อไปนี้

บริบทของอำเภอกุเพียง

ในปีพ.ศ.1896 พญาการเมือง เจ้าผู้ครองนครน่าน (องค์ที่ 5) ได้รับพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุรวม 7 องค์ พร้อมด้วยพระพิมพ์ทองคำ 20 องค์ พระพิมพ์เงิน 20 องค์ จากพระเจ้า ไสสีโงไท กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย โดยเถระชั้นผู้ใหญ่พิจารณาเห็นว่า ดอยภูเพียงแช่แห้ง เป็นชัยภูมิดี จึงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมด้วยพระพิมพ์ทอง พระพิมพ์เงิน ไปยังดอยภูเพียงแช่แห้ง ประจุลงในเต้าปูน ทองสำริด แล้วพอกด้วยสเดาย (ปูนขาวผสมยางไม้) แล้วขุดหลุมลึก 1 วา อารารณาพระบรมสารีริกธาตุ ประจุไว้ในหลุมกลบดินแล้วก่อเจดีย์สูง 1 วา ทับไว้อีกชั้น ในกาลต่อมาจึงย้ายเมืองวรนคร (นครน่าน) จากท้องที่อำเภอบัว (ในปัจจุบัน) มาสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่เชิงดอยภูเพียงแช่แห้ง ทรงขนานนามตามชื่อดอยว่า “เมืองภูเพียงแช่แห้ง” สืบมา

พญาการเมือง ปกครองเมืองใหม่นี้ได้เพียง 5 ปี ก็ถึงแก่พิราลัย พญาผากองผู้เป็นโอรส ได้ขึ้นครองเมืองสืบมาอีก 6 ปี เห็นว่าที่ตัวเมืองกุเพียงแห่งนี้เป็นที่กั้นตารน้ำในฤดูแล้ง ชัยภูมิริมฝั่งแม่น้ำน่านฝั่งตรงข้ามคือบริเวณห้วยไคร้ ห่างจากเดิมไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 60 เส้น เป็นที่เหมาะสมกว่า ปีพ.ศ.1911 พญาผากองจึงอพยพไพร่พล ประชาชน ข้ามลำน้ำน่าน มาตั้งเมือง คือที่ตั้งตัวเมืองน่าน หรือจังหวัดน่านในปัจจุบัน

กิ่งอำเภอกุเพียงจึงตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดน่าน โดยแยกออกจากอำเภอเมืองน่าน ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2540 มีผลตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 และได้รับยกฐานะเป็นอำเภอตามพระราชกฤษฎีกา ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่ม 124 ตอนที่ 46 ก. ลงวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2550 โดยมีผลบังคับเมื่อพ้นสิบห้าวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งส่งผลมีฐานะเป็นอำเภอตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน พ.ศ.2550 เป็นต้นมา (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน, 2562)

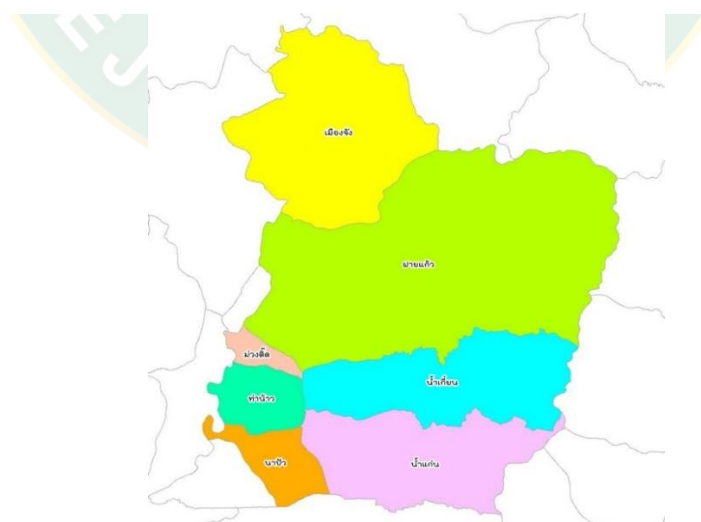
ปัจจุบันอำเภอกุเพียงตั้งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองน่านและอำเภอสันติสุข

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอแม่จริม

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเวียงสา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองน่าน

ภาพที่ 1 อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน

ที่มา: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน (2562)

วิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกีฮน

วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดน่านที่ได้รับการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ในจังหวัดน่านมีจำนวน 207 กลุ่ม แต่วิสาหกิจชุมชนที่มีความโดดเด่นในด้านผลิตภัณฑ์และด้านการบริหารงาน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮนมีข้อมูลดังนี้ วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮนตั้งอยู่ที่ 130 หมู่ 4 ตำบลน้ำเกีฮน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน 55000 ปลายปีพ.ศ. 2550 ได้เกิดการก่อตั้งกลุ่มชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ขึ้นจากแนวคิดของชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ต้องการทำน้ายาล้างจานใช้เองเพื่อลดรายจ่ายและลดการใช้สารเคมีในครัวเรือน โดยเห็นว่าทุกอย่างที่ใช้ในชีวิตประจำวันต้องซื้อ จึงได้เริ่มต้นรวมกลุ่มกันทำน้ายาอเนกประสงค์ชีวภาพ ซึ่งผลิตจากน้ำมะกรูด มะนาว น้ำเกลือ น้ำซี้เถ้า และหัวเชื้อแชมพู เพื่อใช้ล้างจาน ซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดห้องน้ำ ล้างรถ และอื่น ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกีฮนเป็นวิทยากรให้ความรู้ฝึกอบรม พาไปศึกษาดูงานที่สถานีอนามัยตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน และเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มผลิตน้ายาอเนกประสงค์ไว้ใช้ในครัวเรือน

ชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันเริ่มเห็นประโยชน์ว่าช่วยลดค่าใช้จ่ายและปลอดภัยต่อการใช้ ต่อมาแกนนำและสมาชิกกลุ่มจึงได้เล็งเห็นว่าสมุนไพรในชุมชนมีมากมายและมีภูมิปัญญาแต่โบราณ ที่ยังมีผู้ปฏิบัติกันอยู่ ได้แก่ การนำสมุนไพรใบหมีมาผสมดอกอัญชันและน้ำข้าวข้าวสระผสม จึงได้เริ่มต้นทดลองนำสมุนไพรและภูมิปัญญาดังกล่าวมาทดลองทำแชมพูสมุนไพรจากใบหมีและดอกอัญชันเพื่อใช้กันเองในครัวเรือนและพัฒนาสูตรให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นมีจำนวน 79 คน จากนั้นได้เกิดการระดมทุนจากสมาชิก ได้เงินทุนจำนวน 59,900 บาท เพื่อขยายการดำเนินงานมาสู่การผลิตแชมพูสมุนไพรใบหมีดอกอัญชัน และน้ายาอเนกประสงค์ชีวภาพ เพื่อจำหน่าย ตลอดจนขยายมาสู่การผลิตสบู่เหลวและสบู่ก้อน โดยนำพืชสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น เช่น ใบหมี ดอกอัญชัน มะเฟือง มะขาม มะกรูด ขมิ้น มาเป็นวัตถุดิบ ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและควบคุมคุณภาพการผลิต จากสถานีอนามัยตำบลน้ำเกีฮน โดยให้ยืมใช้อาคารห้องเก็บของปรับปรุงเป็นสถานที่ผลิตที่ถูกต้องลักษณะ และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการปลูกและพัฒนาพันธุ์สมุนไพรจากศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลน้ำเกีฮน พัฒนาผลิตภัณฑ์จนมีคุณภาพ ผู้ที่ใช้แล้วเกิดการบอกต่อ ปากต่อปาก ทำให้กลายเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายนารายได้มาสู่ชุมชนเพิ่มโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีงานทำ และยังเสริมสร้างให้เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรแบบธรรมชาติอีกด้วย วิสาหกิจชุมชนชีววิถีได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2559 มีสมาชิก 675 คน (250 หลังคาเรือน) สมาชิกส่วนใหญ่จะปลูกสมุนไพรไว้ที่สวน ที่หน้าบ้านหลังบ้าน เช่น มะกรูด ขมิ้น ไพล ดอกอัญชัน มะเฟือง ตะไคร้หอม ฯลฯ

และนำมาจำหน่ายที่กลุ่ม เพื่อนำมาแปรรูปเป็นเครื่องสำอางสมุนไพรต่อไป โดยผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ได้ผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และได้ตรารับรอง BIO จากสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ว่านำสมุนไพรจากในชุมชนมาใช้ประโยชน์จริงและสามารถทำรายได้สู่ชุมชน ผู้บริโภคมีความพึงพอใจ เพราะสินค้าทุกประเภทเน้นการใช้สมุนไพรในปริมาณที่มากและใช้สารเคมีให้น้อยที่สุด และจำหน่ายในราคาไม่แพง จึงมียอดการสั่งซื้อเข้ามาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้กลุ่มมีตลาดที่แน่นอนและก่อให้เกิดรายได้ (สุนทร, 2018) เคยได้รับรางวัลมากมายทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เช่น ชนะเลิศการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร รางวัลชนะเลิศแผนธุรกิจดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมพัฒนาชุมชน และได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศด้านการจัดการทางบัญชีโดยตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นต้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนและองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการที่เกิดจากการร่วมกลุ่มของบุคคลที่มีความผูกพันกันมีความคิดที่คล้ายคลึงกันร่วมกันผลิตสินค้า การให้บริการหรือกิจการอื่น ๆ เพื่อตอบสนองต่อสภาพเศรษฐกิจเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชน วิสาหกิจชุมชนนั้นจึงเป็นการพัฒนาชุมชนให้ชุมชนนั้นได้เข้าใจขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในชุมชนของตนเองทำให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน สร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนถึงศักยภาพของตนเอง (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2563)

หลักการพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนนั้นส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาไปได้ในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งการดำเนินการโดยองค์กรชุมชนนั้นจะต้องมีการร่วมมือกับทางภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมภายในชุมชน

(เสรี, 2547) ได้ให้นิยามคำว่าวิสาหกิจชุมชนซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า (Community Enterprise) คือการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาตนเอง “ทุน” ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน)

กรมการพัฒนาชุมชน (2546) ได้อธิบายหลักการของวิสาหกิจชุมชนไว้ 12 หลักการ ดังนี้

1. หลักการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาทรัพยากรของชุมชน
2. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. หลักการส่งเสริมเครือข่ายองค์กรและพัฒนาผู้นำ
4. หลักการบูรณาการทุนและสินทรัพย์ของชุมชน
5. หลักการเรียนรู้และการเชื่อมโยงการพัฒนา
6. หลักการบริหารจัดการและการตัดสินใจโดยชุมชน
7. หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. หลักการหาผลประโยชน์ร่วมกัน
9. หลักการติดตาม ตรวจสอบให้โปร่งใสและยุติธรรม
10. หลักการต่อยอดและขยายผล
11. หลักการวิจัยและพัฒนา
12. หลักการพึ่งตนเอง

สำหรับความหมายของวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 นั้นหมายความว่ากิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชนทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548)

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน (เสรี, 2546) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนควรมี 7 ประการ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการเองบางครั้งอาจมีคนนอกมีส่วนร่วมมือให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นส่วนใหญ่ที่มีอำนาจตัดสินใจ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งอาจนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้
3. ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสามารถริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆโดยไม่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากล
5. ดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงหลาย ๆ กิจกรรมประสานแผนีกลังและเกื้อกูล
6. การเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
7. การพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน

ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนหมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือ การอื่น ๆ ซึ่งเป็นการจัดการของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการเพื่อสร้างรายได้ ในบางครั้งอาจจะมีบุคคลจากภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือแต่ไม่สามารถเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนได้ ผลผลิตส่วนใหญ่ของวิสาหกิจชุมชน นั้นเน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในชุมชนเป็นหลัก การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนนั้น จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ในแก่คนในชุมชนโดยเน้นการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชน

3. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Uphoff (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้า มามีส่วนร่วม เกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การ มีส่วน ร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

Arnstien (1969) กล่าวว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลยย่อมไม่ได้ผล การมี ส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้ เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

Berkley (1975) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นคือการที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามี ส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้

Erwin (1976) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วน เกี่ยวข้องในการ ดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง

สัญญา (2551) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วม วางแผน ร่วมปฏิบัติตามโครงการ ร่วมติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องมาจากความสมัครใจ พึ่งพอใจ และได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากชุมชนโดย ส่วนรวมร่วมกัน

เมตต์ (2553) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็ทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล

แนวคิดการมีส่วนร่วม

คาสเปอร์สัน และเบรทแบงค์ (Kasperson and Breitbank (1974 อ้างถึงใน ทานตะวัน, 2546) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนทำตนเป็นผู้สร้างสรรค์กิจกรรมในกระบวนการพัฒนาซึ่งจะบังเกิดผล คือ สามารถแสดงบทบาทที่ สร้างสรรค์ได้และผลของกิจกรรมจะต้องย้อนกลับมาสู่พวกเขาเอง United Nations Research 8 Institute of Social Development (UNRISD) ระบุความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ได้แก่เรื่อง 1) การตัดสินใจ 2) การเข้าร่วมกิจกรรม และ 3) การร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็น ธรรมที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ๆ

United Nation Organization (1981) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ คือ 1) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา 2) การเข้ามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา และ 3) การเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

Lisk (1985 อ้างถึงใน ปรีดา, 2550) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนได้นั้นต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุมทัศนคติความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

ทานตะวัน (2546) ได้ให้ความหมายของคำว่ามีส่วนร่วมไว้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกันหรือการเข้ามามีบทบาทติดต่อสัมพันธ์กันและอาจหมายถึง สถานการณ์ทางสังคมด้วยก็ได้

Erwin (1976 อ้างถึงใน ปรีดา, 2550) ได้นิยามความหมาย ไว้ว่าการมีส่วนร่วมเป็น กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันกับประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

อาภรณ์พันธ์ (2522) ได้นิยามความหมายเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ว่าการมีส่วนร่วม (Participation) ได้ผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้อการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติกล่าวคือ จะต้องเป็นความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการณ์นั้น ๆ

เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือทำในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์กร (Organization)

ไพรัตน์ (2527) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนหมายถึง กระบวนการรัฐ การทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใด เรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ปรัชญา (2528) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามา เกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการดังนี้ คือ 1) ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา และ 2) ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความสามารถบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา

วรรณิการ์ (2540) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของ ประชาชน หมายถึง ขั้นตอนให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันหรือปัจเจกบุคคลเข้า มามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานโดยการร่วมคิดร่วมลงมือปฏิบัติร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล

ทวีทอง (2527) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ แท้จริงน่าจะหมายถึง การที่ชุมชนหรือประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ ทรัพยากรและกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทาง เศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมและได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งแบ่งออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวเอง

มรกต (2535 อ้างถึงใน ณรงค์, 2551) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการ เกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุกระตุ้นให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดการ รับผิดชอบร่วมกัน

จักรพงษ์ (2552) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นขบวนการของการให้ผู้อยู่ได้ บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ และเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของบุคคลในการใช้ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่ม และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหา

พีรพล (2539) ได้นิยามการมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการที่รัฐส่งเสริมชักนำสนับสนุน และ สร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งในรูปส่วนบุคคล ชมรม สมาคม กลุ่มคน มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร

รูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

กลุ่มสังคมศาสตร์สาธารณสุข (2525 อ้างถึงใน ขนิษฐา, 2544) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนหมายถึง การสร้างประชาธิปไตยคืออำนาจแห่งการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน ในกระบวนการนี้อย่างน้อยที่สุดประชาชน ต้องมีการกำหนดวางแผนและดำเนินการในเรื่องทั้งหมดที่ส่งผลต่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของพวกเขาซึ่งจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้อำนาจ ได้ทรัพยากรของพวกเขากลับคืนมาและนั่นย่อหมายถึงกระบวนการทางประชาธิปไตยและการปกครองตนเอง

นำชัย (2529 อ้างถึงใน จักรพงษ์, 2552) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนมีการร่วมมือร่วมใจกันในการวางแผน การระบุปัญหาความต้องการ และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังจะช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ และความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชนทำให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่วางไว้ดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางได้และมีผลให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องคอยพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐบาลหรือเอกชนต่อไป

Williams (1980 อ้างถึงใน ธนวัฒน์, 2550) ได้นิยามความหมายการมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุกระตุ้นให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

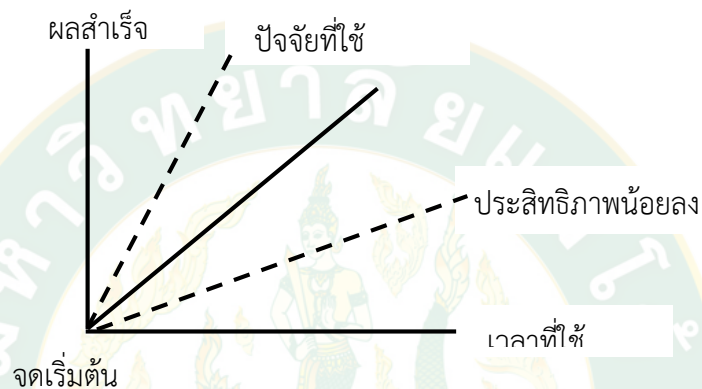
Erwin (1976 อ้างถึงในอำนาจ, 2531) ได้นิยามแนวคิดการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วม (Participative development) ว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดตัดสินใจ ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ปัญหาาร่วมกันกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และการสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

วีระ (2517 อ้างถึงใน จักรพงษ์, 2552) ได้นิยามการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น หมายถึงกระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนระดับท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงชนบทอย่างกว้างขวาง

ดังนั้นแนวคิดการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้คือ การมีส่วนร่วมหมายถึงการที่ประชาชนระดับท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา เปลี่ยนแปลงและแก้ปัญหาซึ่งได้จากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความริเริ่มในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุในวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

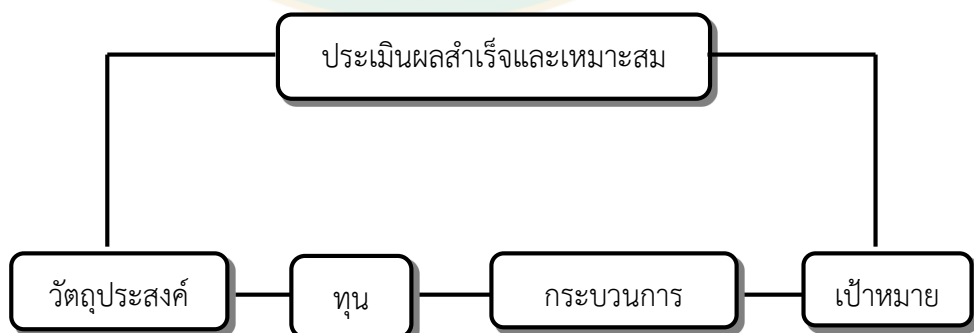
การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนั้นมีส่วนช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานพัฒนาให้ดีขึ้น ประสิทธิภาพเกี่ยวกับหน่วยงานมีนโยบายการดำเนินงาน โครงสร้าง และใช้วิชาการให้บรรลุถึงเป้าหมายโดยใช้วิธีการที่ดีที่สุดในสภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกกับคุณภาพของบุคลากรในหน่วยงานประสิทธิภาพ คือใช้ปัจจัยในการดำเนินงานและเวลาน้อยแต่ได้ผลสำเร็จสูง ดังนั้นประสิทธิภาพก็คือ อัตราส่วนระหว่างผลผลิตและปัจจัยการผลิตดังภาพที่ 2 (จักรพงษ์, 2552)

ภาพที่ 2 ประสิทธิภาพ (Efficiency)

ที่มา: (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2536))

ความมีประสิทธิภาพเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเป้าหมายโดยความมีประสิทธิภาพสามารถตอบคำถามได้สองอย่างคือ 1) เป้าหมายประสบความสำเร็จหรือไม่ 2) เป้าหมายมีความเหมาะสมหรือไม่ ประสิทธิภาพเกี่ยวข้องกับความเหมาะสมและความสำเร็จของเป้าหมายดังแสดงในแผนภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ประสิทธิภาพ (Effectiveness)

ที่มา: ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2536)

กฐิน (2542 อ้างถึงใน จักรพงษ์, 2552) ได้สรุปถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ไว้แตกต่างออกไปดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของคนทุกคนที่ต้องเคารพให้การยอมรับ และยกย่องโดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิตของเขา

2. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นจะต้องให้คนส่วนใหญ่เหล่านี้มีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก

3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมายังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาสและยากจน และในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนผู้ได้เปรียบมีโอกาสมากขึ้นจึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น

4. ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้พบว่า มีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จโดยอาศัยวิธีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปของการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรประชาชนในขณะเดียวกันก็มีตัวอย่างของโครงการที่ล้มเหลวจำนวนมาก อันเนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม

5. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่ม หรือของกลุ่ม (Group action) อันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขา และในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย เพราะฉะนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น

7. ประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนเองกำลังต้องการอะไร มีปัญหาอะไรและอยากจะแก้ปัญหอย่างไร ถ้าให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ย่อมช่วยให้โครงการต่าง ๆ สอดคล้องความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดีกว่า

8. การมีส่วนร่วมของประชาชนให้การปฏิบัติการทางสังคม (Social action) เป็นไปอย่างสงบสันติ ก่อให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่มีระเบียบเป็นระบบและเป็นที่ยอมรับทุกฝ่าย

9. เป็นนโยบายของรัฐในปัจจุบันที่ให้ทุกโครงการที่ลงสู่ชนบทต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นตามปรัชญาของการพัฒนา

เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

สุวรรณี (2536) ได้เสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา 3 ประการคือ

1. ความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งอาจจะเป็นองค์กรพัฒนาของรัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการและนักพัฒนา ในรูปของการช่วยเหลือทางการเงิน การเมืองและความรู้เทคนิค
2. ความพร้อมภายใน เช่น ผู้นำ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและกายภาพ โอกาสการเข้าร่วม วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น
3. การบำรุงรักษา เช่น ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหารและการจัดการองค์กรและกิจกรรม ตลอดจนแทรกแซงจากภายนอก

ข้อกำหนดเกี่ยวกับเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

1. ประชาชนต้องมีอิสระและสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเกินความสามารถของเขา
2. ประชาชนต้องได้รับความสนับสนุนจากหลายฝ่าย เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และนักพัฒนาท้องถิ่น
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่จะสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมนั้น และสามารถสื่อสารรู้เรื่องในกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างดี
4. เครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน มีผู้เสนอไว้ต่าง ๆ ดังนี้

สุวรรณี (2536) ได้เสนอเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยกำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรของชุมชนดังนี้

1. การมีความสนใจและร่วมประชุม
2. การให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือ
3. การเป็นสมาชิกและกรรมการ
4. การเป็นเจ้าของพื้นที่

ทั้งนี้ดูจากลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออกคือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การบริจาคเงินทอง วัสดุสิ่งของ การเสียสละเวลา แรงงาน เป็นสมาชิกของคณะกรรมการและเป็นผู้ดำเนินการให้กิจกรรมนั้นโดยตรง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action) ของ (เฮอวมาลย์ จ้อยจุฬี, 2542) ได้อธิบายถึงการกระทำทางของมนุษย์ (Action of Human) ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้ทางสังคมทั่วไปกล่าวคือ การกระทำใด ๆ ของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล

1. บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality)
2. ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (Social System)
3. วัฒนธรรม (Culture)

ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อถือ (Idea of Believes) ความสนใจ (Primary of Interest) และระบบค่านิยมของบุคคล (Ystem of Value Orientation)

จำนง (2532) ได้ศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ (Human Action) โดยให้กำหนดความการกระทำว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดและลึกลับซึ่งบุคคลผู้ทำกำหนดให้มีความหมายเป็นส่วนตัว ความเข้าใจในระบบความหมายเกิดขึ้นได้ 2 ประการ กล่าวคือ

1. ความหมายส่วนตัวจากการกระทำของบุคคลหนึ่งสามารถเข้าใจได้จากการสังเกตโดยตรง
2. มีการเข้าใจสิ่งเร้าเราสามารถแสดงความรู้สึกร่วมออกมาด้วยตัวเราเองในการให้เหตุผลซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของผู้นำหรือถ้าการกระทำของบุคคลไม่มีเหตุผลแล้วอาจจะเข้าใจในส่วนประกอบ แห่งอารมณ์ที่มีการกระทำเกิดขึ้นโดยอาศัยการเข้าไปมีส่วนร่วมที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษย์ ผู้สังเกตไม่จำเป็น ต้องเห็นด้วยกับแนวทฤษฎีหรือจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดหรือค่านิยมของผู้นำแต่โดยสติปัญญา แล้วเราอาจเข้าใจสถานการณ์และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องอีกนัยหนึ่งการกระทำบางอย่างเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นสามารถถือได้ว่าการอธิบายที่แท้จริงของการกระทำเพราะแรงกระตุ้นจะมีอยู่ ในส่วนลึกของจิตใจผู้กระทำและสำหรับผู้สังเกตนั้น แรงกระตุ้นเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับ การศึกษาพฤติกรรม และเวเบอร์ได้กล่าวว่า การกระทำทางสังคม 3 ชั้น คือ

2.1 การกระทำที่มีเหตุผลเป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในอันที่จะบรรลุ วัตถุประสงค์ที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผลการกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

2.2 การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรมและ ศีลธรรมอย่างอื่น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

2.3 การกระทำตามประเพณี เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลงโดยยึดแบบอย่างที่ทำกันมาในอดีตเป็นหลัก พฤติกรรมการกระทำตามประเพณีที่ไม่คำนึงถึงเหตุผล ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

Andrew et.al. (1980 อ้างถึง ทานตะวัน, 2546) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติการ 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

อิระวัชร (2541 อ้างถึงใน ณรงค์, 2551) กล่าวไว้คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะตัวบุคคลให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยงาน

3. การมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดีเน้นกลุ่มเป้าหมายการถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้ การกระจายอำนาจสู่ประชาชน

4. การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบันให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงสร้างอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคม

5. การมีส่วนร่วมในลักษณะนโยบาย เน้นเรื่องหลักการยอมรับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม และนำมากำหนดนโยบายและแผนงานระดับชาติ

สุธี (2538) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมประชุม 2) การมีส่วนร่วมออกเงิน 3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ 5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ 6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน 7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค 8) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประกอบการ 9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน และ 10) การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ยุพิน (2544) ได้ทำการศึกษาแบบของการมีส่วนร่วมและแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมร่วมประชุม 2) การมีส่วนร่วมออกเงิน 3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ และ 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

Cohen and Uphoff (1977 อ้างถึงใน ธนวัฒน์, 2550) ได้อธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรการเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วยผลประโยชน์ทางด้านวัสดุผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

กล่าวสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ความหมายของการมีส่วนร่วมคือ การเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงเป้าหมายโดยใช้วิธีการที่ดีที่สุดในสภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกกับคุณภาพของคนในกลุ่มประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจต้องครอบคลุมทัศนคติความคาดหวัง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

แนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นการดึงเอาผู้รับผิดชอบหลายฝ่ายเข้ามาทำงานด้วยกัน ระดมความคิดและยุทธวิธีในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนให้มีความทัดเทียมในทุก ๆ ด้านกับสังคมเมือง การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยที่ผ่านมาได้มีการทดลองใช้แนวคิดหลายๆ แนวคิด บางอย่างประสบผลสำเร็จ แต่มีหลายแนวคิดที่ยังต้องมีการแก้ไขปรับปรุงอีกมาก ในที่นี้จะนำเสนอแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่ประเทศไทยเคยมีประสบการณ์และเลือกใช้มาก่อนแล้ว 3 แนวทางหลักดังต่อไปนี้

การพัฒนาจากบนสู่ล่าง (Top-down Approach)

แนวทางการพัฒนาจากบนสู่ล่างนี้ ได้เสนอกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาการพัฒนาแบบวางแผนจากส่วนกลางหรือเรียกว่า การพัฒนาจากระดับบน (Centre-down paradigm) ซึ่งแนวทางการพัฒนาแบบนี้เกิดควบคู่กับทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) ที่มีแนวความคิดว่าการมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว และมีเสถียรภาพนั้นรัฐบาลจะต้องเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทางและวิธีการในการบริหารโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (บงกชมา, 2548) แนวทางการพัฒนาจากบนสู่ล่างนั้นเป็นการพัฒนาที่ริเริ่มจากรัฐบาลหรือองค์กรผู้รับผิดชอบ มีการวางแผน แนวทางดำเนินงานการพัฒนาจากเบื้องบน ผู้ถูกพัฒนาเป็นเพียงแต่ตอบสนองการพัฒนาเท่านั้น ข้อดีคือผู้พัฒนาที่มีความสะดวกสบายในการพัฒนา วางแผนง่าย มองโลกทัศน์ได้กว้างไกล สอดคล้องกับสถานการณ์ของโลก

ข้อเสียคือไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชนเกษตรกร รวมทั้งสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสังคมเกษตรกรทำให้ขาดการยอมรับ

การพัฒนาจากล่างสู่บน (Bottom-up Approach)

แนวความคิด และวิธีการดำเนินงานการพัฒนาตามทฤษฎีทันสมัย เริ่มประสบปัญหาในช่วงหลังทศวรรษ 1960 ซึ่งปัญหาหลักคือ ปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย รวมถึงปัญหาช่องว่างระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศด้อยพัฒนาที่กว้างขึ้นทุกที จึงก่อให้เกิดกระบวนการคิดและแนวคิดใหม่ เกี่ยวกับทฤษฎีในการพัฒนาใหม่ๆ เข้ามาแทนที่ หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนมาเป็นวิธีการพัฒนาที่กำหนดจากระดับล่าง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างกว้างขวางไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาจากล่างสู่บนเป็นการพัฒนาที่มีทิศทางตรงกันข้ามกับแบบแรก ผู้ถูกพัฒนาหรือเกษตรกรจะเป็นผู้ริเริ่มวางแผนในการพัฒนา แนวทางนี้ถือว่าประชาชนผู้ถูกพัฒนาที่ดีที่สุดและก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง ข้อดีของการพัฒนาแนวทางนี้คือการพัฒนาได้รับการยอมรับจากประชาชนที่ถูกพัฒนา เกิดการมีส่วนร่วม และพึ่งตนเองสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของประชาชน ข้อเสียคือในระดับโลกทัศน์ที่กว้างไกล ประชาชนยังมีขีดจำกัด ขาดประสบการณ์ รัฐบาลหรือผู้พัฒนามีการวางแผนยาก

การพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Participatory Approach)

เป็นการพัฒนาแบบมีการร่วมด้วยการร่วมมือกันระหว่างรัฐหรือผู้พัฒนากับประชาชนผู้ถูกพัฒนา เป็นการวางแผนร่วมกัน ดำเนินการพัฒนาด้วยกัน และประเมินผลการพัฒนาร่วมกัน ทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของประชาชน ซึ่งการพัฒนาแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวความคิดของการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาเกษตร คือมีแรงกระตุ้นทำให้เกิดการพัฒนาและแรงสนองตอบจากประชาชนเกิดขบวนการพึ่งพาตนเองในที่สุด

การพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางพัฒนาที่นิยมใช้ในปัจจุบันโดยที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการพัฒนาตลอดจนการประเมินผลการพัฒนา การพัฒนาแนวทางนี้จะก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองของประชาชนตรงตามปรัชญาของการพัฒนาในยุคปัจจุบัน

นำชัย (2529) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว โครงการต่าง ๆ ที่วางออกมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมามีได้ตอบสนองความ

ต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายโดยง่าย เพราะประชาชนจะเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาให้พวกเขาเอง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม โดยเมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนเข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของพวกเขาด้วยตัวของเขาเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในการวางแผน ควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่มิใช่นักพัฒนาเหล่านี้จะไปเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเสียเอง เพราะผลเสียที่จะติดตามมาก็คือ ประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการช่วยเหลือตัวเองได้ในโอกาสต่อ ๆ ไปการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหาและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมนั้น และจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมแล้ว ผลที่ตามมาคือการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้ว นักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปแบบของทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนในชุมชนมีอยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชนเอง แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยจากภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนี้จะเป็นการเสริม สร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้จะทำให้ประชาชนได้มีการประเมินว่า ผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงไร และอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้รับจากการดำเนินไปนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่ากิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้น ดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งพวกเขาจะนำไปใช้วางแผนแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อไปได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 4 ขั้นตอนนี้หากพิจารณาจากทัศนคติของนักพัฒนาแล้วจะเห็นได้ว่าไม่ใช่ของง่ายเลย เพราะเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนามีแนวโน้มที่จะใช้วิธีเข้าไปหาชาวบ้านและบางครั้งก็มักจะลืมหลักการเหล่านี้ หรือในบางครั้งการดำเนินงานบางอย่างจะต้องเป็นไปอย่างรีบด่วน ดังนั้นโครงการต่าง ๆ มักจะมีการวางแผน ระบุปัญหาด้วยนักพัฒนาเองหรือร่วมกับผู้นำในท้องถิ่นเท่านั้น ซึ่งจะพบว่าโครงการนั้นมักจะขาดความร่วมมือของประชาชนอย่างแท้จริง

การพัฒนาชุมชนตามแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นแนวคิดที่ยากในการปฏิบัติเพราะ บางครั้งโครงการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ต้องการความคล่องตัวสูงจึงไม่สามารถดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างจริงจัง ยุวัฒน์ (2536) จึงได้เสนอมาตรการการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในเชิงปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. จัดระบบประสานงานระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชนในรูปคณะกรรมการร่วมเป็นคณะกรรมการประสานนโยบายระดับสูง หน้าที่หลักคือ พิจารณาความเหมาะสมของนโยบายการส่งเสริมให้เอกชนมีบทบาทในสาขาเศรษฐกิจสำคัญ ที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด

2. จัดทำโครงการร่วมระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชนซึ่งมีความพร้อมจะดำเนินการได้คือ การลงทุนพัฒนาการเกษตรในเขตชลประทาน การประหยัดการใช้พลังงานในสาขาอุตสาหกรรม การส่งเสริมตลาดต่างประเทศสำหรับสินค้าออก การส่งเสริมตลาดของธุรกิจการท่องเที่ยวการจัดตั้งสถาบันทดสอบคุณภาพสินค้าออกด้านอาหารและผลไม้

3. จัดทำแผนเฉพาะประเภท เป็นแผนร่วมที่ภาครัฐบาลและภาคเอกชนจะร่วมมือประสานการดำเนินงานแผนที่จะเร่งรัดให้มีขึ้น ได้แก่ แผนการปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรม และแผนการลงทุนอุตสาหกรรมหลักชายฝั่งทะเลตะวันออก แผนการส่งออกเป็นรายสินค้า

4. ทบทวนกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งและควบคุมสถาบันธุรกิจเอกชนหากมีความจำเป็นให้เตรียมร่างกฎหมายขึ้นใหม่ให้เหมาะสม

5. สนับสนุนให้สถาบันธุรกิจเอกชน ปรับปรุงขีดความสามารถในการบริหารเพื่อสนองความรับผิดชอบที่จะเพิ่มมากขึ้น

6. ดำเนินงานในด้านเผยแพร่ความรู้ และความเข้าใจแก่ประชาชนให้ตระหนักถึงบทบาทของเอกชนต่อการพัฒนาประเทศให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากแนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมทั้งหมดและมาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถที่จะสรุปการมีส่วนร่วมแบบองค์รวมได้ในลักษณะของการมีส่วนร่วมในเรื่องอะไร โดยใครบ้างที่จะมาร่วม และมีวิธีหรือกลยุทธ์ในการร่วมอย่างไร (กฐิน, 2542) ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดในแนวทางดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

5. แนวคิดของการพัฒนาชุมชนและพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2546 อ้างถึงใน ปรีดา, 2550) ได้สรุปความหมายการพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาความคิดความสามารถของประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่น ช่วยเหลือตนเอง เพื่อน

บ้านและชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐาน ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยความร่วมมือของ ราษฎรและภาครัฐ

ความหมายของการพัฒนาชุมชน Dumham A. (1985 อ้างถึงใน ศรีัญญา, 2545) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือการร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความ เป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัย ความร่วมกำลังของราษฎรในชุมชนนั้นในการช่วยตนเองและร่วมมือกันดำเนินงานแต่มักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการ หรือ องค์การอาสาสมัครอื่น ๆ

องค์การบริหารวิเทศกิจ (ICA) ของสหรัฐอเมริกาหรือ AID ในปัจจุบันได้ให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้ (ธิตี, 2540) “การพัฒนาชุมชน” เป็นกรรมวิธี (Process) แห่งการกระทำของสังคม ซึ่งราษฎรใน ชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันจัดวางแผนและลงมือปฏิบัติตามแผนเอง แผนดังกล่าวจะกำหนดว่ากลุ่มของ ตนเองและแต่ละบุคคลมีความต้องการอะไร และมีปัญหา ร่วมกันอะไรบ้าง แล้วจัดทำแผนการของ กลุ่มและของแต่ละกลุ่มเพื่อให้ได้มาเพื่อสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยพยายามใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้ได้มากที่สุดและถ้าจำเป็นอาจจะขอความช่วยเหลือทั้งด้านบริการและ วัสดุจากองค์การรัฐบาล และที่มีใช้ของรัฐบาล ได้”

จิรวัดน์ (2528) ให้ความหมายสรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนหมายถึง การปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ของชุมชนรวมทั้งมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเพื่อนำมาซึ่งความเจริญ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองตามแนวทางที่ชุมชนต้องการโดยความคิดริเริ่มการพึ่งพาตนเองและความ ร่วมมือกันของชุมชนและระหว่างรัฐกับราษฎร ถ้าจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน

จิรวัดน์ (2528) กล่าวว่าการพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดมูลฐานอยู่ 3 ประการคือ

1. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้ (Self-Help and Self-Help) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตัวเองในรูปของแรงงานวัสดุและทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของ ตน หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามสมควรการช่วยเหลือตนเองหมายถึง ราษฎรสามารถเข้าร่วมปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนสามารถแก้ไขข้อขัดข้องส่วนรวมของชุมชน ฉะนั้นจึงเป็นการระดมกำลังทั้งหมดของชุมชนไม่ว่าจะเป็นกำลังคนหรือทรัพยากรธรรมชาติเข้าสู่อการ ปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตาม กำลังทั้งหมดดังกล่าวนี้อาจมีข้อจำกัดอยู่บางประการด้านคุณวุฒิ ประสพการณ์ ความสามารถ และงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงเป็นที่จะเข้ามา แก้ไขสถานการณ์ในระยะนี้โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะช่วยเหลือให้ราษฎรสามารถช่วยตนเองในอนาคต

2. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Holistic Program) มีความหมายว่า ปัญหาชุมชนหรือของประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยเฉพาะเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการประสานปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานงานของวิธีการหลายวิธีการและหลายด้านหากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดจะพบว่าปัญหาของชุมชนนั้นมีต้นตอเกิดจากแหล่งต่าง ๆ หรือมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีต่าง ๆ ด้านต่าง ๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านจะต้องมีการพัฒนาทางด้านทักษะ การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อย การวางแผนครอบครัวและอื่น ๆ เป็นต้น การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนจึงต้องนำปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะส่งผลกระทบต่ออีกปัจจัยหนึ่งหรือหลายปัจจัยอยู่เสมอ ฉะนั้นโครงการที่จะต่อสู้กับปัญหาจึงถูกกำหนดให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ ได้หลายปัญหาหรือปัญหาหนึ่งอาจจะต้องมีโครงการเข้าต่อสู้หลายโครงการ

3. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบทโดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ (The Mainstream of National Development) วัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศมิได้หมายความว่านโยบายชาติเป็นผู้กำหนดนโยบายท้องถิ่น แต่มีความหมายว่ากิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนค้ำจุนนโยบายชาติการสนับสนุนที่ได้รับนี้คือการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุกำลังคน ฉะนั้นการดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นไปโดยเอกเทศ ปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายชาติ ย่อมจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร

สนธยา (2545) การพัฒนาชุมชนมีแนวคิดที่สำคัญ 9 ประการคือ

1. คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสในการได้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบของชุมชน
3. การช่วยเหลือตัวเองของชุมชนเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน และชุมชน
4. การใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นการรักษาประโยชน์ของทรัพยากรภายในชุมชน
5. การริเริ่ม ของประชาชนในชุมชนเป็นการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน
6. ขีดความสามารถของชุมชน และรัฐต้องมีการสนับสนุนซึ่งกันในส่วนที่สอดคล้องกับการพัฒนา จึงจะประสบความสำเร็จ

7. การร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนจะทำให้ชุมชนดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ คือ การพัฒนาจะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลาย ๆ ด้านมุ่งไปด้านใดหนึ่งไม่ได้เพื่อความสมดุลในการพัฒนา

9. การพัฒนา คือ การศึกษาภาคชีวิตต้องมีการศึกษาและให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตคือ การให้ความรู้แก่ประชาชนในทุกเพศ ทุกวัย อย่างเหมาะสมการพัฒนาจึงจะประสบความสำเร็จ

สุธี (2538 อ้างถึงใน ณรงค์, 2551) สรุป การพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการที่จะต้องทำกันอย่างต่อเนื่องอย่างมีระบบเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เวลาและต้องอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้อง

2. การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่ใช้ความสามารถของประชาชนและความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาลในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นวิธีการนี้ต้องเป็นที่ยอมรับและสามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนอย่างถาวรและมีประโยชน์ต่อชุมชน

3. การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง โดยเฉพาะการเน้นการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติของคนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ

4. การพัฒนาชุมชนเป็นแผนงานหรือโครงการที่ได้จัดทำขึ้นตามหลักของการพัฒนาชุมชนเพื่อนำแผนงานหรือโครงการปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยคนในชุมชน

6. แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) เป็นคำศัพท์ของการพัฒนาที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ด้วยสาเหตุของความกดดันที่เกิดจากความไม่สมดุลของการเร่งรัดพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ การลงทุน และการใช้วัตถุดิบทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต โดยเป็นการพัฒนาที่มาจากแนวคิดของการพัฒนาที่เน้นดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล โดยในมิติทางด้านเศรษฐกิจนั้นมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร และการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ เพื่อลดการปล่อยมลพิษให้อยู่ในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายได้ ในด้านสังคมเน้นการส่งเสริมองค์ความรู้และบทบาทของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้นโดยไม่เอนเอียงไปทางด้านวัตถุนิยมจนลืมการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ แต่ให้ผสมผสานกลมกลืนไปกับการพัฒนา บำรุงรักษาภาวะแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม (อนุรักษ์, 2548) ซึ่งในระยะหลังโดยเฉพาะทศวรรษที่ 20 นี้ได้มีผู้ให้ความสนใจในด้านความยั่งยืนของการพัฒนา (Sustainable development) ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาที่ผ่านมาได้มุ่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเจริญเติบโตทางวัตถุที่ก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายไปมากภายหลังการพัฒนาปัจจัยอื่นหลายด้าน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงก่อกระแสขึ้นมาเพื่อให้ทุกกลุ่มหันมาสนใจและปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาใหม่โดยการนำเอาแนวคิดเรื่องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเน้นการผนึกกำลังร่วมกันของฝ่ายรัฐและประชาชนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชาวชนบทโดยมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นซึ่งเป็นไปตามปรัชญาและหลักการพัฒนาชุมชนนั่นเอง ทั้งนี้เพราะว่ารากฐานความเชื่อในศักดิ์ศรีและศักยภาพในความเป็นมนุษย์จึงเป็นปรัชญาสำคัญในการพัฒนาชุมชน (กฐิน, 2542) ในปัจจุบันคำนิยามและความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะครอบคลุมหลักการสำคัญที่สุด 3 หลักการ (ปรีชา, 2540) คือ

1. การประเมินสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะให้ความสำคัญแก่การประเมินค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้วยเหตุผลที่ว่าระบบนิเวศ คือ ระบบที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ ดังนั้นการรักษาธรรมชาติคือการรักษาคุณภาพชีวิตของมนุษย์
2. การขยายมิติของกาลเวลา แม้ว่าจะมีการกำหนดนโยบายการพัฒ นาอย่างยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในช่วงระยะ 5 ปี หรือ 10 ปีอย่างไรก็ตามการพัฒนานั้นควรคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของอนาคตของชนรุ่นหลังต่อ ๆ ไปด้วย
3. ความเสมอภาคและความยุติธรรม การพัฒนาอย่างยั่งยืนเน้นความเท่าเทียมกันในสังคม และมุ่งตอบสนองความต้องการของกลุ่มชนผู้ยากไร้และคนด้อยโอกาสในสังคม นอกจากนั้นยังคำนึงถึงการปฏิบัติอย่างยุติธรรมต่อชนรุ่นอนาคตโดยให้พวกเขามีโอกาสและมีระดับความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับคนในปัจจุบัน

คณะกรรมการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา World Commission on Environment and Development: WCED (1987) ได้นิยามคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” คือการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนในรุ่นอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง

Brundtland (1987 อ้างถึงใน สุภิญญา, 2547) ตำแหน่งประธานคณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาของโลก (World Commission on Environment and Development: WCED) ให้คำจำกัดความไว้ว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน คือการพัฒนาที่รับประกันว่าสามารถจะสนองความต้องการ

ทั้งหลายในปัจจุบันได้โดยไม่ทำให้ความสามารถที่จะสนองความต้องการของรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคตเสื่อมเสีย

บงกชมาศ (2548) ได้ให้ความหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ 4 ประการ คือ

1. การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบันโดยไม่ลดศักยภาพในการตอบสนองความต้องการของอนุชนรุ่นหลัง รวมถึงการมีมาตรฐานความเป็นอยู่สูงกว่าความต้องการนั้น และความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคทุกหนทุกแห่งเน้นถึงความยั่งยืนถาวรในระยะยาว

2. การพัฒนาอย่างยั่งยืนเกี่ยวข้องกับการเตรียมการหรือการเตรียมความพร้อมในอนุชนรุ่นหลังได้รับทุกสิ่งทัดเทียมกับรุ่นปัจจุบันได้รับ

3. การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่เน้นความเท่าเทียมกันในการรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยช่วยปกป้องสภาพแวดล้อมทั้งในชุมชนและของโลกเพื่ออนุชนรุ่นหลัง เพื่อให้สามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตได้อย่างแท้จริง

4. การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้สามารถอาศัยอยู่ได้ภายในระบบนิเวศ ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืนจะช่วยบำรุงรักษาฐานทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นที่การปรับตัวและปรับปรุงองค์ความรู้ องค์กร ประสิทธิภาพทางเทคโนโลยี และความสามารถให้มากขึ้น

โดยภาพรวมเห็นได้ว่าการพัฒนานั้นไม่ใช่เรื่องที่ยากแต่จะเปลี่ยนแปลงได้ นั่นคือการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นขบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่ในการดำเนินการเพื่อนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์จะต้องสอดคล้องกับอนาคตเช่นเดียวกับปัจจุบัน หรืออย่างน้อยที่สุดการพัฒนาที่เรียกว่าแบบยั่งยืนนั้น จะต้องเป็นการพัฒนาที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบธรรมชาติทั้งหลายที่เป็นปัจจัยทำให้ดำเนินชีวิตอยู่ได้ แนวทางของ WCED ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่ากลุ่มคนยากไร้ ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของสังคมจะต้องให้ความสำคัญที่สุด การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องเน้นสนองความต้องการของประชากรผู้ยากไร้และขณะเดียวกัน ต้องไม่ทำอะไรที่เป็นการเอาเปรียบอนาคตของคนรุ่นต่อ ๆ ไป ซึ่งจากค่านิยามนี้เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ นั่นคือการพัฒนาต้องสอดคล้องกับการรักษาสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยโดยการพัฒนายังคงยึดมั่นในเป้าหมายการเจริญเติบโต (Growth) เพียงแต่ว่าการเจริญต้องเป็นไปอย่างมีคุณภาพและลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โดยจากค่านิยามของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่กล่าวมาข้างต้นนี้สามารถสรุปเป้าหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนแบบกว้างๆ (บงกชมาศ, 2548) ได้ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายของระบบทางชีววิทยา คือการนำไปสู่ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic diversity) ความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุลในกรณีที่ถูกกระทบหรือถูก

ใช้ไป (Resilience)และความสามารถในการให้ผลผลิตทางชีวภาพ (Biological productivity) เพื่อความเพียงพอในการบริโภค

2. เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจคือ การนำไปสู่การได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกัน (Equity-enhancing) มีสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น รวมทั้งความยุติธรรมและเท่าเทียมกันในการบริโภคอุปโภคสินค้าและบริการ

3. เป้าหมายของระบบสังคมคือการนำไปสู่ความหลากหลายในวัฒนธรรม (Cultural diversity) มีสถาบัน ที่ยั่งยืนยาวนานมีความเป็นธรรมทางสังคม และมีส่วนร่วมจากผู้คนต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งการอยู่อย่างมีความสุข ปลอดภัย และได้รับการปฏิบัติ ปกป้องดูแลรักษาจากสถาบันทางสังคมที่เท่าเทียมกันและทั่วถึง

ภาพที่ 4 เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ระบบ
ที่มา: (จักรพงษ์ พวงงามชื่น, 2552)

บงกชมาศ (2548) เสนอว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นยุทธวิธีการพัฒนาที่ช่วยจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งทรัพยากรทางกายภาพอื่น ๆ เช่น การจัดการทางการเงิน เทคโนโลยี และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อเพิ่มความมั่นคงและคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์อย่างใดก็ได้ แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนปฏิเสณนโยบายและการดำเนินกิจกรรมที่ทำลายฐานการผลิตและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่และการครองชีพในปัจจุบัน ซึ่งจะส่งผลให้อนุชนรุ่นหลังเผชิญกับปัญหาหรือสภาพการณ์ที่แย่กว่าและเสี่ยงภัยมากกว่าสภาพปัจจุบัน

มนตรี (2539 อ้างถึงใน บงกชมาศ, 2548) ได้สรุปว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกันในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาทั้งในระดับชุมชน สังคม และความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อให้ก่อเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน 5 ด้านคือ

1. สิ่งแวดล้อมยั่งยืน (Environmental sustainability) โดยคำนึงถึงปัจจัยทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity) และสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างประชากรและทรัพยากรธรรมชาติ และตระหนักถึง “Carrying capacity” หรือความสามารถระดับสูงสุดของสิ่งแวดล้อมที่จะรองรับจำนวนประชากรได้อย่างต่อเนื่อง หากประชากรมากเกินไปก็จะเกิดมลภาวะ ความเสื่อมโทรมทางนิเวศหรือการขาดดุลยภาพในธรรมชาติ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และความไม่ยั่งยืนขึ้น

2. เศรษฐกิจยั่งยืน (Economic sustainability) จะประกอบไปด้วยนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจที่เหมาะสม การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด และสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร ตลอดจนการกระจายรายได้

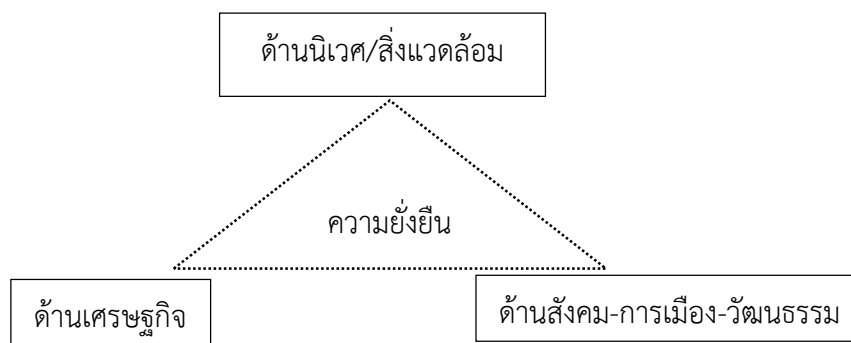
3. วัฒนธรรมยั่งยืน (Cultural sustainability) เป็นการให้ความสำคัญกับความแตกต่างทาง วัฒนธรรมของชาวบ้านและชุมชน โครงการพัฒนาต้องสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับ ความต้องการของชาวบ้านและชุมชนซึ่งจะก่อให้เกิดการยอมรับในแนวทางและค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาได้

4. สังคมยั่งยืน (Social sustainability) เกี่ยวข้องกับการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคให้กับ กลุ่มคนทุกระดับ ร่วมด้วยการคำนึงความเท่าเทียมกันทางเพศและเชื้อชาติ โดยสนับสนุนให้มีการ ลงทุนด้านบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น

5. การเมืองยั่งยืน (Political sustainability) ให้ความสำคัญกับความมั่นคงปลอดภัยของ ประชาชนส่วนรวม เน้นความเท่าเทียมและการมีสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้อธิบายนั้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถใน การพัฒนาของคนรุ่นต่อไปในอนาคต เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายต่อระบบธรรมชาติ โดยมีรูปแบบของ การพัฒนาที่ประกอบไปด้วยความสมดุลระหว่าง 3 ระบบ ประกอบไปด้วย เป้าหมายทางสังคม (Social goals), เศรษฐกิจ (Economic goals) และ สิ่งแวดล้อม (Environmental goals) Brundtland (1987) ให้คำจำกัดความว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นขบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่จะต้องสอดคล้องกับอนาคตเช่นเดียวกับปัจจุบันโดยการพัฒนาที่ยั่งยืนค้ำประกันในเป้าหมายการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพียงแต่ต้องเป็นไปอย่างมีคุณภาพพร้อมกับการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็น เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ความยั่งยืนที่กล่าวไว้ข้างต้นจึงจำเป็นต้องตั้งอยู่บนองค์ประกอบพื้นฐานหลักที่สำคัญ 3 ด้าน ดังแผนภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แบบจำลองเพื่อความยั่งยืนซึ่งมีปัจจัยย่อยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก
ที่มา: ดัดแปลงจาก Lakanavichian (1998)

ในประเทศไทยมีผู้กล่าวถึงแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้หลายท่านด้วยกันความยั่งยืนนั้นสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. **ความยั่งยืนทางด้านนิเวศ/สิ่งแวดล้อม** หมายถึง ความยั่งยืนของระบบนิเวศในลักษณะที่ระบบสามารถรองรับและกระจายพันธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคง (Lakanavichian, 1998) ความยั่งยืนในมิตินี้เป็นความคงอยู่ของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศที่เป็นระบบค่าจุนชีวิต ไม่ว่าจะเป็นอากาศ น้ำ ดิน ความหลากหลายทางชีวภาพพืชพันธุ์ สัตว์ป่า (ดวงจันทร์, 2547) นอกจากนี้ยังหมายถึงการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน เมื่อใช้แล้วต้องไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรนั้นเกิดความด้อยประสิทธิภาพจนไม่สามารถให้ผลผลิตได้ (เกษม, 2545)

2. **ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ** หมายถึง ความยั่งยืนในการจัดสรรและกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน ปรีชา (2540 อ้างถึงใน มนัส, 2544) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาแบบยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจไว้ว่า เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนานำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ มนุษย์ เงิน และกายภาพมาจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความอยู่ดีกินดี และความสุขสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม และอยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ ส่วน ดวงจันทร์ (2547) มองความยั่งยืนทางเศรษฐกิจว่า เมืองหรือชุมชนต้องมีเศรษฐกิจที่ดีและมั่นคงสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ว่าจะมีปัจจัยภายนอกมากระทบ (ตรงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเรื่องการมีภูมิคุ้มกันที่ดี) เช่น ภัยธรรมชาติ หรือการก่อการร้าย เป็นต้นที่สำคัญเศรษฐกิจที่ดีนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ลดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน

3. **ความยั่งยืนทางสังคม-การเมือง-วัฒนธรรม** หมายถึง ความยั่งยืนในการดำรงชีวิตที่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตในสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การเมือง และสถาบันต่าง ๆ นอกจากนี้มิติทางสังคม-วัฒนธรรม ในการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

และตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น การตัดสินใจของชุมชนและการจัดองค์กรทางสังคมต้องสอดคล้องกับหลักการนิเวศวิทยา ชุมชนต้องมีส่วนร่วมและมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของตนเอง ประเทศ (2541 อ้างถึงใน มนัส, 2544) กล่าวถึง ประชาสังคม (Civil Society) ในการพัฒนาที่ยั่งยืน ความหมายถึง สังคมที่เต็มไปด้วยความเป็นชุมชน ซึ่งไม่ได้แปลว่าการตั้งสังคมไปสู่ชุมชนแบบบุพกาลหรือโบราณ แต่ชุมชนมีความหมายว่า การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงไว้ซึ่งประชากรและชาติพันธุ์ รวมทั้งคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (ดวงจันทร์, 2547)

ฉัตรทิพย์ (2537) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ในชุมชน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาต้องเป็นกลุ่ม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันต้องมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมที่จะทำมากพอ 2) ต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในระดับผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านทุกคนมีเอกลักษณ์อิสระภาพสามารถกำหนดชะตากรรมของชุมชน โดยการระบุเป้าหมายของการกระทำเป็นแผนชุมชน 3) จิตสำนึกต้องมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ของหมู่บ้าน (Organic Intellectual) 4) ต้องมีการรวมกันในรูปแบบสมาคม คือ พัฒนาให้เป็นเขตและก่อให้เกิดเครือข่ายของหมู่บ้าน ติดต่อกับภายนอกสมาคม 5) การประสาน กิจกรรมของชาวบ้านต้องมีการประสานงานกับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม 6) ชุมชนควรมีเกี่ยวข้องกับผูกพันกับสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การพึ่งตนเองของชุมชนควรใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เกิดมลพิษ และมีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าแนวคิดการพัฒนาที่เข้ามามีบทบาทในสังคมปัจจุบัน แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องพัฒนาไปด้วยกันทั้งหมดเมื่อใช้แล้วต้องไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรนั้นเกิดความด้อยประสิทธิภาพจนไม่สามารถให้ผลผลิตได้ เมืองหรือชุมชนต้องมีเศรษฐกิจที่ดีและมั่นคงสามารถดำรงอยู่ได้ และความยั่งยืนในการดำรงชีวิตต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตในสังคม

7. แนวคิดและความหมายของผู้นำ

การพัฒนาชุมชนคือ ขบวนการเพื่อบูรณาการเปลี่ยนแปลงฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีหลักและวิธีทำงานซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐด้วยการพยายามนำทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่มีอยู่ขึ้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนอย่างเต็มที่ และการดำเนินงานนั้นต้องให้ประชาชนเป็นผู้คิดริเริ่มดำเนินงานเอง เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการอย่างแท้จริง และเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชนนั้นก็เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถดำเนินการปกครองตนเองได้ในที่สุดโดยไม่ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ด้วยเหตุนี้งานพัฒนาชุมชนจึงมุ่งการพัฒนาคนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงทั้งในด้านการอาชีพ การจัดการ และการบริการ เพื่อที่จะสามารถปกครองตนเองได้ในที่สุดนั้นจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญยิ่งกว่าการพัฒนาวัตถุ

ดังนั้น หน้าที่อันสำคัญยิ่งของงานพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาคน แต่จะพัฒนาคนในท้องถิ่นจำนวนมากและคราวเดียวกันย่อมทำได้ยาก จึงต้องมีวิธีการเพื่อพัฒนาคนขึ้นเพื่อให้ได้ผลอย่างเต็มที่ จากวิธีการนี้จึงเลือกเอาผู้นำท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญ เพราะผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ที่ประชาชนทั่วไปเคารพเพื่อฟังยกย่องนับถือ และพร้อมเสมอที่จะปฏิบัติตามผู้นำของตน ดังนั้นการพัฒนาคนจะแผ่กระจายกว้างขวางออกไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ก็โดยอาศัยบรรดาผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการให้การศึกษาชี้แจงแนะนำและร่วมฝึกกับประชาชนโดยทั่วไปอีกทอดหนึ่ง

ความหมายของผู้นำ

จักรพงษ์ (2552) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปอยู่แล้วว่า “ผู้นำ” (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผนสั่งการดูแล และควบคุมให้บุคลากรขององค์การปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่นเดียวกันในแง่ของการพัฒนาชุมชนที่จำเป็นจะต้องมีผู้นำในการดำเนินการพัฒนา ปัญหาที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปอยู่ตรงที่ว่า ผู้นำทำอะไรหรือมีวิธีการบางอย่างจึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตามเกิดความผูกพันกับงานแล้วทุ่มเทความสามารถ และพยายามที่จะทำให้งานสำเร็จด้วยความเต็มใจ ในขณะที่ผู้นำบางคนนำอย่างไร นอกจากผู้ใต้บังคับบัญชาจะไม่เต็มใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพแล้วยังเกลียดชังและพร้อมที่จะร่วมกันขับไล่ผู้นำให้ไปจากองค์กรหรือให้ลงจากตำแหน่งนั้น ๆ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “ผู้นำ” มากยิ่งขึ้นจึงขอเสนอความหมายที่นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายและให้ความหมายไว้หลายประการโดยจะขอกล่าวพอสังเขปดังต่อไปนี้

Fiedler (1963) ได้กล่าวว่าผู้นำคือ บุคคลในกลุ่มหรือองค์การซึ่งทำหน้าที่อำนวยความสะดวกหรือสั่งการและประสานงานในกิจกรรมของกลุ่ม นอกจากนั้นยังต้องรับผิดชอบการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่มด้วย

Chang and Ching (1978) ได้แสดงทัศนะว่า ผู้นำนั้นจะเป็นบุคคลที่สามารถดึงเอาการตอบสนองที่จำเป็นและสร้างสรรค์จากผู้ร่วมงานอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้เสร็จสิ้นไป

นอกจากนี้ กรมการพัฒนาชุมชน (2546) ได้ให้ความหมายของผู้นำชุมชนไว้ว่า ผู้นำเป็นผู้ซึ่งมีบุคลิกภาพเด่นในกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งความเป็นผู้นำนี้อาจจะเนื่องมาจากเหตุการณ์ประกอบด้วยคุณลักษณะพิเศษ เช่น มีความโอ้อ้อม มีความรู้ดี เป็นเครื่องช่วยผลักดันบุคคลให้ขึ้นมาเป็นผู้นำเป็นผู้ที่ประชาชนยกย่องนับถือเป็นผู้ที่มีความสามารถในอันที่จะก่อให้เกิดแรงศรัทธาในหมู่

ประชาชน และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการที่จะโน้มน้าวผู้อื่นให้มาร่วมประกอบกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีความเสียสละเพื่อส่วนรวมพร้อมที่จะให้คำแนะนำปรึกษาช่วยเหลือผู้อื่นเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มทันต่อเหตุการณ์ และจะต้องเป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นด้วย

นอกจากความหมายของคำว่า “ผู้นำ” หรือ “ผู้นำชุมชน” ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นยังมีอีกคำหนึ่งที่มีก็จะมาควบคู่กันเสมอ คือคำว่า “ความเป็นผู้นำ” หรือ “ภาวะผู้นำ” (leadership) ซึ่งมีความหมายที่แตกต่างจากคำว่า “ผู้นำ” แต่เป็นความหมายซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของผู้นำได้อย่างชัดเจน โดยมีผู้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

Koontz and O’Donnel (1974) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความเป็นผู้นำคือศิลปะการจูงใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายไปให้สำเร็จด้วย จิตใจที่จดจ่อและมั่นคง

Haiman (1951) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ความเป็นผู้นำเป็นขบวนการหรือวิธีการที่บุคคลหนึ่งสั่งการ แนะนำ ควบคุม ความคิด ความรู้สึกหรือพฤติกรรมของบุคคลอื่นโดยผ่านทาง การติดต่อ และการปฏิสัมพันธ์

ความสำคัญของผู้นำชุมชนในการพัฒนา

จักรพงษ์ (2552) ได้อธิบายว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะปรับปรุงและสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้นกว่าเดิม และยังสามารถช่วยเหลือตัวเองด้วยความร่วมมือของประชาชนภายในชุมชนนั้น ๆ โดยในส่วนของภาครัฐนั้นจะเข้ามาช่วยเหลือก็ต่อเมื่อได้รับการร้องขอจากชุมชนในกรณีที่เกิดขีดความสามารถของประชาชนในการจัดการ เพราะฉะนั้นความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนนั้นจึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนทั้งหมด และระหว่างประชาชนในชุมชนกับภาครัฐบาล แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะมีข้อจำกัดและอุปสรรคมากมายในการติดต่อประสานงานระหว่างภาครัฐกับประชาชน อันเนื่องมาจากประชาชนมีจำนวนมากจึงไม่สามารถสื่อสารและติดต่อกันได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงเป็นตัวกลางที่เข้ามามีบทบาทอย่างสูงในการติดต่อสื่อสารและการทำงานพัฒนา

Flores et.al. (1983) ได้กล่าวไว้ว่าผู้นำท้องถิ่นนั้นคือประชาชนผู้ที่สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ในกรณีที่ชุมชนนั้นขาดผู้นำการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นผู้นำท้องถิ่นยังสามารถติดต่อกับกลุ่มชนและกระตุ้นเร่งเร้ากลุ่มชนได้ง่ายอีกด้วย

นอกจากนี้ Rogers (1983 อ้างถึงใน กรมการพัฒนาชุมชน, 2546) ได้แสดงทัศนะว่า การติดต่อสื่อสารของบุคคลนั้น มักจะมีแนวโน้มในการติดต่อกับบุคคลอื่นซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสถานะเดียวกันหรือระดับความรู้เดียวกันมากกว่าบุคคลที่มีลักษณะ สถานะ และความรู้ต่างกัน

Rogers ยังกล่าวต่ออีกว่าการถ่ายทอดจากบุคคลที่มีความรู้สูงกว่าไปสู่บุคคลที่มีความรู้ต่ำกว่าต้องอาศัยขบวนการติดต่อสื่อสารแบบ 2 ขั้นตอนโดยให้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีการติดต่อถ่ายทอดไปสู่ผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้นำที่มีการพัฒนาความรู้แล้วแนะนำให้ผู้นำชุมชนเหล่านี้เป็นตัวแพร่กระจายความรู้ นั้น ๆ ไปสู่ประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงเปรียบเสมือนตัวกลาง สื่อกลางหรือช่องทางในการนำวิทยาการใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ไปสู่ชุมชน นอกจากนั้นผู้นำยังสามารถเป็นผู้สานสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนในชุมชนกับพัฒนาการจากภาครัฐบาลอีกด้วย

จากความสำคัญของผู้นำชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าความสำเร็จในการทำงานพัฒนาจึงขึ้นอยู่กับขอบเขตและความสามารถของผู้นำชุมชน รวมถึงความร่วมมือของตัวผู้นำชุมชนเอง และนักพัฒนาด้วย นำชัย (2529) ได้สรุปเหตุผลที่ว่าชุมชนเจริญขึ้นจำเป็นจะต้องมีผู้นำที่มีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

1. ผู้นำเข้าใจสถานการณ์ของหมู่บ้าน
2. ผู้นำสามารถติดต่อกับชาวบ้านได้ดีกว่าผู้อื่น
3. ผู้นำสามารถกระตุ้นแรงเร้าการทำงานของชาวบ้าน
4. ผู้นำสามารถใช้เวลาได้มากกว่าผู้อื่น

ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงมากมายนักพัฒนาที่ควรที่จะมีการพัฒนาคุณลักษณะตนเองให้ทันยุคทันสมัย นักพัฒนาชุมชนควรช่วยสร้างและพัฒนาคุณสมบัติของผู้นำชุมชนให้สามารถเป็นแกนนำในการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำร่วมของชุมชนที่จะเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านต่อไป คุณสมบัติที่ควรสร้างและพัฒนาให้เกิดขึ้นมีดังต่อไปนี้

1. ความสามารถในการพัฒนาและจูงใจคนในชุมชน
2. ความสามารถในการนำการสนทนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนดำเนินกิจกรรมพัฒนา
3. ความสามารถในการมองเห็นความแตกต่างและจัดการกับความแตกต่างของความคิดเห็นและวิธีการทำงานของสมาชิกในชุมชน
4. ความสามารถในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
5. ความสามารถในการฟัง คิดวิเคราะห์ ความสามารถในการกำหนดและกระจายความ

รับผิดชอบความสามารถในการแก้ไขปัญหาและมองหาโอกาสใหม่ๆ ทางเลือกใหม่ๆ ความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ความมุ่งมั่นและจิตสำนึกสาธารณะ

ดังนั้นสามารถสรุปความสำคัญของผู้นำชุมชนนั้นต้องมีคุณลักษณะที่ดีจะต้องคำนึงถึงสถานการณ์ หรือสภาวะของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ รวมไปถึงความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นด้วยว่าต้องการผู้นำที่มีคุณลักษณะอย่างไร สามารถเข้าถึงง่ายและพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ต่าง ๆ และวิธีตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง แต่ถ้าพิจารณาถึงคุณลักษณะโดยรวมที่สำคัญของผู้นำชุมชนแล้วสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในตัวผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กร คือผู้นำจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเชิงพุทธ

ศาสตร์ คือเป็นผู้ที่อยู่ในกรอบของศีลธรรมและจริยธรรมอันดี และเป็นผู้ที่เข้าใจถึงความรู้สึก ความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ

ประเภทของผู้นำ

โดยทั่วไปแล้วผู้นำชุมชนนั้นมีทั้งที่มาจากการเลือกตั้งที่เป็นทางการและที่มาจากแรงศรัทธาหรือการยกย่องโดยตรงจากคนในชุมชน แต่ในเชิงหลักการได้มีการแบ่งประเภทของผู้นำชุมชนเอาไว้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ผู้นำแบบเป็นทางการ คือ ผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรงและทางราชการได้ออกหนังสือแต่งตั้งให้ไว้เป็นหลักฐานว่าเป็นคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านและคณะกรรมการพัฒนาตำบล ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือครู เป็นต้น ผู้นำแบบนี้มีตำแหน่งอำนาจหน้าที่ของทางราชการค้ำจุนอยู่และประชาชนก็ตระหนักดีว่าผู้นำแบบทางการนี้จึงมีความรับผิดชอบที่จำกัดแน่นอน ประชาชนสังเกตจากชื่อตำแหน่งก็พอจะทราบขอบเขตของการรับผิดชอบ และในทางปฏิบัติความเป็นผู้นำแบบทางการอาจจะสูญสิ้นไปเมื่อหมดอำนาจหน้าที่ เว้นแต่คุณงามความดีในขณะปฏิบัติงานจะมีส่วนประทับใจประชาชน และยังคงรับรองในความเป็นผู้นำของเขาต่อไป

2. ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำท้องถิ่นที่ประชาชนยกย่องสรรเสริญ และมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านหรือตำบลเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญต่องานพัฒนาชุมชน ซึ่งควรเปิดโอกาสให้เข้ามาร่วมงานในส่วนที่ตนสามารถและถนัด โดยแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการดำเนินกิจการบางอย่างร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน และตำบล ผู้นำไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำกลุ่มสตรี ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้นำกลุ่มนันทนาการ ผู้นำทางด้านศาสนา เป็นต้นบุคคลลักษณะนี้จะมีประโยชน์ต่องานพัฒนาชุมชนมาก เพราะเป็นผู้ที่เต็มใจให้ความร่วมมืออยู่แล้วแม้จะไม่มีอำนาจหน้าที่รับรองเป็นทางการก็ตาม ผู้นำแบบธรรมชาติหรือผู้นำท้องถิ่นนี้จะเป็นผู้ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุดย่อมทราบถึงความต้องการหรือปัญหาของประชาชน อีกทั้งยังสามารถชักจูงเร่งเร้าให้ชาวบ้านร่วมมือกับทางรัฐบาลในการพัฒนานำความเจริญมาสู่ชุมชนได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตามผู้นำท้องถิ่นแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีความจำเป็นและสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนทั้งนั้น เพราะจะช่วยส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การได้ผู้นำท้องถิ่นที่มีความสามารถ มีความเหมาะสมและตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติงานเพื่อสร้างความเจริญแก่หมู่บ้านนั้น เท่ากับว่าการดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้ก้าวไปในแนวทางที่ถูกต้อง และประสบความสำเร็จไปแล้วอย่างมาก เพราะฉะนั้น การค้นหาผู้นำท้องถิ่นในงานพัฒนาชุมชนจึงต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบและใช้เวลานานพอสมควรโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักพัฒนาต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับชาวบ้าน ทั้งนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่นได้ถูกต้อง ต้องเป็นผู้นำท้องถิ่นของประชาชนไม่ใช่ผู้นำท้องถิ่นของนักพัฒนา

หน้าที่ของผู้นำชุมชน

โดยหลักทั่วไปแล้วส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะมีหน้าที่ในการชักจูง สร้างความสัมพันธ์ หรือชักชวนประชาชนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของชุมชนตามขีดความสามารถสูงสุดที่ประชาชนมีอยู่ หลังจากศึกษาถึงความสำคัญคุณลักษณะ และประเภทของผู้นำ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็นบทบาทและหน้าที่ของผู้นำได้ 3 กลุ่มคือ 1) บทบาทในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Interpersonal role) 2) บทบาทในด้านข้อมูล (Informational roles) และ 3) บทบาทในการตัดสินใจ (Decision roles) โดยผู้นำจะปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาททั้ง 3 กลุ่มนี้เสมอไม่มากก็น้อย แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมจากบทบาทหนึ่งไปสู่บทบาทหนึ่งเพื่อสนองต่อความต้องการที่แตกต่างกัน ในที่นี้จะขยายความแต่ละบทบาทย่อยพอสังเขปดังต่อไปนี้

1. บทบาทเป็นพระอันดับหรือประธานในพิธีการ (Figurehead role) เป็นบทบาทที่สืบเนื่องจากการมีอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้นำของชุมชนหรือหน่วยงาน ผู้นำจึงมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนหรือหน่วยงานนั้นไป บทบาทนี้ประกอบไปด้วยหน้าที่ในการเป็นตัวแทน เป็นประธานการประชุมและพิธีต่าง ๆ ของชุมชน ร่วมงานพิธีสำคัญของชุมชน และต้อนรับแขกผู้มาเยี่ยมชมดูงานของชุมชน

2. บทบาทเป็นผู้นำ (Leader role) ผู้นำชุมชนมีหน้าที่ที่จะต้องทำให้งานในชุมชนหรือหมู่บ้านของตนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จของชุมชน ดังนั้น ผู้นำจะต้องทำหน้าที่แนะนำ สั่งการ สร้างเสริมแรงจูงใจ และสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะทำให้ลูกน้องหรือประชาชนในปกครองตั้งใจทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามต้องการ

3. บทบาทเป็นสื่อกลาง (Liaison role) บทบาทนี้ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ นอกชุมชนของตนเองซึ่งทำได้โดยเป็นแหล่งข้อมูลและประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักทั่วไป รวมทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือติดต่อกับชุมชนสมาชิกอื่น นอกจากนั้นจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การประชุมของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของชุมชน หน่วยงานของสมาคมบำเพ็ญประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ และยินดีให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในด้านข้อมูลแก่ทุกคนและทุกกลุ่ม ตลอดจนบทบาทหน้าที่ในการเป็นสื่อกลางติดต่อกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนภายนอกอีกด้วย เพื่อให้งานการพัฒนาเป็นไปอย่างสมบูรณ์

4. บทบาทเป็นผู้ติดตาม (Monitor role) คือบทบาทในการเป็นผู้เสาะหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น จากการอ่านรายงานผลการดำเนินการ บันทึกข้อความ บทสรุป เหตุการณ์ต่าง ๆ การร่วมประชุม รวมทั้งการเป็นผู้สังเกตการณ์ด้วย ข้อมูลที่ทราบบางส่วนจะแจ้งให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือบุคคล ภายนอก รู้ แต่อย่างไรก็ตามจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งหมดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และผลของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของชุมชนของตน

5. บทบาทกระจายหรือแจกจ่ายข้อมูล (Disseminator role) ผู้นำจะมีโอกาสได้ข้อมูลต่าง ๆ หลายทางที่ชาวบ้านไม่มีโอกาสจะทราบ ข้อมูลบางส่วนเป็นข้อเท็จจริงที่จำเป็นสำหรับการทำงานพัฒนา ข้อมูลบางอย่างอยู่ที่ความสนใจของผู้นำชุมชน เช่น ข้อคิดเห็น หรือแนวคิดในการปฏิบัติงานของผู้นำในระดับสูง ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ จะถูกส่งผ่านไปให้ประชาชนโดยผ่านตรงไปเลยหรือหลังจากผู้นำตีความและลำดับเรื่องให้ง่ายต่อการเข้าใจ ส่วนข้อมูลที่สนใจผู้นำจะเก็บเอาไว้แล้วอาจจะถ่ายทอดให้ชาวบ้านในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือเป้าหมาย เป็นต้น หรือในกรณีที่ต้องตอบข้อซักถามของชาวบ้าน

6. บทบาทในฐานะให้ข้อมูลหรือโฆษก (Spokesman role) ผู้นำมีหน้าที่ในการสื่อสารข้อมูลหรือข่าวสารต่าง ๆ ของหน่วยงานให้บุคคลภายนอกทราบ ผู้นำระดับต้นต้องรายงานให้ผู้นำระดับสูงทราบตลอดเวลา โดยผู้นำระดับสูงก็จะรายงานให้ส่วนของผู้บังคับบัญชาสูงสุดทราบต่อไป ผู้นำเหล่านี้ถูกคาดหวังจากชุมชนว่าจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชนในการชักจูง และสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก ดังที่มินท์ซเบิร์ก (Mintzberg and Henry, 1979) ได้กล่าวว่า "การสื่อสารเกี่ยวกับหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ จะเพิ่มการยอมรับจากบุคคลภายนอก ในการนี้ ผู้นำจะต้องใช้เวลาไม่ยาวนานในการแสดงให้เห็นว่าตัวเองมีความเข้าใจเกี่ยวกับงานต่าง ๆ ของหน่วยงานตัวเองและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอย่างดียิ่ง"

7. บทบาทเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรม (Entrepreneur role) ของชุมชนหรือหน่วยงานจะต้องทำหน้าที่ในการเป็นผู้ริเริ่ม หรือออกแบบการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้นและรับกับสถานการณ์ต่าง ๆ แผนงานที่เปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่อยู่ในรูปของโครงการการปรับปรุง เช่น การพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ใหม่ การก่อสร้าง หรือปรับปรุงโครงสร้างงานให้คล่องตัวขึ้น โครงการการปรับปรุงบางโครงการจะดำเนินการหรือตรวจสอบโดยผู้นำเอง บางโครงการก็อาจจะมอบหมายให้ผู้ช่วยหรือคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นผู้ดูแลแทน

8. บทบาทเป็นนักแก้ปัญหา (Disturbance-handler role) ในบทบาทนี้ผู้นำจะต้องเป็นผู้แก้ปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่สามารถจะเพิกเฉยได้ ปัญหาประเภทนี้ส่วนใหญ่ไม่ใช่หรือไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับปฏิบัติงานประจำวัน เป็นปัญหาที่มักไม่คาดคิดมาก่อน เช่น การขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน การเกิดอุบัติเหตุไฟไหม้ การประท้วงของคนในชุมชน เป็นต้น บทบาทนี้ผู้นำต้องให้ความสำคัญเหนือบทบาทใด ๆ ทั้งนั้น (เมื่อมีเหตุการณ์วิกฤตเกิดขึ้น)

9. บทบาทนักจัดสรรทรัพยากร (Resource allocation role) ผู้นำมีอำนาจหน้าที่ในการเป็นผู้แบ่งหรือจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน เช่น เงิน บุคลากร วัสดุ เครื่องมือ เครื่องอำนวยความสะดวก และบริการต่าง ๆ การจัดสรรทรัพยากรจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้นำว่างานอะไรต้องทำเองงานอะไรที่ควรจะมีมอบหมายให้ผู้ช่วยทำแทนได้ การจัดเตรียมงบประมาณ การจัดตารางเวลาทำงานของผู้นำเองในการรักษาไว้ซึ่งอำนาจหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากร ผู้นำจะต้องเป็น

ผู้ติดตามดูแลแผนกลยุทธ์และเป็นผู้ประสานงาน รวมทั้งจูงใจให้ผู้ได้บังคับบัญชากระทำตาม เพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ของชุมชนที่ตั้งไว้ให้ประสบความสำเร็จ

10. บทบาทเป็นผู้เจรจาข้อขัดแย้งหรือต่อรอง (Negotiator role) สำหรับบทบาทนี้สืบเนื่องมาจากความจริงที่ว่า เมื่อมีการเจรจาเกี่ยวกับข้อขัดแย้งการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงสิ่งสำคัญๆ หรือเรื่องสำคัญอื่น ๆ ของชุมชน ผู้นำแต่ละชุมชน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงก็ต้องเข้าร่วมเพื่อหาข้อยุติให้ได้อย่างดี บทบาทหน้าที่นี้ก็จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือความจริงต่าง ๆ ของชุมชนในฐานะที่เป็นหัวหน้าหรือตัวแทนของชุมชนที่มีอำนาจเต็ม สำหรับผู้นำสูงสุดของชุมชน บทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้เจรจาต่อรองอาจเกี่ยวข้องไปถึงการต่อรองกับภาครัฐเกี่ยวกับการร้องทุกข์ให้กับชุมชน นอกจากนี้ผู้นำก็จะมีบทบาทในการต่อรองเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเช่นเดียวกันเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เท่าเทียมกันของคนในชุมชน

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชนยุคใหม่

สังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและไม่สามารถควบคุมและคาดการณ์ใด ๆ ได้ ผู้นำชุมชนจึงต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและทันต่อเหตุการณ์โลกที่หมุนไปอยู่ตลอดเวลา จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชนสมัยใหม่ ควรจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ได้ผลและยาวนาน การเปลี่ยนแปลงจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อมีการกำหนดเป้าหมาย มีหลักคิดในการทำงานที่ชัดเจน และสามารถระดมความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง หน้าที่ของผู้นำสมัยใหม่ไม่ใช่เป็นการคิดและนำทางเพียงคนเดียว แต่ต้องสื่อสาร กระตุ้นการมีส่วนร่วม และกระจายความรับผิดชอบด้วย ซึ่งสามารถจำแนกหน้าที่ของผู้นำสมัยใหม่ได้ดังนี้

1. ประเมินสถานการณ์ คือ ผู้นำต้องระบุให้ได้ว่าอะไรคือปัญหาหลักที่ชุมชนเผชิญอยู่ พิจารณาถึงอนาคตที่เป็นไปได้ว่ามีทางเลือกกี่ทาง โอกาสจะล้มเหลวมีบ้างหรือไม่ รวมทั้งประเมินความต้องการของชุมชนที่จะเปลี่ยนแปลง และเริ่มติดตั้งศักยภาพที่พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการปรับปรุง หรือปรับรื้อระบบใหม่ การฝึกอบรมสมาชิกทั้งในด้านทักษะและทัศนคติที่จำเป็นต่อการตอบสนองการเปลี่ยนแปลง

2. นำการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้นำต้องเลือกคนที่เหมาะสมสำหรับงานที่จะทำ นำคนที่เลือกมาสร้างทีมให้สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมให้ได้ สื่อสารความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงให้สมาชิกทราบโดยทั่วถึง ซึ่งอาจต้องเป็นการสื่อสารซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อสร้างความรู้สึก ความเข้าใจ และความมุ่งมั่นร่วมในหมู่สมาชิก

3. ทำระบบงานหรือจัดโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการทำงานของทีมงานขนาดเล็ก คล่องตัว สร้างสภาวะแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองและกล้า

แสดงออกของสมาชิก ประมวลความคิดของสมาชิกเข้าด้วยกันโดยไม่ตัดความคิดของใครทิ้งไป เพราะอาจทำให้ผู้เสนอความคิดเสียความรู้สึกและไม่อยากจะเข้าร่วมทำกิจกรรมด้วยอีกต่อไป

4. สร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิก โดยคอยตรวจตราเฝ้าระวังความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่ร่วมทำงาน ไม่ให้เกิดความขัดแย้งแตกหัก อาจต้องมีการจัดกิจกรรมบางอย่างเพื่อกระชับความสัมพันธ์ หรือทำให้คนร่วมงานมีทัศนคติสร้างสรรค์ทางบวกและเข้าใจซึ่งกันและกัน

5. สนับสนุนความรู้สึกเป็นเจ้าของงานให้กับสมาชิก โดยการปลดปล่อยพลังสร้างสรรค์ของสมาชิกระหว่างทำงานร่วมกันเป็นสิ่งที่จำเป็นในการทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ผู้นำต้องสนับสนุนให้สมาชิกตัดสินใจเองและรับผิดชอบงานของชุมชนอย่างอิสระเต็มที่ โดยผู้นำเป็นผู้สนับสนุน ทรัพยากร คำแนะนำ และอื่น ๆ ตามความจำเป็น

6. ทำให้สมาชิกทุกคนเป็นวีรบุรุษ คือการยอมรับ การให้รางวัลและการเฉลิมฉลองความสำเร็จเป็นหน้าที่ที่ผู้นำต้องไม่ละเลยที่จะกระทำ เพราะกิจกรรมเหล่านี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าผู้นำให้เกียรติสมาชิก และชื่นชมในผลงานของสมาชิกแล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการเสริมแรงให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความผูกพันกับชุมชนมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ดังนั้น ผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีความสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่โดยไม่ส่งผลกระทบต่อลักษณะหรือความมั่นคงของตนเอง โดยทั่วไปผู้นำจะต้องรู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง จะต้องรู้ว่าจะทำงานร่วมกับกลุ่มได้อย่างไรจะเร่งเร้าให้เกิดการพัฒนา และจะทำให้เกิดยอมรับกับสมาชิกคนอื่น ๆ

ผู้นำชุมชนกับการพัฒนา

หลักการพัฒนาชุมชนหลักการหนึ่งที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็คือ การใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่างานพัฒนาชุมชนไทยเล็งเห็นความสำคัญของผู้นำท้องถิ่น โดยทั่วไปงานพัฒนาชุมชนมักจะเริ่มต้นจากผู้นำท้องถิ่นและก็จะแผ่ขยายกว้างขวางออกไปโดยจะเป็นการเผยแพร่ความรู้ความคิดต่าง ๆ ที่ได้รับจากนักพัฒนาหรือนักวิชาการในฐานะคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เขาจะร่วมกันวิเคราะห์สภาพของชุมชน ปัญหา และความต้องการของหมู่บ้านเพื่อสร้างเป็นแผนพัฒนาชุมชน 5 ปีขึ้นไป ในแง่นี้เขาก็เป็นตัวแทนของประชาชน แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีปัญหาหรือความต้องการอะไรบ้าง แล้วก็ร่วมกันวางแผนหรือโครงการเพื่อสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา นั้น ๆ ผู้นำท้องถิ่นเป็นตัวชักนำความช่วยเหลือมาสู่หมู่บ้าน ช่วยบำรุงรักษาบรรยากาศแห่งการทำงาน ตลอดจนการอำนวยความสะดวกในการสื่อสารความคิดติดต่อและสื่อความรู้สึกในเมื่อประชาชนพยายามจะตัดสินใจทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดหน้าที่ต่าง ๆ ของภาวะผู้นำดังกล่าวก็จะเข้ามาแสดงบทบาทหรือเกี่ยวข้องช่วยเหลือทันที

ผู้นำท้องถิ่นมีประโยชน์ มีคุณค่าก่อให้เกิดงานพัฒนาชุมชนสำเร็จ ดังนั้นนักพัฒนาจะต้องค้นหาผู้นำมาดำเนินงาน ผู้นำหมายถึงผู้นำเฉพาะกิจกรรมในการรับผิดชอบและดำเนินงานนั้นให้เสร็จสิ้นลง ไปอย่างมีประสิทธิภาพ นักพัฒนาจะต้องมีขั้นตอนในการค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพ ในประเด็นนี้ (สัญญา, 2551) ได้เขียนไว้ในหนังสือ “การพัฒนาชุมชน” ว่ากลุ่มจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

1. งานที่จะให้ทำนั้นคืออะไร
2. งานนี้ต้องการคนที่มีบุคลิกลักษณะและทักษะอย่างไร
3. คนที่มีคุณสมบัติเช่นนี้อยู่ที่ไหน
4. กลุ่มไหนจะสนับสนุนหรือดำเนินตามคนผู้นี้บ้าง
5. ในบรรดาคุณสมบัติที่เขามีอยู่ สิ่งไหนบ้างที่อาจปรับปรุงให้ดีขึ้นด้วยการฝึกอบรม สิ่งไหนบ้างที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลง
6. ในบรรดาคุณสมบัติที่เขามีอยู่ สิ่งไหนบ้างที่อาจพัฒนาให้ดีขึ้นได้โดยการฝึกอบรมและการทำงานไปนาน ๆ อันไหนบ้างที่เขาไม่มีหวังสร้างขึ้นมาได้
7. เราจะใช้พื้นฐานหรือวิธีการอย่างไรให้เขามารับงานได้

นักพัฒนาเมื่อดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ก็เป็นที่หวังว่าจะได้ผู้นำที่เหมาะสมกับสถานการณ์และเหมาะสมกับงานนั้น ๆ ด้วยวิธีการนี้เหมาะกับการค้นหาผู้นำในการดำเนินงานเฉพาะกิจกรรม ผู้นำเยาวชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ เป็นต้น ผู้นำท้องถิ่นจะเป็นผู้ชักนำประชาชนเข้ามาร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้านตำบล ซึ่งจะก่อให้เกิดความเจริญด้านวัตถุและด้านการพัฒนา เพราะได้มีการทำงานร่วมกับแก้ปัญหาด้วยกัน และเกิดทักษะในการทำงานด้านต่าง ๆ มาด้วยกัน

งานพัฒนาชุมชนมุ่งหวังให้ผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้อย่างน้อยสามารถยกฐานะตัวเองเป็นคณะกรรมการพัฒนาชุมชนขึ้นเป็นองค์การปกครองท้องถิ่นดำเนินการปกครองตนเอง แก้ปัญหาในชุมชนของตัวเอง สร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ประชาชนในชุมชนในชุมชนมีการกินดีอยู่ดี มีความผาสุกเช่นชุมชนที่เจริญอื่น ๆ

การที่จะให้ผู้นำท้องถิ่นไปถึงจุดมุ่งหวังของการพัฒนาชุมชนตามที่กล่าวมา จำต้องมีการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นโดยการฝึกอบรมการพัฒนาชุมชนโดยกระทรวงมหาดไทยได้จัดให้มีการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน คณะกรรมการพัฒนาตำบล ผู้นำเยาวชน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนและการพัฒนากิจกรรมสตรี เด็กและเยาวชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นโครงการที่ส่งเสริมความเป็นผู้นำเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยแท้จริง

8. ทฤษฎีของความเป็นผู้นำ

ทฤษฎีของความเป็นผู้นำซึ่งสามารถประยุกต์ต่อองค์ความรู้ในการคาดการณ์ พฤติกรรมของผู้นำ การพัฒนาผู้นำ การเลือกสรรผู้นำ หรือการดำเนินงานของกลุ่มให้บรรลุผลทำให้เกิดแนวความคิดและ พัฒนาการในการศึกษาความเป็นผู้นำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถจำแนกแนวคิด ทฤษฎีของความเป็นผู้นำได้เป็นกลุ่มดังต่อไปนี้

ทฤษฎีของความเป็นผู้นำตามประเพณีนิยม

ความเป็นผู้นำตามประเพณีนิยมเป็นกลุ่มของแนวความคิดดั้งเดิมมีเริ่มต้นการศึกษาผู้นำและ ความเป็นผู้นำ โดยเริ่มต้นการศึกษาด้านสังคมวิทยาและการบริหารโดยมีทฤษฎีที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. **ทฤษฎีผู้นำแบบคุณลักษณะ (Trait Theory)** แนวคิดตามทฤษฎีนี้ได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญไปที่คุณลักษณะและบุคลิกภาพบางอย่างของบุคคลโดยผู้ที่เกิดมาเป็นผู้นำนั้นจะมีลักษณะพิเศษที่ไม่พบในคนอื่น ๆ ทั่วไปโดยจากการศึกษาได้พบว่าผู้จะมีคุณลักษณะพื้นฐานแตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ ได้แก่ สถิติปัญญา ความเฉลียวฉลาด ความรอบรู้ ความเข้าใจในงาน ความคิดริเริ่ม ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผู้นำจะมีลักษณะดังกล่าวแตกต่างจากผู้ตามหรือบุคคลทั่วไป หลายประการ นอกจากนี้ (Stogdill, 1974) ยังได้แยกลักษณะของผู้นำซึ่งแตกต่างไปจากลักษณะของผู้ตามดังนี้

- 1.1 เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี แข็งแรง รวมทั้งมีรูปร่างสันทัดพร้อมในการทำกิจกรรม
- 1.2 มีความเฉลียวฉลาด
- 1.3 มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 1.4 มีมนุษยสัมพันธ์
- 1.5 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทะเยอทะยาน
- 1.6 เป็นตัวของตัวเอง
- 1.7 มีความคล่องตัวและกระตือรือร้น

แต่อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีผู้นำแบบคุณลักษณะมีผู้กล่าวว่าไม่ได้มีการศึกษาตามแนวทางของ วิทยาศาสตร์ และผู้นำที่มีคุณลักษณะครบถ้วนตามที่ได้กล่าวมาแล้วก็อาจจะไม่ได้เป็นผู้นำที่มี ประสิทธิภาพก็ได้ (Farland, 1974) ได้กล่าวถึงจุดอ่อนของทฤษฎีนี้อยู่ 3 ประการคือ 1) มิได้ พิจารณาถึงปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่มีส่วนกระตุ้นหรือเป็นแรงผลักดันในเกิดภาวะความเป็นผู้นำ 2) การศึกษาและวิจัยของนักสังคมศาสตร์เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นผู้นำโดยทั่ว ๆ ไปไม่ประสบ ผลสำเร็จ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากที่จะแยกและชี้คุณลักษณะโดยเฉพาะซึ่งค่อนข้างใกล้เคียง

กันของผู้มีส่วนใหญ่ 3) ในการวัดและทำนายผู้นำแต่ละคนว่ามีลักษณะที่ดี มากน้อยเพียงใดนั้นทำได้ยาก

2. ทฤษฎีพฤติกรรม (Behavioral Theories) แนวคิดตามทฤษฎีนี้ได้มุ่งไปที่ความสำคัญในการบริหารและดูแลการปฏิบัติงานขององค์กรหรือชุมชนโดยจะพิจารณาจากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ผู้นำแสดงออกมาซึ่งมีแนวความคิดที่น่าสนใจและการศึกษาที่สำคัญได้แก่

2.1 แนวความคิดของมหาวิทยาลัยมิชิแกน จากผลการศึกษารูปแบบพฤติกรรมของผู้นำสามารถแบ่งพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมแบบเน้นงาน (Job-centered behaviors) โดยผู้นำจะวางแผนตัดสินใจมอบหมายงานรวมทั้งควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดโดยเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจค่อนข้างน้อยและพฤติกรรมแบบเน้นคน (Employee-centered behaviors) ผู้นำจะพยายามเข้าถึงจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชา คอยช่วยเหลือและพยายามที่จะสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความพึงพอใจในการทำงานสูงสุด

2.2 แนวความคิดของมหาวิทยาลัยโอไฮโอ จากการศึกษาผู้นำหลายพันคนมีใจสรุปว่าพฤติกรรมของผู้นำสามารถแยกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ (Consideration) โดยผู้นำลักษณะนี้จะพยายามส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานตามที่ต้องการ อีกลักษณะหนึ่งคือผู้นำแบบมุ่งงาน (Initiation structure) โดยผู้นำในลักษณะนี้จะเป็นคนกำหนดโครงสร้างและขอบเขตของงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารวมถึงแบบการติดต่อสื่อสารและวิธีการทำงานด้วย

3. ทฤษฎีการให้รางวัลและลงโทษ (Reward and Punishment Theory) เน้นการจูงใจโดยใช้รางวัลและการลงโทษให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงพฤติกรรมตามที่ผู้นำต้องการโดยผู้นำจะเลือกใช้พฤติกรรม 4 ประเภทดังนี้

- 3.1 การให้รางวัลเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานดี
- 3.2 การลงโทษเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำผิด
- 3.3 การให้รางวัลโดยไม่คำนึงถึงผลงาน
- 3.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงผลงาน

ทฤษฎีของความเป็นผู้นำตามสถานการณ์

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อในเรื่องปัจจัยแวดล้อมกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของผู้นำและความเป็นผู้นำ โดยประสิทธิภาพของผู้นำและความเป็นผู้นำจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ซึ่งความเป็นผู้นำนั้นจะมีความเหมาะสมกับสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้นแต่อาจจะไม่เหมาะสมในสถานการณ์อื่น ๆ โดยมีทฤษฎีที่น่าสนใจดังนี้

1. ทฤษฎีผู้นำของ Fiedler (Fiedler's Leadership Theory) ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดว่าความเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะขึ้นกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เพราะฉะนั้นบุคคลที่มีคุณสมบัติสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ ก็สามารถเป็นผู้นำได้เช่นกัน วิธีการนำของผู้นำมี 2 ลักษณะด้วยกันคือ

1.1 การนำโดยใช้ความสัมพันธ์ (Relationship oriented) โดยผู้นำในลักษณะนี้จะมีความเอาใจใส่กับเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำงาน โดยไม่มีการควบคุมให้เกิดความเครียดในการทำงานแต่จะใช้หลักการจูงใจแทนเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้นำและเพื่อนร่วมงาน

1.2 การนำโดยงาน (Task oriented) ผู้นำในลักษณะนี้จะใช้วิธีการควบคุมและสั่งการแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด เพื่อความมั่นใจและน่าเชื่อถือของงานโดยถือได้ว่าเป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผลงาน ซึ่งมุ่งที่จะให้งานบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

นอกจากนี้ Fiedler ยังได้กล่าวถึงลักษณะของสถานการณ์ที่มีต่อความมีประสิทธิภาพของผู้นำ 3 ลักษณะคือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ใต้บังคับบัญชา (Leader-member relationship) ถ้าหากผู้นำเข้ากันกับผู้ใต้บังคับบัญชาได้ดี ผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับในความสามารถของผู้นำย่อมมีผลต่อประสิทธิภาพของความเป็นผู้นำอย่างมาก 2) โครงสร้างของงาน (Task structure) ถ้ามีการจัดโครงสร้างของงานอย่างชัดเจนและเป็นระบบแล้วจะช่วยให้ผู้นำสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามเป้าหมายของงาน 3) อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ (Leader position power) รวมถึงขอบเขตของการมีอำนาจของผู้นำหรือที่เรียกกันว่า อำนาจหน้าที่ (Authority) ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปอำนาจส่วนนี้จะถูกแยกออกเป็นผู้นำที่มีอำนาจมากหรืออำนาจน้อย

2. ทฤษฎีความเป็นผู้นำแบบแนวทางสู่เป้าหมายของ House (House's Path Goal Theory of Leadership) โดยมุ่งเน้นที่ผลกระทบของความเป็นผู้นำที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทราบหรือรับรู้ว่าการทำงานของเขาจะนำไปสู่ความสำเร็จ เขาก็จะทุ่มเทและพยายามในการปฏิบัติงานให้ถึงเป้าหมาย และในที่สุดเขาก็จะได้รับรางวัล (Reward) โดยสามารถแบ่งรูปแบบพฤติกรรมของผู้นำออกได้ 4 รูปแบบดังนี้

2.1 ความเป็นผู้นำแบบสั่งการ (Directive leadership) โดยเป็นการสั่งการและการอำนวยความสะดวกให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามซึ่งเหมาะสมสำหรับงานที่มีความยุ่งยากซับซ้อน

2.2 ความเป็นผู้นำแบบสนับสนุน (Supportive leadership) ด้วยการคอยช่วยเหลือและให้การสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาในการทำงานโดยไม่สั่งการใด ๆ เหมาะสำหรับงานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์

2.3 ความเป็นผู้นำแบบมุ่งเน้นความก้าวหน้า (Achievement-oriented leadership) โดยการกำหนดเป้าหมายในการทำงานและผลักดันให้ผู้ที่บังคับบัญชาทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายนั้น ๆ และเชื่อมั่นในตัวผู้บังคับบัญชาว่าสามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย

2.4 ความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative leadership) โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แสดงความคิดเห็นในการทำงาน ซึ่งเหมาะกับผู้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความสามารถค่อนข้างสูง

3. ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของ Hershey และ Blanchard (Hershey and Blanchard's Situational Leadership Theory) จะมุ่งเน้นไปที่ความพร้อมหรือความเต็มใจ (Willingness) และความสามารถในการปฏิบัติงาน (Ability) โดยผู้นำมีหน้าที่ในการปรับความสัมพันธ์เน้นงานให้สอดคล้องกับความเต็มใจและความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา ตามหลักทฤษฎีนี้สามารถแบ่งพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น 4 รูปแบบคือ

3.1 การบอกให้ทำ ซึ่งเหมาะกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่ไม่มีความสามารถและความเต็มใจในการทำงาน

3.2 การขายความคิด ซึ่งเหมาะกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่ไม่มีความสามารถแต่มีความเต็มใจในการทำงาน

3.3 การมีส่วนร่วม ซึ่งเหมาะกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถแต่ไม่มีความเต็มใจในการทำงาน

3.4 การมอบหมายงาน ซึ่งเหมาะกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีทั้งความสามารถและมีความเต็มใจในการทำงาน

4. ทฤษฎีการทดแทนความเป็นผู้นำ (Substitute for Leadership Theory) ทฤษฎีนี้จะแสดงให้เห็นถึงปัจจัยทางสถานการณ์ที่สามารถทดแทนพฤติกรรมของผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพได้ โดยสิ่งที่ทดแทนความเป็นผู้นำก็คือ ปัจจัยทางสถานการณ์ที่ทำให้พฤติกรรมของผู้นำไม่จำเป็น ซึ่งอาจจะเป็นคุณลักษณะหรือความสามารถพิเศษของผู้ใต้บังคับบัญชาที่แสดงออกมาในสถานการณ์นั้น ๆ รวมทั้ง สภาพแวดล้อมของงาน จิตสำนึกในบทบาทและหน้าที่และงานของพวกเขา ซึ่งสามารถจูงใจให้พวกเขาทำงานอย่างเต็มที่เพื่อบรรลุเป้าหมายของชุมชนหรือองค์กรโดยที่ไม่จำเป็นจะต้องมีผู้นำอย่างเป็นทางการ เช่น วิศวกร แพทย์ นักบิน เป็นต้น ซึ่งสามารถใช้ความรู้ความสามารถตามสาขาอาชีพในการทำงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์โดยไม่มีการสั่งการหรือบัญชาการควบคุมแต่อย่างใดโดยผู้บังคับบัญชาอาจผลักดันขึ้นมาสวมบทบาทเป็นผู้นำในลักษณะแบบนี้ ซึ่งจะสามารถทำให้การดำเนินงานบรรลุความสำเร็จได้ โดยไม่ต้องอาศัยการสนับสนุนจากผู้นำ

เป้าหมายหนึ่งของงานพัฒนาชุมชนคือ มุ่งเน้นพัฒนาคน โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชน ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการงานพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หรือพูดอีกนัยหนึ่งคือ พัฒนาผู้นำให้เป็นนักพัฒนาที่แท้จริง ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว นักพัฒนาไม่ได้หมายความว่าผู้นำชุมชนอย่างเดียว อีกทั้งยังหมายรวมถึงบุคคลภายนอกที่มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งอาจจะหมายถึงบุคคลจากภาครัฐ เอกชน หรือ NGO และนักพัฒนาเหล่านี้ยังมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการร่วมมือกับชุมชน และผู้นำชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาร่วมกัน

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุมาลี และรสตา (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาการลงทุนพัฒนาเครื่องผลิตแผ่นข้าวตังของ วิสาหกิจชุมชนโสธรพัฒนา จังหวัดฉะเชิงเทราการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมาพัฒนาดำเนินการให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นพื้นฐานในการพัฒนาวิสาหกิจให้ก้าวเข้าสู่การเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอนาคตและเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการในวิสาหกิจให้มีความสามารถในการแข่งขัน และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืน ในการวิจัยนี้ใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งพบว่าการผลิตแผ่นข้าวตังโดยใช้เตาที่พัฒนาขึ้นใหม่มีความคุ้มค่าในการลงทุนเนื่องจากมีค่า NPV, BCR และ IRR มากกว่า และมีระยะเวลาคืนทุนเร็วกว่ากรณีการใช้เตาผลิตแผ่นข้าวตังแบบเดิม ผลการดำเนินงานบรรลุ เป้าหมายตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ เนื่องจากการใช้เตา ดังกล่าวช่วยลดระยะเวลาในการผลิต ลดจำนวนแรงงาน ลดการสูญเสียจากการผลิต สามารถสร้างสินค้ารูปแบบใหม่ ทำให้รายได้ของวิสาหกิจเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 15 ต่อเดือน พัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายได้ 2 ช่องทางและวิสาหกิจมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานและผลลัพธ์ของการดำเนินงานในระดับสูง

อภิสิทธิ์ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านห้วยกาน รายงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาต้นกำเนิด รูปแบบและความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านห้วยกานเบเกอร์ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสนทนา การสังเกตและการสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลคือประธานกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งหมดจำนวน 18 คน และได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่าต้นกำเนิดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านจำนวน 10 คน ที่มีความสนใจ ความรัก ความสามัคคีและการร่วมกันดำเนินงานอย่างมุ่งมั่นสมาชิกมีส่วนในการเป็นหุ้นส่วนโดยการร่วมลงทุนในกลุ่มวิสาหกิจ รูปแบบประกอบด้วยโครงสร้างการดำเนินงานอย่างชัดเจนพร้อมระบบการบริหารจัดการขณะเดียวกันประชาชนในชุมชน องค์กร ทางภาครัฐและเอกชนได้ให้การสนับสนุนความสำเร็จที่ยั่งยืนประการหนึ่งการใช้ส่วนผลหลักของเค้กขณะเดียวกันโครงการได้มีส่วนในการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับคนในพื้นที่

จิรพร (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่องการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย จังหวัดปทุมธานีมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อทราบถึงการดำเนินงานและปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย จังหวัดปทุมธานี จำนวน 8 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มคือ ผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย จังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่เกิดจากผู้ประกอบการขาดความรู้ความชำนาญในการบริหารจัดการในกระบวนการผลิตยังคงยึดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลักแต่มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่บางส่วน เพื่อพัฒนารูปแบบและเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มขาดรูปแบบการบริหารกลุ่มหรือการทำงานเป็นกลุ่มเต็มรูปแบบทำให้การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐน้อยนอกจากนี้ ผู้นำกลุ่มมักบริหารงานเพียงลำพังเนื่องจากขาดความชำนาญในด้านการบริหารจัดการ ส่วนปัจจัยมีผลให้กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จคือ นโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้มีการสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในชุมชนและความร่วมมือขององค์กรในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งการมีภาวะผู้นำของผู้นำกลุ่ม ผวนกับความเข้มแข็งของชุมชนที่ให้การสนับสนุนในการขับเคลื่อนกลุ่ม

ภาคสรุป

จากการตรวจสอบเอกสารทั้งทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน สามารถสรุปเนื้อหาสำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนและองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนหมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ซึ่งเป็นการจัดการของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการเพื่อสร้างรายได้ ในบางครั้งอาจจะมีบุคคลจากภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือแต่ไม่สามารถเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนได้ ผลผลิตส่วนใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนนั้นเน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในชุมชนเป็นหลัก การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนนั้นจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ในแก่คนในชุมชนโดยเน้นการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ความหมายของการมีส่วนร่วมคือ การเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงเป้าหมายโดยใช้

วิธีการที่ดีที่สุดในสภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกกับคุณภาพของคนในกลุ่มประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจต่อครอบครัวทัศนคติความคาดหวัง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติเป็นขั้นตอนโดยมีการประชุมหาปัญหาและความต้องการของประชาชนเพื่อเปิดโอกาสให้อภิปรายกันถึงทุกท่านจะต้องควบคุมให้มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นกันทุกคน เมื่อพบปัญหาให้นำมาเสนอร่วมกันในที่ประชุมเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเหล่านั้น ขั้นตอนต่อไปคือร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ โดยการศึกษาสำรวจร่วมกันกับประชาชนในท้องถิ่นหาสาเหตุของปัญหา บางครั้งอาจเจอปัญหาและความต้องการใหม่เกิดขึ้น

การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้อธิบายนั้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพัฒนาของคนรุ่นต่อไปในอนาคต เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายต่อระบบธรรมชาติ โดยมีรูปแบบของการพัฒนาที่ประกอบไปด้วยความสมดุลระหว่าง 3 ระบบ ประกอบไปด้วย เป้าหมายทางสังคม (Social goals), เศรษฐกิจ (Economic goals) และสิ่งแวดล้อม (Environmental goals)

ผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีความสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่โดยไม่ส่งผลกระทบต่อลักษณะหรือความมั่นคงของตนเอง โดยทั่วไปผู้นำจะต้องรู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง จะต้องรู้ว่าทำงานร่วมกับกลุ่มได้อย่างไรจะเร่งเร้าให้เกิดการพัฒนา และจะทำให้เกิดยอมรับกับสมาชิกคนอื่น ๆ จากทฤษฎีและแนวคิดที่กล่าวมาการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นการศึกษาเพื่อต้องการทราบถึงการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้านความแน่นอนของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้านการมีกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชน ด้านความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ด้านบทบาทในวิสาหกิจชุมชน ด้านการมีเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และประเด็นด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งแบ่งประเด็นได้คือ ด้านการตัดสินใจ ด้านการพัฒนา ด้านการแบ่งปันผล และด้านการประเมิน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ่วน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยได้ดำเนินการศึกษาตัวแปรอิสระ 3 กลุ่ม คือ 1) ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วยตัวแปรเพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา และอาชีพหลัก 2) การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วยตัวแปรความแนบแน่นของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ การได้รับรู้ข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ บทบาทในวิสาหกิจชุมชน การมีเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน 4 ด้าน คือ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน และการประเมินผล

กลุ่มตัวแปรทั้ง 3 กลุ่มข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยคาดหวังว่าอาจส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความชัดเจนตามวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาต่อยอดร่วมกับคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีด้วยการพัฒนาดัชนีชี้วัดภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกิดจากการรวบรวมความคิดเห็นประสบการณ์และผลการดำเนินงานที่ผ่านมากว่า 11 ปี โดยได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

ตัวชี้วัดด้านสังคม

1. ร้อยละของการฝึกอบรมด้านการจัดการของสมาชิกต่อสมาชิกทั้งหมด
2. ร้อยละของการศึกษาดูงานของสมาชิกต่อสมาชิกทั้งหมด

ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ

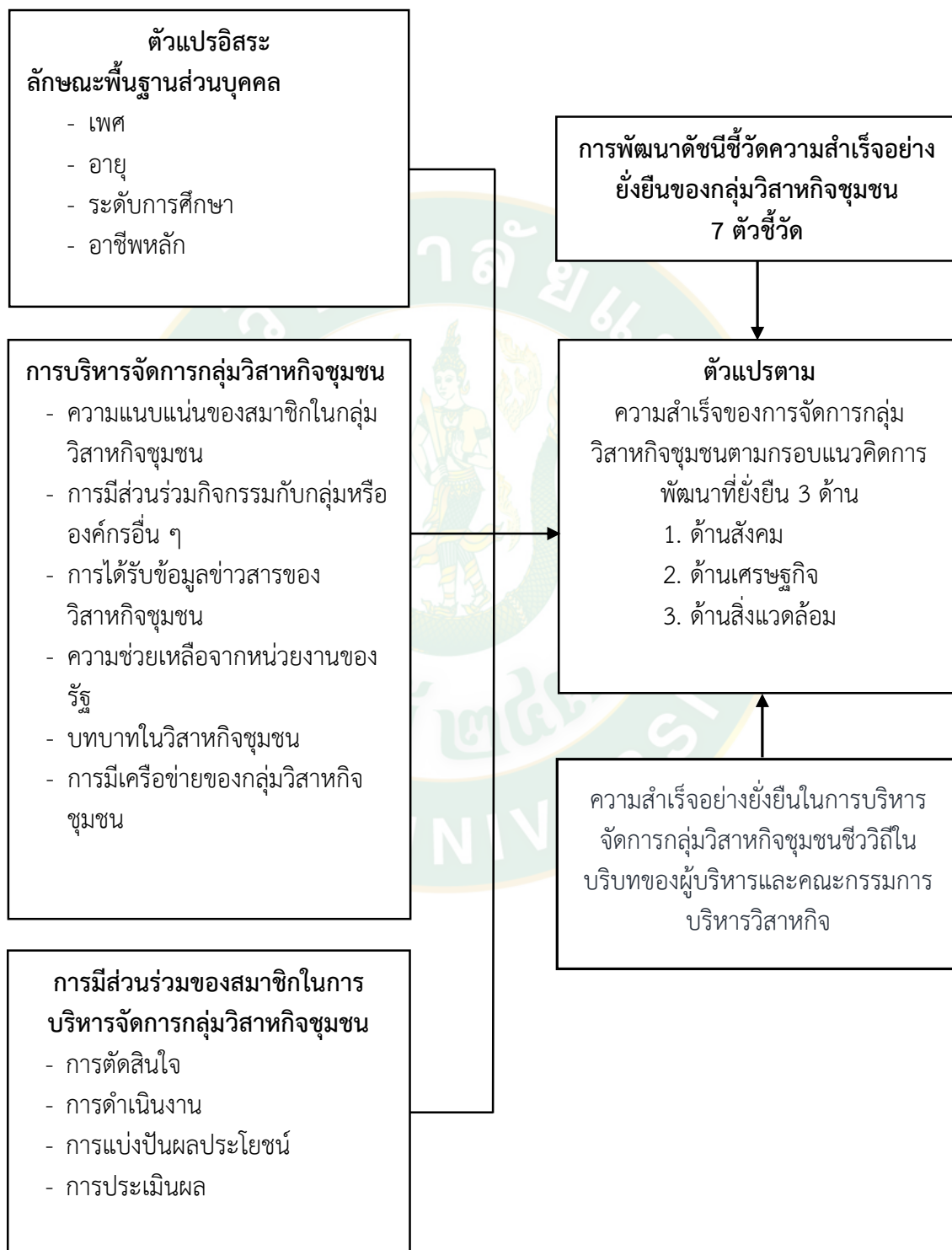
3. ร้อยละของรายได้ที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
4. ร้อยละของจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
5. ร้อยละของหนี้สินที่ลดลงเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว

ตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม

6. ร้อยละของจำนวนครั้งที่ลดลงในการใช้สารเคมีเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
7. ร้อยละของจำนวนครั้งที่ลดลงในการเก็บของป่ามาใช้เมื่อเทียบกับปีที่แล้ว

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยยังสนใจในการศึกษาเพิ่มเติมเชิงลึกในประเด็นความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน จึงได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้บริหาร และคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีในประเด็นความคิดเห็น และการบริหาร

จัดการกลุ่มวิสาหกิจให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนใน 3 ด้านเช่นกัน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยืนยัน และแน่ใจในระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนของดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนทั้ง 7 ดัชนี ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้คือ วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่ดำเนินการศึกษาวิจัย เนื่องจาก อำเภอกู่เพียง มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน ซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ใหญ่ที่สุดในจำนวนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดในจังหวัดน่าน ในประมาณมากกว่า 40 แห่ง และยังเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จสูงสุดในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งยังได้รับรางวัลจากหน่วยงานภาครัฐหลากหลายรางวัลเช่น ชนะเลิศการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร รางวัลชนะเลิศแผนธุรกิจดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมพัฒนาชุมชน และได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ ด้านการจัดการทางบัญชี โดยตรวจบัญชีสหกรณ์ ดังนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน จึงเป็นองค์กรชุมชนที่มีความสำคัญ น่าสนใจในการศึกษาต่อยอดเพื่อค้นหาเหตุผลหรือตัวชี้วัดสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จสูงสุดในการบริหารจัดการ ซึ่งอาจนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการแบบผสม (Mixed Method) คือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) โดยมีรายละเอียดของประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. วิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากร ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน จำนวนทั้งหมด 709 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้มาจากจำนวนประชากรทั้งหมด 709 คน ในกลุ่มผู้เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ทั้งสิ้น 256 คนที่ได้จากการคำนวณตามสูตร Slovin's formula GINTINGSUGIHEN (1993 อ้างถึงใน Pounngamchuen, J. and Namvises, K. (2012) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และมีความคลาดเคลื่อน 5%

จากสูตร

$$n = \frac{N}{1 + N(e^2)}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N = จำนวนของประชากรทั้งหมดเท่ากับ 709 คน
 e = ความคลาดเคลื่อนที่ยินยอมให้เกิดขึ้น (0.05)

แทนค่าจากสูตร

$$n = \frac{709}{1 + 709(0.05^2)}$$

$$= 255.725879$$

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม คือ 256 คน

2. วิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มคณะผู้บริหารงานและคณะกรรมการบริหาร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวีวิถี ตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน จำนวน 20 คน โดยกำหนดให้ทั้ง 20 เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ถูกแบ่งออกตามประเภทของงานวิจัย ได้แก่ ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และชุดคำถาม (A Set of Question) สำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณประกอบไปด้วยข้อคำถามปลายเปิดและปลายปิดซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน มีลักษณะเป็นแบบสำรวจ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก โดยใช้ข้อคำถามปลายปิด และข้อคำถามปลายเปิด

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีโดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. ความแน่นอนของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. การมีกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ
3. บทบาทในวิสาหกิจชุมชน
4. ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ
5. การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน
6. การมีเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

โดยความแน่นอนของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบวัดมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ Likert (1961 อ้างถึงใน พวงรัตน์, 2540) ใน 5 ระดับ โดยให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พิจารณาความแน่นอนของสมาชิกและการมีส่วนร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ โดยสำหรับด้านบทบาทในวิสาหกิจชุมชน ด้านความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน และด้านการมีเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ใช้ข้อคำถามปลายปิด (Close-ended Question) และข้อคำถามปลายเปิด (Open-ended Question)

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การตัดสินใจ
2. การดำเนินงาน
3. การแบ่งปันผลประโยชน์
4. การประเมินผล

โดยแบบสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ Likert (1961 อ้างถึงใน พวงรัตน์, 2540) ใน 5 ระดับ โดยให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พิจารณาตามปัจจัยในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนว่าอยู่ในระดับใด

ตอนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน 3 ด้านซึ่งข้อคำถามประกอบไปด้วย 7 ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ ดังต่อไปนี้

ดัชนีชี้วัดด้านสังคม

1. ร้อยละของการฝึกอบรมด้านการจัดการของสมาชิกต่อสมาชิกทั้งหมด
2. ร้อยละของการศึกษาดูงานของสมาชิกต่อสมาชิกทั้งหมด

ดัชนีชี้วัดด้านเศรษฐกิจ

3. ร้อยละของรายได้ที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
4. ร้อยละของจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
5. ร้อยละของหนี้สินที่ลดลงเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว

ตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม

6. ร้อยละของจำนวนครั้งที่ลดลงในการใช้สารเคมีเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว
7. ร้อยละของจำนวนครั้งที่ลดลงในการเก็บของป่ามาใช้เมื่อเทียบกับปีที่แล้ว

โดยผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ตอนย่อยคือการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ชุดคำถาม (A Set of Question) โดยใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน 3 ด้านคือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม โดยศึกษาจากคณะผู้บริหารงานและ คณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตดี ตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน จำนวน 20 คนโดยแบ่งการสนทนากลุ่มออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. การสนทนาถึงสถานภาพโดยทั่วไปของคณะผู้บริหารงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตดี ซึ่งถามแยกเป็นประเด็นดังนี้ ชื่อและนามสกุลของผู้ให้สัมภาษณ์ เพศ อายุ และระดับการศึกษา บทบาท ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และระยะเวลาในการทำงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. การสนทนาในประเด็นคำถามด้านการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่
 1. ด้านสังคม ได้แก่ประเด็น การฝึกอบรม การดูงานภายนอกวิสาหกิจ
 2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ประเด็น รายได้ จำนวนหุ้น หนี้สิน เงินปันผล
 3. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ประเด็น การใช้สารเคมี การเก็บของป่ามาใช้ประโยชน์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งเก็บรวบรวมใน 2 ลักษณะ คือ

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายปิด (Close-ended Question) และคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Question) จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 256 คน

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ชุดคำถาม (A Set of Question) โดยใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากคณะผู้บริหารงานและคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮิน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน จำนวน 20 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary Data) จากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เช่น เอกสาร หนังสือ งานวิจัย หรือสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การทดสอบเครื่องมือ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮิน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้วนำไปทดสอบเพื่อหาความเที่ยงตรง (Validity) และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) เป็นการหาความสอดคล้องกลมกลืนของเนื้อหาตามหลักการหรือทฤษฎี และตรงตามโครงสร้างเนื้อหาที่ได้กำหนด หรือสร้างขึ้นในแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร จังหวัดลำปาง และเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและแก้ไขภาษาที่ใช้ให้ถูกต้องรัดกุมยิ่งขึ้น

2. การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบกับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยจำนวน 20 คน แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ซึ่งเป็นการวัดประสิทธิภาพของเครื่องมือว่า มีความเชื่อถือได้เพียงใด โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ตรวจสอบก่อนนำไปใช้ในการวิจัยผลการทดสอบ โดยใช้สูตรดังนี้

จากสูตร

$$\alpha = \frac{N}{N-1} \left[1 - \frac{\sum S_t^2}{S_t^2} \right]$$

โดยที่ α = ค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์
 N = จำนวนข้อของแบบสัมภาษณ์
 S_t^2 = ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
 S_t^2 = คะแนนแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดให้ค่าความเชื่อมั่นที่ได้ต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 (สุชาติ, 2534) หมายความว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความเที่ยงที่น่าเชื่อถือได้ และสามารถนำไปทดสอบกับ ประชากร เวลา และสถานที่อื่น ๆ ที่มีความใกล้เคียงกันได้โดยมีความเชื่อมั่นสูง โดยผลการทดสอบความเชื่อมั่นคือ 1) ความแนบแน่นของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ค่า Alpha Coefficient = 0.89 2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นได้ค่า Alpha Coefficient = 0.92 และ 3) การมีส่วนร่วมในภาพรวมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ค่า Alpha Coefficient = 0.90

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในการแจกแจงข้อมูลแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป และการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ความแนบแน่นของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ บทบาทในวิสาหกิจชุมชน การมีเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด(Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าเฉลี่ย (Mean) การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Weighed Mean Score) เพื่อใช้ในการแจกแจงความถี่และจัดลำดับของข้อมูล โดยความแนบแน่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบวัดมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (1961 อ้างถึงใน พวงรัตน์, 2540)

ใน 5 ระดับคือ 5=แนบแน่นมากที่สุด/มีส่วนร่วมมากที่สุด 4=แนบแน่นมาก/มีส่วนร่วมมาก 3=แนบแน่นปานกลาง/มีส่วนร่วมปานกลาง 2=แนบแน่นน้อย/มีส่วนร่วมน้อย 1=แนบแน่นน้อยที่สุด/มีส่วนร่วมน้อยที่สุด โดยคะแนนเฉลี่ยที่ได้นำมาแบ่งเป็นช่วง ๆ เพื่อพิจารณาระดับความแนบแน่นและการมีส่วนร่วม (จักรพงษ์ และคณะ, 2562) ดังนี้

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ระดับความแนบแน่น/ระดับการมีส่วนร่วม
4.50-5.00	แนบแน่นมากที่สุด/มีส่วนร่วมมากที่สุด
3.50-4.49	แนบแน่นมาก/มีส่วนร่วมมาก
2.50-3.49	แนบแน่นปานกลาง/มีส่วนร่วมปานกลาง
1.50-2.49	แนบแน่นน้อย/มีส่วนร่วมน้อย
1.00-1.49	แนบแน่นน้อยที่สุด/มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จของการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตดีตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน 3 ด้าน โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าเฉลี่ย (Mean) และการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Weighed Mean Score) เพื่อใช้ในการแจกแจงความถี่และจัดลำดับของข้อมูล โดยความสำเร็จของการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบวัดมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (1961 อ้างถึงใน พวงรัตน์, 2540) ใน 5 ระดับคือ 5=ความสำเร็จอย่างยั่งยืนมากที่สุด 4=ความสำเร็จอย่างยั่งยืนมาก 3=ความสำเร็จอย่างยั่งยืนปานกลาง 2=ความสำเร็จอย่างยั่งยืนน้อย 1=ความสำเร็จอย่างยั่งยืนน้อยที่สุด โดยคะแนนเฉลี่ยที่ได้นำมาแบ่งเป็นช่วง ๆ เพื่อพิจารณาระดับความแนบแน่นและการมีส่วนร่วม (จักรพงษ์ และคณะ, 2562) ดังนี้

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืน
4.50-5.00	ความสำเร็จอย่างยั่งยืนมากที่สุด
3.50-4.49	ความสำเร็จอย่างยั่งยืนมาก
2.50-3.49	ความสำเร็จอย่างยั่งยืนปานกลาง
1.50-2.49	ความสำเร็จอย่างยั่งยืนน้อย
1.00-1.49	ความสำเร็จอย่างยั่งยืนน้อยที่สุด

3. การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวีวิถี ตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนภายในกรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืน 3 ด้าน โดยใช้สถิติเชิงอนุมานคือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Stepwise เพื่อวิเคราะห์หาเหตุปัจจัยจากตัวแปรอิสระใน 3 กลุ่มทั้งหมด 17 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนและอธิบายผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Explanation)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่ และการจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลา การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงเหตุผล (Rational Content Analysis) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยแบบผสมโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อพัฒนา ดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ผลการศึกษาได้นำเสนอใน 6 ตอน เรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบสองในสาม (ร้อยละ 64.45) เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย ประมาณ 44.08 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างประมาณหนึ่งในสาม (ร้อยละ 33.99) จบการศึกษาในระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งมีสัดส่วนใกล้เคียงกับระดับปริญญาตรี ขึ้นไป (ร้อยละ 32.43) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างเพียง 2 รายเท่านั้นที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือคิด เป็นร้อยละ 0.78 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบว่าเกษตรกรที่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไปอยู่ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 35.94 และร้อยละ 35.15) โดยกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) ให้ข้อมูลว่าไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ และ ไม่เคยสร้างเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54.68) ได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชนเป็นประจำ

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(n=256)		
เพศ		
ชาย	91	35.55
หญิง	165	64.45
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่า 33	77	30.08
34-43	89	34.76
44-53	73	28.52
สูงกว่า 54	17	6.64
เฉลี่ย = 44.08	ต่ำสุด = 33	สูงสุด = 59

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
(n=256)		
ระดับการศึกษา		
ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา	2	0.78
ประถมศึกษา	55	21.48
มัธยมศึกษาตอนต้น	14	5.46
มัธยมศึกษาตอนปลาย	15	5.86
ปวช. – ปวส.	87	33.99
ปริญญาตรีขึ้นไป	83	32.43
อาชีพหลัก		
เกษตรกรกรรม	92	35.94
ค้าขาย	15	5.86
รับจ้างทั่วไป	90	35.15
รับราชการ	11	4.30
พนักงานเอกชน	48	18.75
การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน		
ไม่เคย	116	45.32
เคย	140	54.68
ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ		
ไม่เคย	256	100.00
เคย	0	0.00
การสร้างเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน		
ไม่เคย	256	100.00
เคย	0	0.00

จากข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างข้างต้นสามารถสรุปจุดแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อาจส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการบริหารจัดการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีส่วนใหญ่ล้วนเป็นเพศหญิงซึ่งเป็นจุดแข็งสำคัญของกลุ่มวิสาหกิจเนื่องจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดร่างกาย เช่น ครีมอาบน้ำ

ครีมบำรุงผิว ยาสระผม ครีมนวดผม ฯลฯ โดยกระบวนการผลิตนั้นต้องอาศัยความละเอียดอ่อนสูง ซึ่งเหมาะสมกับเพศหญิงมากกว่า

2. อายุเฉลี่ยของกลุ่มสมาชิกประมาณ 44 ปี แสดงให้เห็นว่ากลุ่มสมาชิกเป็นกลุ่มคนวัยทำงาน มีประสบการณ์ในการดำเนินงาน มีความรับผิดชอบในการทำงานและ สามารถทุ่มเทร่างกายแรงใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชน

3. กลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่นั้นมีอาชีพเกษตรกรกรรมและรับจ้างทั่วไป ซึ่งอาชีพเกษตรกรกรรมนั้นต้องอาศัยฤดูกาลทำให้มีเวลาว่างมาก และรับจ้างนั้นเป็นอาชีพที่ไม่มีความแน่นอน บางช่วงเวลาอาจไม่มีงานเลย เมื่อมีเวลาว่างจากการทำงานหลัก สมาชิกสามารถเข้าร่วมกิจกรรมสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวได้

4. สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนเป็นประจำสามารถรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ สามารถเตรียมความพร้อมในการผลิต และดำเนินงานต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. สมาชิกทั้งหมดไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของภาครัฐ และไม่มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการดำเนินกิจการที่ดีมาโดยตลอดรวมทั้งมีผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถ ทำให้สมาชิกทุกคนมีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรมต่อไปถึงแม้ว่าจะไม่มีหน่วยงานภาครัฐมาช่วยเหลือหรือมีเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ตอนที่ 2 การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

สำหรับการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตผู้วิจัยได้ทำการศึกษาใน 4 ประเด็น ได้แก่

1) ความแน่นอนของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น 3) การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ และการสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน และ 4) บทบาทในวิสาหกิจชุมชนของสมาชิก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความแน่นอนของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากผลการศึกษาในตารางที่ 2 พบว่าความแน่นอนของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตอยู่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49) โดยเมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า ความเชื่อใจกัน การสนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรม การเคารพความคิดเห็นของกันและกัน ความเต็มใจในการแสดงความคิดเห็นในการทำงาน และการคอยให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานของสมาชิกเป็น 5 ประเด็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงความแน่นอนของสมาชิกในกลุ่มชุมชนชีวิตที่อยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.64, 4.58, 4.57, 4.53 และ 4.50 ตามลำดับ) สำหรับประเด็นที่เหลือกลุ่มสมาชิกมีความ

แนบแน่นอยู่ในระดับ “มาก” ได้แก่ การดำเนินงานตามหน้าที่และกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด การให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การทำงานแบบไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มหรือพรรคพวก และ การยึดถือแนวทางการทำงานเป็นทีมเพื่อแก้ไขปัญหา (ค่าเฉลี่ย 4.45, 4.43, 4.41 และ 4.39 ตามลำดับ)

ตารางที่ 2 ความแนบแน่นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตดี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

ความแนบแน่นของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	ระดับความแนบแน่นของสมาชิก			\bar{x}	SD	แปลผล
	สมาชิก					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง			
1. สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนมีความเชื่อใจกัน	168 (65.62)	85 (33.20)	3 (1.18)	4.64	0.50	มากที่สุด
2. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเคารพความคิดเห็นของกันและกัน	152 (59.37)	99 (38.67)	5 (1.96)	4.57	0.53	มากที่สุด
3. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ	150 (58.59)	104 (40.62)	2 (0.79)	4.58	0.51	มากที่สุด
4. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดำเนินงานตามหน้าที่และกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด	125 (48.82)	122 (47.65)	9 (3.53)	4.45	0.57	มาก
5. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใช้แนวทางการทำงานเป็นทีมเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรค ต่าง ๆ	107 (41.79)	142 (55.46)	7 (2.75)	4.39	0.54	มาก
6. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เป็นหลัก	125 (48.82)	116 (45.31)	15 (5.87)	4.43	0.60	มาก
7. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจมักจะแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมเสมอ	142 (55.46)	108 (42.18)	6 (2.36)	4.53	0.55	มากที่สุด
8. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจมีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเสมอ	117 (45.70)	132 (51.56)	7 (2.74)	4.43	0.55	มาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ความแนบแน่นของสมาชิกใน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	ระดับความแนบแน่นของ สมาชิก			\bar{x}	SD	แปลผล
	สมาชิ					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง			
9. กรณีสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนคนใดไม่สามารถดำเนิน กิจกรรมตามหน้าที่ของตนเองได้ สมาชิกในกลุ่มจะคอยให้ความ ช่วยเหลือเสมอ	131 (51.17)	121 (47.26)	4 (1.57)	4.50	0.53	มากที่สุด
10. วิสาหกิจชุมชนไม่มีการแบ่งแยก กลุ่มหรือแบ่งพรรคแบ่งพวก	124 (48.43)	113 (44.14)	19 (7.43)	4.41	0.63	มาก
รวม				4.49	0.55	มาก

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น

ข้อมูลจากตารางที่ 3 รายงานว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ของสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49) โดยเมื่อพิจารณารายประเด็น พบ 3 ประเด็นหลักที่กลุ่มสมาชิกมีส่วนร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ในระดับ “มากที่สุด” ได้แก่ การพูดคุยหรือเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขของกลุ่มสมาชิก ส่งตัวแทนไปเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายนอก และ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ๆ กับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ภายนอก (ค่าเฉลี่ย 4.59, 4.52, และ 4.51 ตามลำดับ) ในขณะที่ ประเด็นการแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ และ ประเด็นการพูดคุยเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.33, และ 4.48)

ตารางที่ 3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่ม หรือองค์กรอื่น ๆ	ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม			\bar{x}	SD	แปลผล
	กับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง			
1. สมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยน ความรู้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ	88 (34.37)	165 (64.45)	3 (1.18)	4.33	0.50	มาก
2. สมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยน องค์ความรู้ใหม่ ๆ กับหน่วยงาน ภาครัฐอื่น ๆ	136 (53.12)	115 (44.92)	5 (1.96)	4.51	0.54	มากที่สุด
3. สมาชิกในกลุ่มมีการพูดคุยหารือ เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไข กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ	156 (60.93)	95 (37.10)	5 (1.97)	4.59	0.53	มากที่สุด
4. สมาชิกในกลุ่มมีการพูดคุยเพื่อ สร้างความร่วมมือในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ใหม่ ระหว่างองค์กรอื่น ๆ	138 (53.90)	104 (40.62)	14 (5.48)	4.48	0.60	มาก
5. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ส่งตัวแทนไป เข้าร่วมกิจกรรมระหว่างกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ	139 (54.29)	110 (42.96)	7 (2.75)	4.52	0.55	มากที่สุด
รวม				4.49	0.54	มาก

3. การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ และ การสร้างเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากตารางที่ 4 ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางภาครัฐ และ การสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน ที่แสดงให้เห็นว่า กลุ่มสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีเกินกว่าครึ่งหนึ่ง (54.68) เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนภายนอก ที่เหลือ (45.32) ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งใดเลย ในขณะที่กลุ่มสมาชิกทั้งหมด (100.00) ไม่เคยขอความช่วยเหลือในการดำเนินวิสาหกิจชุมชนจากภาครัฐ และ

ไม่มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแต่อย่างใด ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีมีความเข้มแข็งในเชิงการบริหารจัดการ ข้อมูลข่าวสารการผลิต และการตลาดจนสามารถทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จได้โดยไม่ต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ หรือความช่วยเหลือจากวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ แต่อย่างใด

ตารางที่ 4 การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชนความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ และการสร้างเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

(n=256)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน		
ไม่เคย	116	45.32
เคย	140	54.68
ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ		
ไม่เคย	256	100.00
เคย	0	0.00
การสร้างเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน		
ไม่เคย	256	100.00
เคย	0	0.00

4. บทบาทในวิสาหกิจชุมชนของสมาชิก

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.82) เป็นสมาชิกที่ก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนชีววิถีที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน รองลงมาเป็นผู้ซื้อสินค้า (ร้อยละ 6.25) ในขณะที่มีสมาชิกในวิสาหกิจชุมชน 11 ราย (ร้อยละ 4.29) มีบทบาทเป็นเจ้าหน้าที่และผู้ขาย โดยมีสมาชิกเพียง 6 รายเท่านั้น (ร้อยละ 2.35) ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้น

ตารางที่ 5 บทบาทในวิสาหกิจชุมชน

(n=256)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
บทบาทในวิสาหกิจชุมชน		
เจ้าหน้าที่	11	4.29
ผู้ถือหุ้น	6	2.35
ผู้ซื้อสินค้า	16	6.25
ผู้ขาย	11	4.29
สมาชิกในชุมชนที่ก่อตั้งวิสาหกิจ	212	82.82

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.53) (ตารางที่ 6) โดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ของสมาชิกอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.58, 4.51 และ 4.54) ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49)

ตารางที่ 6 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	\bar{x}	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ	4.58	0.52	มากที่สุด
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการ	4.49	0.58	มาก
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน	4.51	0.56	มากที่สุด
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผล	4.54	0.56	มากที่สุด
รวม	4.53	0.56	มากที่สุด

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาในแต่ด้านของการมีส่วนร่วมตามข้อมูลในตารางที่ 7 พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจทั้ง 3 ประเด็นอยู่ในระดับ “มากที่สุด” คือ ร่วมปรึกษาหารือด้านปัญหาในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ร่วมตัดสินใจและคิดค้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และร่วมเสนอแนวทางแก้ไขหรือทางออกสำหรับปัญหาในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.74 4.50 และ 4.51 ตามลำดับ) ในขณะที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการพบว่าทั้ง 7 ประเด็น

ย่อยอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ทั้งหมด โดย 3 ประเด็นแรกได้แก่ การผลิตสินค้าและการบริการตรงตามความต้องการของผู้บริโภค (ค่าเฉลี่ย 4.53) รองลงมาคือ การให้คำแนะนำความรู้แก่บุคคลหรือองค์กรที่เข้ามาศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.50) และการร่วมทบทวนกฎเกณฑ์ของกลุ่มและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์สินค้าสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ มีการร่วมดำเนินการอยู่ในระดับเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 4.49)

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันพบว่า ประเด็นย่อยทั้ง 5 ประเด็น สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในระดับ “มากที่สุด” ทุกประเด็น โดยประเด็นที่ให้ความสำคัญมากที่สุดคือ ได้รับประโยชน์ทางอ้อมหลายประการในด้านการทำธุรกิจเกษตรที่นำไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนได้ (ค่าเฉลี่ย 4.54) ในขณะที่การพิจารณาเงินปันผลของสมาชิกและการเกิดรูปแบบการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อความคุ้นเคย ความรัก และความสามัคคี สมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 4.52) และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผลพบว่า ประเด็นย่อยทั้ง 5 ประเด็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตีเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ทั้ง 5 ประเด็น โดยประเด็นที่สมาชิกให้ความสำคัญมากที่สุดโดยสมาชิกกลุ่มให้ความสำคัญทั้ง 5 ประเด็นใกล้เคียงกัน กล่าวคือ การร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องคือ ประเด็นที่มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.57) ประเด็นรองลงมาได้แก่ ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานของกลุ่มสมาชิก ร่วมควบคุมการดำเนินงานของกลุ่ม ร่วมติดตามการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และร่วมรับทราบและแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอผลงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในรอบปี (ค่าเฉลี่ย 4.55 4.54 และ 4.50 ตามลำดับ)

ตารางที่ 7 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน และด้านการประเมินผล

การมีส่วนร่วมของสมาชิก	ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก			\bar{x}	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง			
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจ						
1. ร่วมปรึกษาหารือด้านปัญหาในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน	192 (75.00)	61 (23.80)	3 (1.20)	4.74	0.47	มากที่สุด
2. ร่วมตัดสินใจและคิดค้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ	136 (53.10)	112 (43.80)	8 (3.10)	4.50	0.56	มากที่สุด

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของสมาชิก	ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก			\bar{x}	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง			
3. ร่วมเสนอแนวทางแก้ไขหรือ ทางออกสำหรับปัญหาในการ บริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน	134 (52.30)	118 (46.1)	4 (1.60)	4.51	0.53	มากที่สุด
รวม				4.58	0.52	มากที่สุด
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการ						
1. ร่วมทบทวนกฎเกณฑ์ของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	140 (54.70)	101 (39.50)	15 (5.90)	4.49	0.61	มาก
2. ร่วมประสานงานกับบุคคล หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการ ดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน	133 (52.00)	110 (43.00)	13 (5.00)	4.47	0.59	มาก
3. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร/ ประชาสัมพันธ์สินค้าของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน	137 (53.50)	108 (42.20)	11 (4.30)	4.49	0.58	มาก
4. ได้รับการอบรมเรื่องการ ดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน	145 (56.60)	107 (41.80)	4 (1.60)	4.45	0.53	มาก
5. การให้คำแนะนำความรู้แก่ บุคคลหรือองค์กรที่เข้ามา ศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชน	141 (55.10)	102 (39.80)	13 (5.10)	4.50	0.59	มากที่สุด
6. ร่วมติดต่อกับหน่วยงาน ราชการต่าง ๆ	132 (51.60)	114 (44.50)	10 (3.90)	4.48	0.57	มาก
7. ผลิตสินค้าและการบริการตรง ตามความต้องการของ ผู้บริโภค	143 (55.90)	105 (41.00)	8 (3.10)	4.53	0.56	มากที่สุด
รวม				4.49	0.58	มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของสมาชิก	ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก			\bar{x}	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง			
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน						
1. มีส่วนร่วมในการพิจารณาเงินปันผลของสมาชิก	143 (55.90)	103 (40.20)	10 (3.90)	4.52	0.57	มากที่สุด
2. ได้รับสิทธิพิเศษการซื้อสินค้าในวิสาหกิจชุมชนในราคาสมาชิกที่ต่ำกว่าราคาท้องตลาด	136 (53.10)	113 (44.20)	7 (2.70)	4.50	0.55	มากที่สุด
3. จากการซื้อสินค้าในวิสาหกิจชุมชนในราคาสมาชิกส่งผลให้ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนลดลงและมีเงินออมเพิ่มขึ้น	133 (52.00)	115 (44.90)	8 (3.10)	4.49	0.56	มากที่สุด
4. ได้รับประโยชน์ทางอ้อมหลายประการในด้านการทำธุรกิจเกษตรที่นำไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนได้	146 (57.00)	102 (39.80)	8 (3.10)	4.54	0.56	มากที่สุด
5. การมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดการทำงานเป็นทีมที่ดีมีประสิทธิภาพส่งผลต่อความคุ้นเคย ความรักและความสามัคคีของสมาชิกในกลุ่ม	139 (54.30)	110 (43.00)	7 (2.70)	4.52	0.55	มากที่สุด
รวม				4.51	0.56	มากที่สุด

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของสมาชิก	ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิก			\bar{x}	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง			
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผล						
1. ร่วมติดตามการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน	144 (56.30)	107 (41.70)	5 (2.00)	4.54	0.54	มากที่สุด
2. ร่วมควบคุมการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	148 (57.80)	101 (39.50)	7 (2.70)	4.55	0.55	มากที่สุด
3. ร่วมรับทราบและแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในรอบปี	138 (53.90)	108 (42.20)	10 (3.90)	4.50	0.57	มากที่สุด
4. ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	157 (61.30)	86 (33.60)	13 (5.10)	4.56	0.59	มากที่สุด
5. ร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง	155 (60.50)	93 (36.40)	8 (3.10)	4.57	0.56	มากที่สุด
รวม				4.54	0.56	มากที่สุด

ตอนที่ 4 ความสำเร็จในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

การศึกษาถึงความสำเร็จในการจัดการของวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนผู้วิจัยได้ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มได้แก่ ผู้บริหารคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ความสำเร็จในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบริบทของสมาชิก

จากข้อมูลในตารางที่ 8 พบว่า ความสำเร็จในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนใน 3 ด้านคือ ความสำเร็จในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 3.87) โดยระดับความสำเร็จในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ ความสำเร็จด้านสังคมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.55) รองลงมาคือความสำเร็จด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.25) ในขณะที่ความสำเร็จด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับ “ปาน

กลาง” (ค่าเฉลี่ย 2.80) ทั้ง 3 ด้าน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประเด็นระดับความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.87) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ความสำเร็จด้านสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.55) 2) ความสำเร็จด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.80) และ 3) ความสำเร็จด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.25) (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชีววิถี

ความสำเร็จอย่างยั่งยืน	\bar{x}	SD	ระดับ ความสำเร็จ
ความสำเร็จด้านสังคม	4.55	0.46	มากที่สุด
ความสำเร็จด้านเศรษฐกิจ	2.80	0.55	ปานกลาง
ความสำเร็จด้านสิ่งแวดล้อม	4.25	0.73	มาก
รวม	3.87	0.58	มาก

เมื่อพิจารณาความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีรายด้าน พบว่า จากการได้รับการฝึกอบรมด้านการจัดการ และการไปศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจากพื้นที่อื่น ๆ ของสมาชิกทั้งหมดในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.51 และ 4.59) ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคม ในขณะที่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับ “ปานกลาง” นั้น เป็นผลมาจากรายได้ของวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.12) ในขณะที่ระดับหนี้สินที่ลดลงเมื่อเทียบกับปีที่แล้วของกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับ “ปานกลาง” (ค่าเฉลี่ย 3.30) แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีทุกคนยังคงมีจำนวนหุ้นเท่าเดิมเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว หรือจำนวนหุ้นเพิ่มขึ้นในระดับ “น้อยที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 1.00) และเมื่อพิจารณาถึงความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในระดับ “มาก” ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่งผลมาจากจำนวนครั้งที่ลดลงในการใช้สารเคมีเมื่อเทียบกับปีที่แล้วและ จำนวนครั้งที่ลดลงในการเก็บของป่ามาใช้เมื่อเทียบกับปีที่แล้วของกลุ่มสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.20 และ 4.30) (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

ความสำเร็จอย่าง ยั่งยืน	ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืน					\bar{x}	SD	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคม								
1. การฝึกอบรมด้าน การจัดการของ สมาชิกทั้งหมด	131 (51.17)	125 (48.83)	- (0.00)	- (0.00)	- (0.00)	4.51	0.50	มากที่สุด
2. การดูงานของ สมาชิกทั้งหมด	151 (58.98)	105 (41.02)	- (0.00)	- (0.00)	- (0.00)	4.59	0.49	มากที่สุด
รวม						4.55	0.46	มากที่สุด
ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ								
1. รายได้ที่เพิ่มขึ้นเมื่อ เทียบกับปีที่แล้ว	74 (28.90)	139 (54.29)	43 (16.81)	- (0.00)	- (0.00)	4.12	0.67	มาก
2. จำนวนหุ้นที่ เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบ กับปีที่แล้ว	- (0.00)	- (0.00)	- (0.00)	- (0.00)	256 (100.00)	1.00	0.00	น้อยที่สุด
3. หนี้สินที่ลดลงเมื่อ เทียบกับปีที่แล้ว	31 (12.10)	72 (28.12)	103 (40.23)	44 (17.18)	6 (2.37)	3.30	0.97	ปาน กลาง
รวม						2.80	0.55	ปาน กลาง
ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม								
1. จำนวนครั้งที่ลดลง ในการใช้สารเคมี เมื่อเทียบกับปีที่ แล้ว	97 (37.89)	119 (46.48)	36 (14.06)	4 (1.57)	- (0.00)	4.20	0.74	มาก
2. จำนวนครั้งที่ลดลง ในการเก็บของป่า มาใช้เมื่อเทียบกับ ปีที่แล้ว	115 (44.92)	107 (41.79)	32 (12.50)	2 (0.79)	- (0.00)	4.30	0.72	มาก
รวม						4.25	0.73	มาก

4.2 ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบริบทของคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของคณะผู้บริหารคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนชีววิถี และ 2) การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนชีววิถีในบริบทของผู้บริหาร

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของคณะผู้บริหารคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาจากข้อมูลตารางที่ 10 พบว่า 1) คณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิงซึ่งเป็นจุดแข็งสำคัญของกลุ่มวิสาหกิจเนื่องจากเพศหญิงเป็นเพศที่มีความละเอียดอ่อนสูงมีความรอบคอบในการทำงานซึ่งประเด็นการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นจะต้องมีประสิทธิภาพและคุณสมบัติสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ อีกประเด็นหนึ่งในปัจจุบันเพศหญิงและเพศชายมีความเท่าเทียมกันในบทบาททางสังคมอีกทั้งสมาชิกส่วนใหญ่ในวิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นเพศหญิงจึงสามารถพูดคุยและหมอบหมายหน้าที่ในแต่ละด้านที่เหมาะสม 2) อายุเฉลี่ยของคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนประมาณ 45 ปี แสดงให้เห็นได้ว่าคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนเป็นกลุ่มคนวัยทำงาน มีประสบการณ์ในการดำเนินงาน มีความรับผิดชอบในการทำงานสูงสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชน 3) คณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนนั้นมีความหลากหลายทางด้านระดับการศึกษาเพื่อเป็นการเปิดโอกาสเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่แล้วคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนนั้นมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีนั้นแสดงให้เห็นได้ว่าระดับผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนนั้นมาจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 4) ระยะเวลาในการทำงานในวิสาหกิจชุมชนนั้นเฉลี่ยอยู่ประมาณ 6.6 ปี ซึ่งคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนนั้นมีอายุการทำงานที่หลากหลายมีทั้งอายุการทำงานในด้านบริหาร แสดงให้เห็นถึงไม่ว่าจะมีความรู้ในด้านการบริหารมายาวนานหรือมีความรู้ในด้านการบริหารน้อยก็เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความสามารถเข้ามาร่วมกันบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ตารางที่ 10 ข้อมูลพื้นฐานของคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนชีววิถี (N=20)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	8	40.00
หญิง	12	60.00
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่า 43 ปี	10	50.00
44-54	6	30.00
สูงกว่า 55 ปี	4	20.00
เฉลี่ย = 45.75	ต่ำสุด = 33	สูงสุด = 66
ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	10.00
ปวช.-ปวส.	5	25.00
ปริญญาตรีขึ้นไป	13	65.00
ระยะเวลาในการทำงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน		
ต่ำกว่า 5 ปี	7	35.00
5-9 ปี	8	40.00
มากกว่า 9 ปี	5	25.00
เฉลี่ย = 6.60	ต่ำสุด = 2	สูงสุด = 11

4.2.2 การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนชีววิถีในบริบทของผู้บริหาร

ข้อมูลในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในบริบทของผู้บริหาร โดยผู้วิจัยได้เข้าไปสนทนากลุ่มกับผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ในประเด็นการบริหารจัดการภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาย่างยั่งยืนใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนชีววิถีที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคม คณะผู้บริหารในวิสาหกิจชุมชนมีทั้งหมด 7 ท่านได้ให้ข้อมูลว่า ได้มีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารออกเป็น 5 ตำแหน่ง ได้แก่

1. ประธานวิสาหกิจชุมชน 1 คน
2. ผู้จัดการ 1 คน

3. รองผู้จัดการ 2 คน
4. หัวหน้าฝ่าย 4 คน
5. คณะกรรมการบริหารวิสาหกิจ 21 คน

โดยคณะผู้บริหารทั้งหมดได้เคยผ่านการอบรมด้านการบริหารจัดการองค์กรขนาดเล็กแต่ได้มีบางโอกาสได้เข้าไปมีกิจกรรมร่วมจากคำเชิญจากขององค์กรภาครัฐบ้างเล็กน้อย เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด กรมการค้า กระทรวงอุตสาหกรรม ตลอดจนหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องผ่านการฝึกอบรมอยู่เป็นประจำในทุก ๆ ปี คณะผู้บริหารเป็นผู้นำชุมชนเกือบทั้งหมดโดยประธานนั้นอดีตเคยดำรงตำแหน่งประธานองค์การบริหารส่วนตำบล จึงมีทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนทักษะการแก้ไขปัญหา และป้องกันความเสี่ยงขององค์กร ในขณะที่ผู้จัดการของวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถี ยังดำรงตำแหน่งหัวหน้าอนามัยประจำชุมชนอีกด้วย โดยจะสังเกตได้ว่า ผู้บริหารของวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถี ผ่านประสบการณ์การเป็นผู้บริหาร และหัวหน้าหน่วยงานของภาครัฐมาก่อน ส่งผลต่อการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีที่เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง มีการทำงานเป็นระบบ มีแผนการรองรับการแก้ไขปัญหาที่ทันท่วงที รวมถึงคณะกรรมการทั้งหมดเป็นคนภายในชุมชนเดียวกัน และสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันอีก 753 คน โดยสมาชิกส่วนใหญ่ได้มีโอกาสออกไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการและการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ภายนอกอีกด้วย โดยผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีมีมติในที่ประชุมให้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อไปศึกษาดูงานภายนอกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นประจำทุกปี

สำหรับการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ เป้าหมายที่กำหนดขึ้น ในปี พ.ศ. 2561 นั้นได้มีการตั้งเป้ารายได้ทั้งหมดไว้ 10 ล้านบาท ได้มีการทำรายได้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้ว ส่วนปี พ.ศ. 2562 นั้นได้มีการตั้งเป้ารายได้ไว้อยู่ที่ 15 ล้าน นั้นก็สามารถทำรายได้ถึงประมาณ 17 ล้านบาท ส่วนกรณีหุ้นทางคณะผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ นั้นได้คิดว่ายังไม่เปิดให้มีการซื้อหุ้นในปี พ.ศ. 2562 เนื่องจากคิดว่าปริมาณหุ้นที่มีอยู่นั้นเพียงพออยู่แล้ว แต่มีคณะผู้บริหารและคณะกรรมการบางส่วนที่ต้องการให้มีการเปิดซื้อหุ้นเพิ่มเติมเพราะต้องการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในผู้ถือหุ้นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการท่านหนึ่งได้บอกว่าถ้าได้มีการเปิดให้ซื้อหุ้นเพิ่มเติมนั้นก็จะสามารถนำเงินที่ได้จากการเปิดขายหุ้นมาพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งต่อไป สามารถสร้างเครือข่ายหรือสามารถซื้อเครื่องจักรมาใช้ในการผลิต สามารถจัดจ้างแรงงานเข้ามาเพิ่มเติมได้ ในปี พ.ศ. 2562 นั้นได้เพิ่มผลิตภัณฑ์ มา 3 ชนิด เป็นสินค้าที่ดูแลเส้นผมและเป็นครีมบำรุงผิว ช่องทางทางการตลาดในปี พ.ศ. 2561 นั้นได้มีการจัดจำหน่ายเฉพาะภายในประเทศ มีสินค้าจัดจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต การออกบูทภายนอก และได้มีการเปิดตัวแทนจัดจำหน่ายมารับสินค้าไปขาย

ประเด็นการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เป้าหมายที่ตั้งไว้ในปี พ.ศ. 2561 นั้นได้มีการผลิตสินค้าที่ใช้วัสดุทางเคมี 3 ครั้งต่อสัปดาห์แต่การใช้วัสดุทางเคมีนั้นก็จะเป็นไปตามที่ทาง อย. กำหนดไว้ และในปี พ.ศ. 2562 นั้นได้มีการลดการผลิตสินค้าโดยใช้วัสดุทางเคมีลดลงเหลือ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ โดยได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ทดแทนวัสดุทางเคมี การรับซื้อของป่าจากกลุ่มสมาชิกนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2562 นั้นได้มีการรับซื้อของมาอย่างไม่จำกัดโดยปกตินั้นจะรับซื้อสินค้า 4 ครั้งต่อสัปดาห์ ในปี พ.ศ. 2562 นั้นได้มีการส่งเสริมให้สมาชิกนั้นปลูกพืชสมุนไพรภายในบริเวณบ้านตามไร่นา ภายในสวนต่าง ๆ เพื่อนำมาขายให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยจะมีการรับซื้อสินค้า 2 ครั้งต่อสัปดาห์ และถ้าช่วงไหนที่ทางวิสาหกิจชุมชนต้องการสมุนไพรในปริมาณมาก ๆ ก็จะได้ประกาศในสมาชิกนั้นได้รับทราบว่าการต้องการสมุนไพรตัวไหนใครมีสามารถนำมาขายให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้

ตอนที่ 5 การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 256 คน โดยครั้งนี้มีดำเนินการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุ ด้วยวิธี Stepwise Multiple Regression Analysis โดยแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 4 สมการ คือ ความยั่งยืนด้านสังคม ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนในภาพรวม ประกอบไปด้วยตัวแปรอิสระทั้งหมด 17 ตัวแปร แบ่งเป็นตัวแปรอิสระ 13 ตัวแปร และตัวแปรตาม 4 ตัวแปร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวแปรอิสระ

1. Gender	หมายถึง	เพศของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. Age	หมายถึง	อายุของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. Edu	หมายถึง	ระดับการศึกษาของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
4. Occ	หมายถึง	อาชีพของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
5. Cohen	หมายถึง	ความแนบแน่นต่อชุมชนของสมาชิกในชุมชน
6. Acti	หมายถึง	การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ
7. Info	หมายถึง	การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน
8. Role	หมายถึง	บทบาทของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
9. Dec	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ
10. Ope	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในด้านดำเนินการ

11. Ben	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน
12. Eva	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผล
13. Par_t	หมายถึง	การมีส่วนร่วมในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน

ตัวแปรตาม

1. Soci	หมายถึง	ร้อยละของความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคม
2. Econ	หมายถึง	ร้อยละของความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ
3. Envi	หมายถึง	ร้อยละของความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม
4. Total	หมายถึง	ร้อยละของความสำเร็จในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นดำเนินการกำหนดสมการทั้งหมด 4 สมการ ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการที่สมบูรณ์ได้ดังนี้

$$\text{Soci} = b_0 + b_1\text{Gender} + b_2\text{Age} + b_3\text{Edu} + b_4\text{Occ} + b_5\text{Cohen} + b_6\text{Acti} + b_7\text{Info} + b_8\text{Role} + b_9\text{Dec} + b_{10}\text{Ope} + b_{11}\text{Ben} + b_{12}\text{Eva} + b_{13}\text{Par}_t \dots\dots\dots (1)$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ b_1, b_2, \dots, B_{13} เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระสมการถดถอยด้านความยั่งยืนทางสังคม

$$\text{Econ} = b_0 + b_1\text{Gender} + b_2\text{Age} + b_3\text{Edu} + b_4\text{Occ} + b_5\text{Cohen} + b_6\text{Acti} + b_7\text{Info} + b_8\text{Role} + b_9\text{Dec} + b_{10}\text{Ope} + b_{11}\text{Ben} + b_{12}\text{Eva} + b_{13}\text{Par}_t \dots\dots\dots (2)$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ b_1, b_2, \dots, B_{13} เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระสมการถดถอยด้านความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

$$\text{Envi} = b_0 + b_1\text{Gender} + b_2\text{Age} + b_3\text{Edu} + b_4\text{Occ} + b_5\text{Cohen} + b_6\text{Acti} + b_7\text{Info} + b_8\text{Role} + b_9\text{Dec} + b_{10}\text{Ope} + b_{11}\text{Ben} + b_{12}\text{Eva} + b_{13}\text{Par}_t \dots\dots\dots (3)$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ b_1, b_2, \dots, B_{13} เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระสมการถดถอยด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

$$\text{Total} = b_0 + b_1\text{Gender} + b_2\text{Age} + b_3\text{Edu} + b_4\text{Occ} + b_5\text{Cohen} + b_6\text{Acti} + b_7\text{Info} + b_8\text{Role} + b_9\text{Dec} + b_{10}\text{Ope} + b_{11}\text{Ben} + b_{12}\text{Eva} + b_{13}\text{Par}_t \dots\dots\dots (4)$$

โดย b_0 คือ ค่าคงที่ และ b_1, b_2, \dots, B_{13} เป็นสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระสมการถดถอยด้านความยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน

จากสมการข้างต้นทั้ง 4 สมการได้ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุเกี่ยวกับความสำเร็จในการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน 4 ด้านคือ 1) ด้านสังคม 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) ความสำเร็จในภาพรวม ดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคม

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F value = 5.155) ทั้งหมด 2 ตัวแปร คือ อายุ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการประเมินผล โดยตัวแปรสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตาม หรือความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคม ได้ร้อยละ 39.00 ($R^2 = 0.390$) (ตารางที่ 11)

จากตารางที่ 11 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมมีจำนวน 2 ปัจจัย กล่าวคือ อายุมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคม นั่นคือสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีอายุน้อยอาจเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการประสบความสำเร็จเนื่องจาก เป็นกลุ่มสมาชิกที่มีแนวคิดและแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทันสมัยซึ่งอาจส่งผลดีต่อการถ่ายทอดแนวคิดเหล่านั้นให้กลุ่มสมาชิกอื่น ๆ โดยเฉพาะประเด็นช่องทางการจำหน่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในกระแสสังคม

สำหรับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการประเมินผลนั้นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน กล่าวคือ สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการประเมินผลนั้น ทำให้สมาชิกทราบถึงแนวทางการปฏิบัติงานของกลุ่มสมาชิก ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากการประเมินผลนั้นเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกทุกคนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีการพูดคุยซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มสมาชิก และอาจมีความเป็นไปได้ในการส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยการประเมินผลนั้นมีกระบวนการขั้นตอนที่ค่อนข้างยาก ดังนั้น คณะผู้บริหารและคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนควรให้ความสำคัญในการประเมินผลด้วยการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการประเมินผลกับสมาชิกทุกคน

ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของตัวแปรอิสระกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคม

ตัวแปรอิสระ	ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคม	
	Beta	t-value
ค่าคงที่		11.874
เพศ	-0.079	-1.551
อายุ	-0.137	-2.230*
ระดับการศึกษา	-0.037	1.036
อาชีพหลัก	-0.065	0.337
ความแน่นอน	0.040	0.243
การมีส่วนร่วมกับกิจกรรม	0.051	0.226
การได้รับข้อมูลข่าวสาร	-0.006	0.205
บทบาทของสมาชิก	-0.029	-0.715
การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ	-0.042	-0.801
การมีส่วนร่วมการดำเนินการ	0.013	0.015
การมีส่วนร่วมการแบ่งปันผล	-0.065	-1.255
การมีส่วนร่วมการประเมินผล	0.144	2.340*
การมีส่วนร่วมในภาพรวม	-0.056	-0.991
	$R^2 = 0.39$	F value = 5.155*

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F value = 8.429) ทั้งหมด 3 ตัวแปร คือ ความแน่นอนต่อชุมชนของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ และการได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน โดยตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตาม หรือความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจได้ร้อยละ 91.00 ($R^2 = 0.910$) (ตารางที่ 12)

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจมีจำนวน 3 ปัจจัย กล่าวคือ ความแน่นอนของสมาชิกในวิสาหกิจชุมชน ที่แสดงถึงความรัก ความสามัคคี การทำงานร่วมกันเป็นทีม และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการศึกษา พบว่า

ความแนบแน่นของสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนมีความแนบแน่นต่อวิสาหกิจชุมชนสูงส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนในระดับสูงเช่นกัน ในขณะที่การมีกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลเชิงลบต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ การมีกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ภายนอกไม่มากนักหรือการไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรอื่น ๆ เลยสะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจในการทำงานเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนของตนเองนั้นประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับกิจกรรมภายนอกลดลง ดังนั้น การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นที่ลดลง อาจส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้น

การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกที่ลดลงหรือการไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารใด ๆ เลยของสมาชิกนั้นส่งผลมาจากความมุ่งมั่นตั้งใจและความเอาใจใส่ในการดำเนินงานของตนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจน สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไปอาจส่งผลต่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ยากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารประเภทออนไลน์ต่าง ๆ ดังนั้นจากเหตุผลข้างต้นจึงทำให้กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนหันมาให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมหรือการดำเนินงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้นเพื่อเป้าหมายร่วมกันคือ ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของตัวแปรอิสระกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ตัวแปรอิสระ	ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ	
	Beta	t-value
ค่าคงที่		4.932
เพศ	-0.016	-0.267
อายุ	-0.101	-1.636
ระดับการศึกษา	0.072	0.072
อาชีพหลัก	-0.030	-0.030
ความแนบแน่น	0.270	4.017**
การมีส่วนร่วมกับกิจกรรม	-0.262	-3.765**
การได้รับข้อมูลข่าวสาร	-0.165	-3.765**

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ	
	Beta	t-value
บทบาทของสมาชิก	0.023	0.369
การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ	0.018	0.284
การมีส่วนร่วมการดำเนินการ	0.005	0.078
การมีส่วนร่วมการแบ่งปันผล	-0.110	-1.721
การมีส่วนร่วมการประเมินผล	-0.013	-0.220
การมีส่วนร่วมในภาพรวม	-0.043	-0.637
	$R^2 = 0.910$	F value = 8.429**

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญ (F value = 4.130) ทั้งหมด 1 ตัวแปร คือ บทบาทของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตาม หรือความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการป่าชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมได้ร้อยละ 46.10 ($R^2 = 0.461$) (ตารางที่ 13)

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมเชิงลบคือ บทบาทของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กล่าวคือ สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีบทบาทใดก็ตามในกรณีที่ได้ทำตามหน้าที่และบทบาทของตนเองเต็มที่และเสร็จสิ้นแล้ว แต่ด้วยความแนบแน่นที่มีต่อกันของกลุ่มสมาชิกทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ข้ามบทบาทหน้าที่จนทำให้การดำเนินงานเสร็จสิ้นในทุกบทบาทหน้าที่พร้อมกัน ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 13 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของตัวแปรอิสระกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวแปรอิสระ	ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม	
	Beta	t-value
ค่าคงที่		26.741
เพศ	0.073	1.171
อายุ	0.012	0.196
ระดับการศึกษา	-0.076	-1.207
อาชีพหลัก	0.016	0.243
ความแน่นอน	0.048	0.761
การมีส่วนร่วมกับกิจกรรม	-0.014	-0.216
การได้รับข้อมูลข่าวสาร	0.070	1.088
บทบาทของสมาชิก	-0.126	-2.032*
การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ	0.091	1.467
การมีส่วนร่วมการดำเนินการ	-0.065	-1.036
การมีส่วนร่วมการแบ่งปันผล	0.024	0.386
การมีส่วนร่วมการประเมินผล	-0.007	-0.110
การมีส่วนร่วมในภาพรวม	0.021	0.341
$R^2 = 0.461$		$F \text{ value} = 4.130^*$

4. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านภาพรวม

ผลการวิเคราะห์การถดถอย พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญ ($F \text{ value} = 5.025$) ทั้งหมด 1 ตัวแปร คือ ความแน่นอนของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตาม หรือความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านภาพรวมได้ร้อยละ 51.90 ($R^2 = 0.519$) (ตารางที่ 14)

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนด้านภาพรวมมีจำนวน 1 ปัจจัย กล่าวคือ ความแน่นอนต่อวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม โดยการศึกษาพบว่า ความแน่นอนต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกในกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวม โดยเมื่อมีการดำเนินการดำเนินกิจกรรมภายในวิสาหกิจชุมชนแล้ว สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งส่งผลต่อการทำงานเป็นทีม การมีความเชื่อใจกัน สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดำเนินกิจกรรมตามหน้าที่และกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเสมอ การมีสัมพันธ์ไมตรีที่ดีระหว่างสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ก่อให้เกิดความแนบแน่น ความสามัคคี ความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมสูงขึ้นเป็นการก่อให้เกิดขององค์กรภายในชุมชน ส่งผลต่อการรวมตัวกันเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมในการพบปะ พูดคุยหรือในเรื่องต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพราะการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนนี้เกิดจากการเข้ามาร่วมตัวกันของสมาชิกที่อยู่ภายในชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนในมีมาตรฐานที่ดีขึ้น และทำให้เกิดรายได้ภายในชุมชน สร้างเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมและสามารถดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

ตารางที่ 14 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของตัวแปรอิสระกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวม

ตัวแปรอิสระ	ระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวม	
	Beta	t-value
ค่าคงที่		10.718
เพศ	-0.003	-0.041
อายุ	-0.098	-1.556
ระดับการศึกษา	0.029	0.465
อาชีพหลัก	0.023	0.357
ความแนบแน่น	0.139	2.242*
การมีส่วนร่วมกับกิจกรรม	-0.124	-1.787
การได้รับข้อมูลข่าวสาร	0.027	0.426
บทบาทของสมาชิก	-0.082	-1.316
การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ	0.046	0.723
การมีส่วนร่วมการดำเนินการ	-0.056	-0.879
การมีส่วนร่วมการแบ่งปันผล	-0.075	-1.171
การมีส่วนร่วมการประเมินผล	0.033	0.531
การมีส่วนร่วมในภาพรวม	-0.018	-0.271
	R² = 0.519	F value = 5.025*

จากการศึกษาและพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮัน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน พบรายละเอียดที่สำคัญคือ ความสำเร็จในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” ซึ่งส่งผลมาจากดัชนีชี้วัดที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ร้อยละของการฝึกอบรมด้านการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกต่อสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด อยู่ในระดับ “มากที่สุด”
2. ร้อยละของการศึกษาดูงานของสมาชิกต่อสมาชิกทั้งหมด อยู่ในระดับ “มากที่สุด”
3. ร้อยละของรายได้ที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่แล้วของสมาชิก อยู่ในระดับ “มาก”
4. ร้อยละของจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่แล้วของสมาชิก อยู่ในระดับ “น้อยที่สุด”
5. ร้อยละของหนี้สินที่ลดลงเมื่อเทียบกับปีที่แล้วของสมาชิก อยู่ในระดับ “ปานกลาง”
6. ร้อยละของจำนวนครั้งในการใช้สารเคมีเมื่อเทียบกับปีที่แล้วของสมาชิก อยู่ในระดับ “มาก”
7. ร้อยละของจำนวนครั้งในการเก็บของป่ามาใช้เมื่อเทียบกับปีที่แล้ว อยู่ในระดับ “มาก”

อย่างไรก็ตามดัชนีชี้วัดบางตัวอาจไม่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และอาจมีดัชนีชี้วัดบางอย่างที่ผู้วิจัยมิได้ทำการศึกษาแต่อาจส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็เป็นได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ที่ประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มจำนวน 709 คน ประกอบกิจการมาแล้วเป็นระยะเวลา 11 ปี เคยได้รับรางวัลมากมายทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เช่น ชนะเลิศการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร รางวัลชนะเลิศแผนธุรกิจดีเด่นระดับประเทศ โดยกรมพัฒนาชุมชน และได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ ด้านการจัดการทางบัญชีโดยตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นต้นรางวัลทั้ง 3 รางวัลนี้ถือเป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี รวมทั้งศึกษาถึงลักษณะส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การบริหารและการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยพื้นที่ที่ศึกษาคือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน โดยเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จที่ได้รับรางวัล จำนวน 256 คน และกลุ่มตัวอย่างจากคณะผู้บริหารทั้งหมดจำนวน 20 คน เก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) ตลอดจนใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ชุดคำถาม (Questionnaire) โดยใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา แจกแจงความถี่ทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และสถิติเชิงอนุมานและใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

กลุ่มตัวอย่างเกือบสองในสาม (ร้อยละ 64.45) เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ยประมาณ 44.08 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างประมาณหนึ่งในสามจบ (ร้อยละ 33.99) จบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงซึ่งมีสัดส่วนใกล้เคียงกับระดับปริญญาตรีขึ้นไป (ร้อยละ 32.43) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างเพียง 2 ราย เท่านั้นที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือคิดเป็นร้อยละ 0.78 อย่างไรก็ตามพบว่าเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไปอยู่ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 35.94 และร้อยละ 35.15) โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) ให้ข้อมูล

ว่าไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ และไม่เคยสร้างเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54.68) ได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชนเป็นประจำ

2. การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2.1 ความแนบแน่นของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ความแนบแน่นของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49) โดยเมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า ความเชื่อใจกัน การสนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรม การเคารพความคิดเห็นของกันและกัน ความเต็มใจในการแสดงความคิดเห็นในการทำงาน และการคอยให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานของสมาชิกเป็น 5 ประเด็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงความแนบแน่นของสมาชิกในกลุ่มชุมชนชีววิถีที่อยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.64, 4.58, 4.57, 4.53 และ 4.50 ตามลำดับ) สำหรับประเด็นที่เลือกกลุ่มสมาชิกมีความแนบแน่นอยู่ในระดับ “มาก” ได้แก่ การดำเนินงานตามหน้าที่และกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด การให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การทำงานแบบไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มหรือพรรคพวก และการยึดถือแนวทางการทำงานเป็นทีมเพื่อแก้ไขปัญหา (ค่าเฉลี่ย 4.45, 4.43, 4.43, 4.41 และ 4.39 ตามลำดับ)

2.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ของสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49) โดยเมื่อพิจารณารายประเด็นพบ 3 ประเด็นหลักที่กลุ่มสมาชิกมีส่วนร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ในระดับ “มากที่สุด” ได้แก่ การพูดคุยหารือเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขของกลุ่มสมาชิก ส่งตัวแทนไปเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายนอก และ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ๆ กับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ภายนอก (ค่าเฉลี่ย 4.59, 4.52, และ 4.51 ตามลำดับ) ในขณะที่ ประเด็นการแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ และ ประเด็นการพูดคุยเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.33, และ 4.48)

2.3 การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ และการสร้างเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางภาครัฐ และการสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน ที่แสดงให้เห็นว่า กลุ่มสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีเกินกว่าครึ่งหนึ่ง (54.68) เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนภายนอก ที่เหลือ (45.32) ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งใดเลย ในขณะที่กลุ่มสมาชิกทั้งหมด (100.00) ไม่เคยขอความช่วยเหลือในการดำเนินวิสาหกิจชุมชนจากภาครัฐ และไม่มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แต่อย่างไรก็ตามนี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีมีความเข้มแข็งในเชิงการบริหารจัดการ ข้อมูลข่าวสารการผลิต และการตลาดจนสามารถทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จได้โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ หรือความช่วยเหลือจากวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ แต่อย่างใด

2.4 บทบาทในวิสาหกิจชุมชนของสมาชิก

สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.82) เป็นสมาชิกที่ก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน รองลงมาเป็นผู้ซื้อสินค้า (ร้อยละ 6.25) ในขณะที่มีสมาชิกในวิสาหกิจชุมชน 11 ราย (ร้อยละ 4.29) มีบทบาทเป็นเจ้าหน้าที่และผู้ขาย โดยมีสมาชิกเพียง 6 รายเท่านั้น (ร้อยละ 2.35) ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้น

3. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.53) โดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ของสมาชิกอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.58, 4.51 และ 4.54) ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49)

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการตัดสินใจทั้ง 3 ประเด็นอยู่ในระดับ “มากที่สุด” คือ ร่วมปรึกษาหารือด้านปัญหาในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ร่วมตัดสินใจและคิดค้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และร่วมเสนอแนวทางแก้ไขหรือทางออกสำหรับปัญหาในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.74 4.50 และ 4.51 ตามลำดับ) ในขณะที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการพบว่าทั้ง 7 ประเด็นย่อยอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ทั้งหมด โดย 3 ประเด็นแรกได้แก่ การผลิตสินค้าและการบริการตรงตามความต้องการของผู้บริโภค (ค่าเฉลี่ย 4.53) รองลงมาคือ การให้คำแนะนำความรู้แก่บุคคลหรือองค์กรที่เข้ามาศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.50) และการ

ร่วมทบทวนกฎเกณฑ์ของกลุ่ม และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์สินค้าสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ มีการร่วมดำเนินการอยู่ในระดับเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 4.49)

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันพบว่า ประเด็นย่อยทั้ง 5 ประเด็น สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในระดับ “มากที่สุด” ทุกประเด็น โดยประเด็นที่ให้ความสำคัญมากที่สุดคือ ได้รับประโยชน์ทางอ้อมหลายประการในด้านการทำธุรกิจเกษตรที่นำไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนได้ (ค่าเฉลี่ย 4.54) ในขณะที่การพิจารณาเงินปันผลของสมาชิกและการเกิดรูปแบบการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อความคุ้นเคย ความรัก และความสามัคคี สมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 4.52) และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินผลพบว่า ประเด็นย่อยทั้ง 5 ประเด็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ทั้ง 5 ประเด็น โดยประเด็นที่สมาชิกให้ความสำคัญมากที่สุดโดยสมาชิกกลุ่มให้ความสำคัญทั้ง 5 ประเด็นใกล้เคียงกัน กล่าวคือ การร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องคือ ประเด็นที่มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.57) ประเด็นรองลงมาได้แก่ ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม สมาชิก ร่วมควบคุมการดำเนินงานของกลุ่ม ร่วมติดตามการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และร่วมรับทราบและแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอผลงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในรอบปี (ค่าเฉลี่ย 4.56 4.55 4.54 และ 4.50 ตามลำดับ)

4. ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

4.1 ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบริบทของสมาชิก

ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ด้านคือ ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 3.87) โดยระดับความสำเร็จอย่างยั่งยืนในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.55) รองลงมาคือความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.25) ในขณะที่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับ “ปานกลาง” (ค่าเฉลี่ย 2.80)

เมื่อพิจารณาความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีรายด้านพบว่า ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคมนั้นเกิดจากการได้รับการฝึกอบรมด้านการจัดการ และการไปศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจากพื้นที่อื่น ๆ ของสมาชิกทั้งหมดในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 4.51 และ 4.59) ในขณะที่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับ “ปานกลาง” นั้นส่งผลมาจากรายได้ของวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.12) ในขณะที่ระดับหนี้สินที่ลดลงเมื่อเทียบกับปีที่แล้วของกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับ “ปานกลาง” (ค่าเฉลี่ย 3.30) แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีทุกคนยังคงมีจำนวนหุ้นเท่า

เดิมเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว หรือจำนวนหุ้นเพิ่มขึ้นในระดับ “น้อยที่สุด” (ค่าเฉลี่ย 1.00) และเมื่อพิจารณาถึงความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมพบว่า ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมในระดับ “มาก” ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่งผลมาจากการลดลงของการใช้สารเคมีเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว และการลดลงของการเก็บของป่ามาใช้เมื่อเทียบกับปีที่แล้วของกลุ่มสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 4.20 และ 4.30)

4.2 ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในบริบทของผู้บริหาร

ผู้บริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60) เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 45.75 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป (ร้อยละ 65.00) และมีระยะเวลาในการทำงานเฉลี่ย 6.60 ปี โดยผู้บริหารได้แสดงแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนนั้นประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนใน 3 ประเด็น ได้แก่

4.2.1 ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคม พบว่า ผู้บริหารทุกคนผ่านการอบรมด้านการบริหารจัดการองค์กรขนาดเล็ก โดยผู้บริหารเกือบทั้งหมดยังดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนอีกด้วย ส่งผลต่อการมีทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพ

4.2.2 ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ พบว่า ผู้บริหารได้มีการตั้งเป้าหมายด้านรายได้ไว้ค่อนข้างสูงในแต่ละปี อย่างไรก็ตามผู้บริหารสามารถบริหารกิจการวิสาหกิจชุมชนได้บรรลุตามเป้าหมายทุกปี และมีแนวคิดในการไม่เปิดให้สมาชิกซื้อหุ้นเพิ่ม

4.2.3 ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ด้วยวิสัยทัศน์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในมาตรฐานอินทรีย์จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนกำหนดนโยบายในการลดใช้วัสดุทางเคมีให้อยู่ในมาตรฐานขององค์การอาหารและยา ตลอดจนลดการนำของป่าที่ได้จากธรรมชาติมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตลดลงเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และรับซื้อวัตถุดิบจากกลุ่มสมาชิกเพิ่มขึ้นทดแทน

การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 4 ด้าน คือ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และภาพรวม ดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านสังคม

ปัจจัยที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมมีจำนวน 2 ปัจจัย กล่าวคือ อายุมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการประสบความสำเร็จ นั่นคือสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีอายุน้อยอาจส่งผลให้การประสบความสำเร็จ

อย่างยั่งยืนด้านสังคม ในทางตรงกันข้ามอาจในกรณีที่มีอายุน้อยอาจส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จในระดับสูง เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในวัยทำงานทำให้มีประสบการณ์ในการดำเนินงาน มีความรับผิดชอบในการทำงานและ สามารถทุ่มเทแรงกายแรงใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืนทางด้านสังคม เนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มสมาชิกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นประสบผลสำเร็จ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการประเมินผลนั้นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นประสบผลสำเร็จ นั่นคือ สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยการประเมินผลนั้นสามารถทำให้สมาชิกทราบถึงแนวทางการปฏิบัติงานของกลุ่มสมาชิก ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพราะการประเมินผลนั้นเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคมทำให้วิสาหกิจชุมชนนั้นร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมีการพูดคุย ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มสมาชิกอาจมีความเป็นไปได้ในการส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จซึ่งการประเมินผลนั้นมีกระบวนการขั้นตอนที่ค่อนข้างยาก ดังนั้นคณะผู้บริหารและคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนควรให้ความสำคัญในด้านการประเมินผล

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจมีจำนวน 3 ปัจจัย กล่าวคือ ความแนบแน่นของสมาชิกในวิสาหกิจชุมชน ที่แสดงถึงความรัก ความสามัคคี การทำงานร่วมกันเป็นทีม และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการศึกษา พบว่า ความแนบแน่นของสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนมีความแนบแน่นต่อวิสาหกิจชุมชนสูง ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนในระดับสูงเช่นกัน และการมีกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน กล่าวคือ การมีกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจลดลง ในทางตรงกันข้ามทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เมื่อสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ร่วมกิจกรรมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ดังนั้น สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงต้องบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ตลอดเวลา เพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเปรียบได้เป็นแหล่งทำงานทำกิจกรรม และแหล่งสร้างรายได้ มิฉะนั้นสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไปได้ การได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการประสบความสำเร็จ นั่นคือสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารของวิสาหกิจชุมชนในระดับต่ำอาจส่งผลให้การประสบความสำเร็จอย่าง

ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้ามอาจในกรณีที่สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารน้อยอาจส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จในระดับสูง เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไปทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการรับรู้ข่าวสารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มากนัก เนื่องจากการถ่ายทอดข่าวสารในปัจจุบันนิยมใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตทำให้สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังเข้าถึงข่าวสารได้ไม่มากนัก

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมมีจำนวน 1 ปัจจัย กล่าวคือ ไม่ว่าสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีบทบาทใดก็ตามในกรณีที่ ได้ทำตามหน้าที่และบทบาทของตนเองเต็มที่อาจส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระดับที่ลดลง กล่าวคือ จากผลการวิเคราะห์ที่อาจสรุปได้คือสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องทำตามหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัด ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ซึ่งกันและกัน เข้าใจงานของตนเองอย่างเต็มที่ อาจมีความเป็นไปได้ในการส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมมีจำนวน 1 ปัจจัย กล่าวคือ ความแนบแน่นต่อวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม โดยการศึกษาพบว่า ความแนบแน่นต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวมโดยเมื่อมีการดำเนินการดำเนินกิจกรรมภายในวิสาหกิจชุมชนแล้ว สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งส่งผลต่อการทำงานเป็นทีม การมีความเชื่อใจกัน สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดำเนินกิจกรรมตามหน้าที่และกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเสมอ การมีสัมพันธ์ไมตรีที่ดีระหว่างสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ก่อให้เกิดความแนบแน่น ความสามัคคี ความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านภาพรวมสูงขึ้นเป็นการก่อเกิดขององค์กรภายในชุมชน ส่งผลต่อการรวมตัวกันเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมในการพบปะ พูดคุยหารือในเรื่องต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพราะการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนนี้เกิดจากการเข้ามาร่วมตัวกันของสมาชิกที่อยู่ภายในชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนในมีมาตรฐานที่ดีขึ้นและทำให้เกิดรายได้ภายในชุมชน สร้างเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมและสามารถดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาพบว่า ความแนบแน่นของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงความเชื่อใจกัน การสนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรม ความเต็มใจ และการเคารพความคิดเห็นของกันและกัน และการคอยให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานของสมาชิก สมาชิกทุกคนให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยความเต็มใจ และยึดถือแนวทางการทำงานเป็นทีมเพื่อแก้ไขปัญหา และจากการสังเกตในการลงพื้นที่ พบว่า เหตุผลบางประการที่ทำให้กลุ่มสมาชิกมีความแนบแน่นในระดับมาก อาจมาจากการที่สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิม เกิดในพื้นที่และอยู่มาอาศัยมาจนถึงปัจจุบัน ทุกคนรู้จักไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันตั้งแต่เด็กจนโต ส่งผลต่อความรักใคร่สามัคคีปรองดอง โดยเฉพาะในการดำเนินกิจกรรมชุมชน มักจะได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี ความแนบแน่นต่อชุมชนในระดับสูงแสดงให้เห็นถึงความรักใคร่กลมเกลียวระหว่างสมาชิกในชุมชนและความรักที่มีต่อชุมชน (Poungngamchuen and Namvises, 2012) นอกจากนี้ความแนบแน่นยังสอดคล้องกับความต้องการสิ่งใหม่ๆ ในชีวิตเพื่อการพัฒนา (Obrien and Edward, 1992)

ความแนบแน่นต่อชุมชนของสมาชิกในชุมชน ถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยชุมชนเข้มแข็งนั้นต้องมีการผสมผสานกันระหว่างสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เครื่องมือของประชาชน และภาครัฐที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและสร้างโอกาสที่จะพัฒนามาตรฐานของการอยู่ร่วมกันและการเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชนโดย (ธีระพงษ์, 2543) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน จนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่มชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

ความแนบแน่นต่อชุมชนของสมาชิกในชุมชนนั้น สามารถนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติของการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อมั่นและความศรัทธาในมนุษยชาติว่าทุกคนมีคุณค่าและมีความหมาย มีศักดิ์ศรี ศักยภาพหรือพลังความสามารถของมนุษย์เป็นอย่างมาก มนุษย์แต่ละคนย่อมมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาส การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิด ความสามารถเพิ่มขึ้น ให้บุคคลได้รับความยุติธรรม มีอิสรภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการดำรงชีวิต โดยใช้วิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการเมือง การ

ปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหลักการปกครองตนเองและการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น เมื่อนำปรัชญามาพัฒนาชุมชนมาแปลงเป็นแนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชน จึงเป็นการเน้นถึงการให้ความสำคัญกับคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากที่สุดในชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม และสามารถนำความรู้ความสามารถมาพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้ (โกวิทย์, 2553)

ดังนั้น สามารถสรุปผลจากการศึกษาความแนบแน่นของกลุ่มสมาชิกได้คือ ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งเป็นเรื่องของการรวมกลุ่มของประชาชนในการร่วมกันคิด ร่วมทำกิจกรรม และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยความแนบแน่นของสมาชิกในชุมชน โดยลดการพึ่งพาจากหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรเอกชนกลับมีความเห็นที่แตกต่างจากนักวิชาการท่านอื่น ๆ นั่นคือ การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งชุมชนจะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชนเสียก่อน

2. จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลของสมาชิกมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีการร่วมปรึกษาหารือด้านปัญหาในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนร่วมตัดสินใจและคิดค้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และร่วมเสนอแนวทางแก้ไขหรือทางออกสำหรับปัญหาในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การผลิตสินค้าและการบริการตรงตามความต้องการของผู้บริโภค การให้คำแนะนำความรู้แก่บุคคลหรือองค์กรที่เข้ามาศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชน การร่วมทบทวนกฎเกณฑ์ของกลุ่ม และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์สินค้าสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ มีการร่วมดำเนินการอยู่ในระดับเดียวกัน

จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสำคัญ ของวิสาหกิจชุมชน กล่าวคือ วิสาหกิจชุมชนจะช่วยสร้างรายได้ ลดรายจ่าย ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ จัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้เกิดการเชื่อมโยงกิจกรรม และเครือข่ายต่าง ๆ ได้รวมทั้งสมาชิกยังเข้าไปมีส่วนร่วมในด้าน การดำเนินงาน และการประเมินผลไม่มาก (ปิยะนุช, 2552) การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ และการมีกิจกรรมหรือแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการของ สมาชิกด้วยแล้วส่งผลให้การเข้าร่วมในกิจกรรมของสมาชิกมีมากขึ้นเช่นกัน ในการศึกษาครั้งนี้ การตอบสนองความต้องการ หมายถึง การที่วิสาหกิจชุมชนมีกิจกรรมหรือแนวทางในการดำเนินงานที่สอดคล้อง และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก โดยในแต่ละกิจกรรมสมาชิกจะให้คะแนนการตอบสนองความต้องการจาก 1-5 คะแนน คือ กิจกรรมหรือแนวทางนั้นตอบสนองความต้องการของสมาชิกในระดับน้อยที่สุด-มากที่สุด นั่นเอง (อัจฉรา และนิวัฒน์, 2557) โดยวิสาหกิจชุมชนเกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่งในชุมชนร่วมมือกันทำ

อะไรบางอย่าง เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากร การจัดการทุน การจัดการตลาด โดยมีการซื้อ ขายในลักษณะสหกรณ์แต่แตกต่างกันที่ระเบียบและกฎเกณฑ์ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเน้นการแบ่งปัน การช่วยเหลือกัน มากกว่าการแข่งขัน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นหน่วยที่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ไม่แตกแยก แบ่งพวก และไม่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้อง เพราะวิสาหกิจชุมชนคือ การเน้นการช่วยเหลือกัน (เสรี, 2552) โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ถือเป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้ง ส่งเสริมให้กลุ่มธุรกิจชุมชนที่ยังไม่มีความพร้อมในการทำธุรกิจ ให้สามารถพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่อไป

เสรี (2546) ได้นำเสนอลักษณะสำคัญ 7 ประการของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินงานเอง โดยอาจมีคนนอกมีส่วนให้ความร่วมมือช่วยเหลือแต่ไม่ใช่หุ้นส่วนใหญ่
2. ผลผลิตเกิดจากการใช้ทรัพยากร และกระบวนการจัดการการผลิตภายในชุมชน แต่อาจนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้
3. ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์ธุรกิจเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยไม่เลียนแบบหรือใช้สูตรการดำเนินงานสำเร็จรูป
4. ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานผสมผสานเข้ากับความรู้ภูมิปัญญาสากล
5. ดำเนินงานแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะฉันทกกำลังและ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
6. กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นหัวใจหลัก
7. เน้นการพึ่งพาตนเองเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก และสำคัญที่สุด

สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะสามารถเกิดขึ้นได้โดย สมาชิกต้องมีการร่วมมือกันทำกิจกรรมภายในกลุ่มวิสาหกิจเช่น การผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากร การจัดการทุน การจัดการตลาด มีการดำเนินงานแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะฉันทกกำลังและ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่าการแข่งขันภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความร่วมมือร่วมใจ ไม่แตกแยก แบ่งพวก และไม่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้อง

3. จากการศึกษาด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางภาครัฐ และการสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน แสดงให้เห็นว่า กลุ่มสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีเกินกว่าครึ่งหนึ่งเคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนภายนอก ที่เหลือไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งใดเลย ในขณะที่กลุ่มสมาชิกทั้งหมด ไม่เคยขอความ

ช่วยเหลือในการดำเนินวิสาหกิจชุมชนจากภาครัฐ และไม่มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แต่อย่างใด ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีมีความเข้มแข็งในเชิงการบริหารจัดการ ข้อมูลข่าวสารการผลิต และการตลาดจนสามารถทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ หรือความช่วยเหลือจากวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ แต่อย่างใด ถือเป็นตัวอย่างที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการที่ดีในทุก ๆ ด้าน

4. เมื่อพิจารณาถึงความสำเร็จในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ด้านคือ ความสำเร็จในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก โดยความสำเร็จในแต่ละด้านอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความสำเร็จด้านสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือความสำเร็จด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ในขณะที่ความสำเร็จด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประเด็นย่อยในแต่ละด้าน พบว่า ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสังคมนั้นเกิดจากการได้รับการฝึกอบรมด้านการจัดการ และการศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจากพื้นที่อื่น ๆ ของสมาชิกมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากปีที่แล้ว กล่าวคือ งบประมาณของวิสาหกิจชุมชนโดยคณะกรรมการวิสาหกิจฯ ได้จัดสรรไว้แล้วมีความเพียงพอสำหรับสมาชิก เพื่อการเดินทางไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ประกอบกับผลประกอบการที่ดี จึงสามารถนำสมาชิกไปศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ได้ ทั้งนี้ การศึกษาดูงานจึงเป็นหน้าที่ของกลุ่มผู้นำวิสาหกิจชุมชน หรือคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน มากกว่าสมาชิกในชุมชนคนอื่น ๆ หลังจากกลับจากศึกษาดูงาน กลุ่มผู้นำและคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนอาจได้เรียนรู้แนวคิด หรือวิธีการในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกว่าเดิม เพื่อไปประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจชุมชนของตนเอง

ในขณะที่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งส่งผลมาจากรายได้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่มขึ้น และหนี้สินของสมาชิกที่ลดลงเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้านี้ แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีทุกคนยังคงมีจำนวนหุ้นเท่าเดิมเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว หรือจำนวนหุ้นเพิ่มขึ้นในระดับน้อยที่สุด ทั้งนี้ดัชนีชี้วัดทั้งหมดดังกล่าว ถือเป็นดัชนีชี้วัดที่บ่งบอกถึงความสามารถของวิสาหกิจชุมชนในการจัดการทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาถึงความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า อยู่ในระดับมาก ซึ่งส่งผลมาจากการใช้สารเคมีลดลงในกระบวนการผลิตเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว และการเก็บของปามาใช้ในกระบวนการผลิตเมื่อเทียบกับปีที่แล้วของกลุ่มสมาชิกลดลง ถือเป็นสัญญาณที่ดีสำหรับการปรับตัวของกลุ่มสมาชิก เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่สำหรับการใช้สารเคมีนั้นไม่ควรเกิดขึ้นในกระบวนการผลิต และต้องมีการทำความเข้าใจกันมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกในชุมชนที่ประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรยังคงมีการใช้สารเคมีอยู่บางราย

5. จากการศึกษาพบเพียง 1 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวม ได้แก่ ความแนบแน่นต่อวิสาหกิจชุมชนของสมาชิก ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยความแนบแน่นต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จอย่างยั่งยืนในภาพรวม สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานเป็นทีม การมีความเชื่อใจกัน สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดำเนินกิจกรรมตามหน้าที่และกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด การมีสัมพันธ์ไมตรีที่ดีระหว่างสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ก่อให้เกิดความแนบแน่น ความสามัคคี ความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันส่งผลต่อการดำเนินงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มที่นำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมในการพบปะ พูดคุยหารือในเรื่องต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพราะการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนนี้เกิดจากการเข้ามารวมตัวกันของสมาชิกที่อยู่ภายในชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนในมิติมาตรฐานที่ดีขึ้นและทำให้เกิดรายได้ภายในชุมชน สร้างเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมและสามารถดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ (ฐิตานันท์, 2561) ที่พบว่าลักษณะของการอาศัยความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นของคนภายในองค์กร ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มทุกคนได้มีส่วนร่วมและรับรู้ในกิจกรรมของกลุ่ม ทำให้บรรยากาศของกลุ่มเป็นไปในทางที่ดี สมาชิก กลุ่มทุกคนมีความรักและ ความสามัคคีกัน ก่อเกิดเป็นความรัก ความผูกพัน ความเชื่อถือและไว้วางใจในบทบาทหน้าที่ และ พัฒนากลุ่มให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่พัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับ คุณภาพ ชีวิตและฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนไปพร้อม ๆ กันด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีทั้ง 7 ตัวชี้วัด ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาโดยอ้างอิงข้อมูลจากการลงพื้นที่ การพูดคุยกับกลุ่มสมาชิกและคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องหลายชนิด โดยทั้ง 7 ตัวชี้วัดนี้สะท้อนให้เห็นการดำเนินงาน การบริหารงานในด้านต่าง ๆ ที่ผ่านมาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อย่างไรก็ตาม บริบทแวดล้อมของโลกและประเทศไทยในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและรวดเร็วมาก ดังนั้น ผู้บริหาร คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนกลุ่มสมาชิกทุกคน ควรให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ โดยอาจมีการเก็บข้อมูลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน และยอดขายของกลุ่มฯ ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงดัชนีชี้วัดความสำเร็จที่อาจเปลี่ยนแปลงได้หลากหลาย ที่อาจส่งผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชีวิตวิถีในอนาคต

2. ในกรณีที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี มีผลการดำเนินงานที่ดี และมีการขยายองค์กรที่ใหญ่ขึ้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี โดยผู้บริหาร และคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ควรให้ความสำคัญ และกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เอกลักษณ์ขององค์กรที่ชัดเจน ตลอดจนจัดทำร่างแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หรือแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนชีววิถี โดยในช่วงแรกอาจเป็นแผนระยะสั้นไม่เกิน 3 ปีก่อน ซึ่งต้องทำควบคู่ไปกับแผนกลยุทธ์ทางการเงิน และแผนความเสี่ยงและควบคุมภายใน ทั้งนี้ เพื่อการวางแผนการดำเนินงานที่มีความเตรียมพร้อม เป็นไปตามเป้าประสงค์ของวิสาหกิจชุมชน และเป็นการรองรับสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ เพื่อเป็นการควบคุมการจัดสรรงบประมาณ การใช้งบประมาณกับการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้ความเสี่ยงที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นกับองค์กร

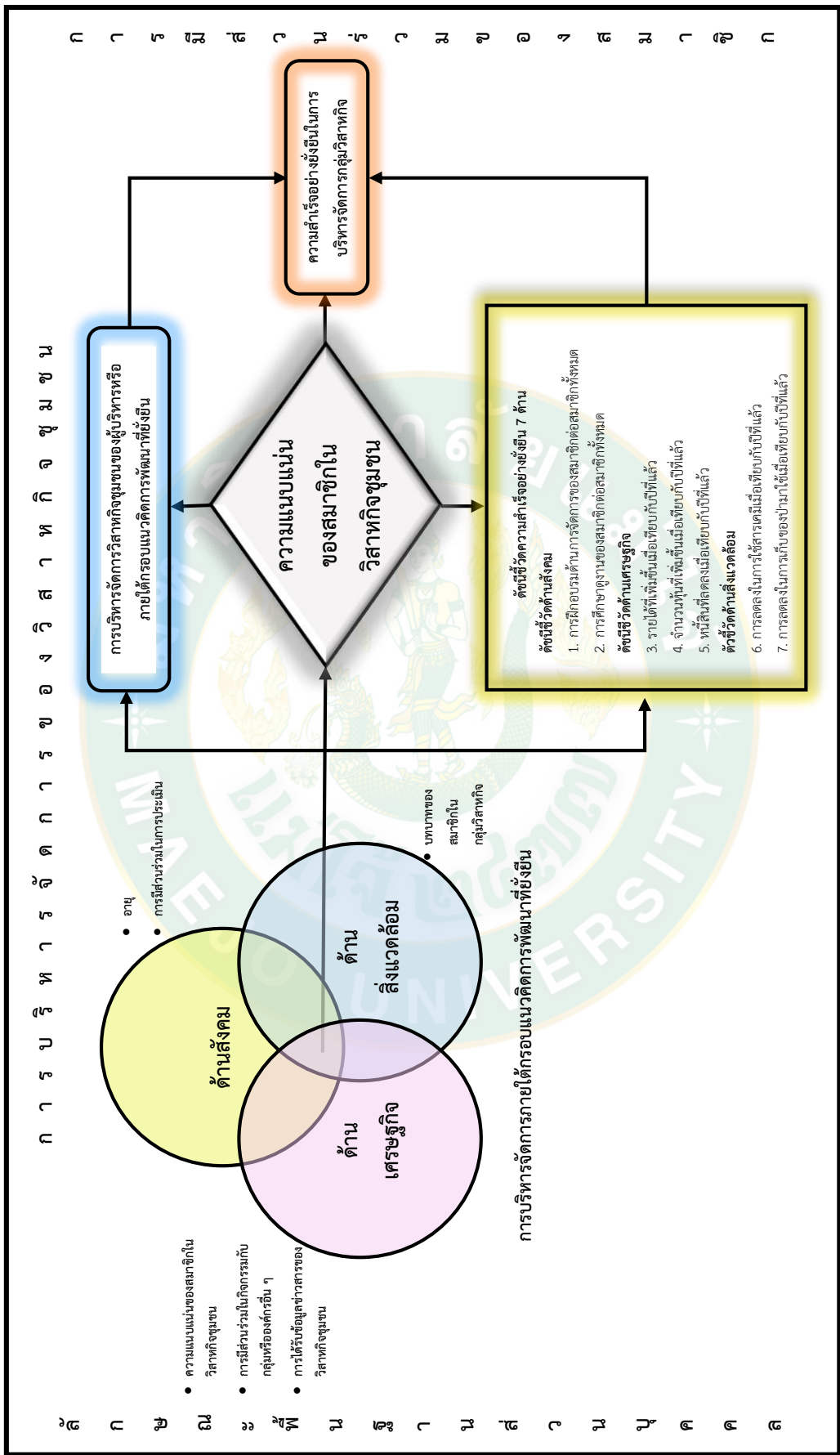
3. ดัชนีชี้วัดด้านเศรษฐกิจ ในประเด็น “ร้อยละของจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้นเทียบกับปีที่แล้วของสมาชิก” ผลการศึกษาพบว่า จำนวนหุ้นของสมาชิกยังคงเท่าเดิม ทั้งนี้จากการพูดคุยกับคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า เป็นนโยบายที่มีให้สมาชิกซื้อหุ้นเพิ่ม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ผู้บริหารและคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีการทบทวนนโยบายดังกล่าว โดยอาจเปิดโอกาสให้กลุ่มสมาชิกที่มีกำลังทรัพย์ซื้อหุ้นเพิ่มเติมได้ แต่ต้องอยู่ในเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด เป็นต้น ทั้งนี้ การเปิดโอกาสในการซื้อหุ้นเพิ่มดังกล่าว ถือเป็นสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ที่ดีอย่างหนึ่งในการเพิ่มกำลังกาย กำลังใจที่จะอุทิศตนในการทำงานให้เต็มที่มากขึ้น อีกทั้งยังทำให้กลุ่มสมาชิกรู้สึกว่าคุณเองเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญหรือเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ ดังนั้น กลุ่มสมาชิกจึงจะดำเนินกิจการนี้ไปด้วยความสุจริต มุ่งมั่น ตั้งใจ เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

4. ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี เพื่อการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ต่อยอดในอนาคตเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มองค์กรขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs) ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีเป็นต้นแบบของการนำไปประยุกต์ใช้ กล่าวคือ ความสำเร็จนั้นต้องดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญไปที่ความยั่งยืน 3 ด้านคือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม โดยจากผลการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จด้านสังคมได้แก่ อายุ และการมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิก ด้านการประเมินผลในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในขณะที่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ เป็นผลมาจากการมีความแนบแน่นของกลุ่มสมาชิกทุกคน การเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ไม่มากจนเกินไป และการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านวิสาหกิจชุมชนที่ไม่มากจนเกินไป และความสำเร็จอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นผลมาจากการให้ความสำคัญกับบทบาทและหน้าที่ของตนเองของกลุ่มสมาชิก ตลอดจนการช่วยเหลือซึ่งกันและกันข้ามบทบาทและหน้าที่ของกลุ่มสมาชิก อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาพรวมคือ ความแนบแน่นของสมาชิกในวิสาหกิจ

ชุมชน โดยความแนบแน่นของสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนจะเป็นปัจจัยเชื่อมและประสาน แนวคิดและ การบริหารจัดการเชิงก้าวหน้าของผู้นำหรือผู้บริหารของวิสาหกิจชุมชนกับกลุ่มสมาชิก ภายใต้กรอบ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งการร่วมกันพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของผู้บริหารและ กลุ่มสมาชิกทุกคนใน 7 ด้าน ได้แก่

1. การฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการของสมาชิกทุกคน
2. การศึกษาดูงานของสมาชิกทุกคน
3. รายได้ที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกทุกคน
4. จำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกทุกคน
5. จำนวนหนี้สินที่ลดลงของสมาชิกทุกคน
6. จำนวนครั้งที่ลดลงในการใช้สารเคมี
7. จำนวนครั้งที่ลดลงในการเก็บของป่ามาใช้ในการผลิต

จากปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น นำไปสู่การพัฒนาในทุก ๆ ด้านของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี รวมถึงความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการบริหารจัดการในภาพรวม อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จดังกล่าว จำเป็นต้องพัฒนามาจากลักษณะพื้นฐานของกลุ่มสมาชิก การบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกด้าน ที่เอื้อต่อการดำเนินงานและการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่ ความสำเร็จอย่างยั่งยืน (แผนภาพที่ 7) โดยผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารูปแบบการบริหารจัดการ ดังกล่าวนี้นี้ จะเป็นประโยชน์แก่การนำไปประยุกต์ใช้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ภาพที่ 7 รูปแบบการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี
(The sustainable managerial administration model of Chiwavitee Community Enterprise)

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

1. การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืน ถูกตีกรอบด้วยแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ได้ดัชนีชี้วัดใหม่ๆ ที่เหมาะสมมากขึ้น และสอดคล้องกับบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจมีการเพิ่ม หรือมองมิติใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน เช่น ด้านการปกครอง ด้านจิตวิทยา หรือแม้แต่ด้านเทคโนโลยี และกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงดัชนีชี้วัดความสำเร็จที่มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป

2. การศึกษารั้งนี้เป็นการศึกษากับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตที่ประสบความสำเร็จแล้ว ทั้งในด้านการบริหารองค์กร ยอดขาย ตลาด ฯลฯ ดังนั้น ผลการศึกษาที่ได้มาคือ ดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืน อาจมีการนำไปทดลอง หรือประยุกต์ใช้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มธุรกิจแบบ SME เพื่อเป็นการยืนยัน และพัฒนาดัชนีชี้วัดใหม่ ๆ และต่อยอดความสำเร็จในมิติต่าง ๆ ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3. การศึกษารั้งนี้จำกัดเพียง การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืน ดังนั้น แนวคิด วิธีการศึกษา ผลการศึกษา ที่ออกมาจึงเกี่ยวข้องกับความสำเร็จเท่านั้น สำหรับการศึกษารั้งต่อไป อาจมีการศึกษาในสองมิติ ได้แก่ มิติความสำเร็จ และมิติความล้มเหลว ทั้งนี้ อาจทำการศึกษาแยกประเด็น หรือศึกษาควบคู่กันไป หรืออาจทำการศึกษาแบบเปรียบเทียบจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยเพื่อทราบถึงพัฒนาการในการบริหารจัดการ การดำเนินงาน อีกทั้ง ยังทำให้ทราบถึงปัญหาที่ทำให้เกิดความล้มเหลว และแนวทางในการแก้ไข หรือป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นอีก

บรรณานุกรม

- เกษม จันทร์แก้ว. 2545. การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. 2553. การจัดการศึกษา: โดยชุมชนเพื่อชุมชน และสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ไทยร่วมเกล้า.
- เยาวมาลย์ จ้อยจุฬี. 2542. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการจัดการมูลฝอย: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี. มหาวิทยาลัย เกริก.
- เสรี พงศ์พิศ. 2546. ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสัยทัศน์กิจกรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไท.
- . 2547. แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.
- . 2552. คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- โกวิทย์ พวงงาม. 2553. การจัดการตนเองของชุมชน. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอเน็ท.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์ การพัฒนาปัจจุบัน. ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฐิน ศรีมงคล. 2542. การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาการเกษตร. ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กรมการพัฒนาชุมชน. 2546. กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาการบริหารจัดการชุมชน สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ แผนแก้ความจนโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กลุ่มสังคมศาสตร์สาธารณสุข. 2525. การมีส่วนร่วมของชุมชน: จุดอ่อนของงานสาธารณสุข. วารสารสังคมพัฒนา, 10(6), 21.
- ชนิษฐา ศรีนนท์. 2544. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนา เทศบาลนครนนทบุรี. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น, รัตสรณ์ คงธนาจารุอนันต์ และทองเลียน บัวจุม. 2562. เหตุจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรหลังจบการศึกษาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่. วารสารมนุษยสังคมศาสตร์, 17(3), 135-156.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น. 2552. ตำราวิชา สก351 การพัฒนาชุมชน สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. 2532. ประวัติแนวความคิดทางสังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จิรพรรณ กาญจนจิตรา. 2528. ระเบียบวิจัยขั้นสูงทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2537. วัฒนธรรมกับศักยภาพชุมชน รายงานการวิจัยศักยภาพชุมชนหมู่บ้าน

- ไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ชลธี เจริญรัฐ. 2547. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 7(7), 19 – 24.
- ชิรวัดน์ นิจนตร. 2528. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: หน่วยการศึกษานิเทศ กรรมการฝึกหัดครู.
- ฐิตานันท์ ศิริสุริยภักดิ์. 2561. การพัฒนาธุรกิจชุมชน กรณีศึกษา: วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรบ้านร่อนพัฒนา ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส. วิทยานพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณรงค์ วาริชล. 2551. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลคู่มือเมืองน่าอยู่: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. 2547. เมืองยั่งยืนในเอเชีย: แนวคิดและประสบการณ์จากเมืองนาราและบาหลี = Sustainable cities in Asia: cases of Nara and Bali. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- ทานตะวัน อินทร์จันทร์. 2546. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขต เทศบาลเมืองลำพูน. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชนวัฒน์ คำภีลานนท์. 2550. การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาล เมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี.
- ธิตี กิตติวิทิตคุณ. 2540. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2543. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม
 ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนากาชาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
 ขอนแก่น: เครือข่ายประชาคมสุขภาพในท้องถิ่น.
- นำชัย ทนุผล. 2529. การพัฒนาชุมชน: หลักการและยุทธวิธี. ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- บงกชมาศ เอกเอี่ยม. 2548. การวางแผน การดำเนินการ และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรเครือข่ายในการป้องกันแก้ไขปัญหาเอดส์ การใช้ความช่วยเหลือ ดูแล และจัดสวัสดิการสำหรับผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัวผู้ติดเชื้อ: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- ประเวศ วะสี. 2541. **บนเส้นทางใหม่การส่งเสริมสุขภาพ อภิวัฒน์ชีวิตแลสังคม**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2528. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. สถาบันไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2540. **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดา เจษฎาวรางกุล. 2550. **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขต เทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี**. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปิยะนุช กลิ่นคล้าย. 2552. **ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน อำเภอสนามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พีรพล ไชยพงศ์. 2539. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับ ชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร**.
- มนตรี กรรพุมมาลย์. 2539. **การพัฒนาชุมชน: แนวคิด และการปฏิบัติ**. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนัส ศุภลักษณ์. 2544. **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มรกต ศรีรัตนา. 2535. **การประเมินผลกระทบการบริหารจัดการโครงการชุมชนย่อยต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในเทศบาลเมืองปริณทลของกรุงเทพมหานคร**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิรพร มหาอินทร์. 2554. **การดำเนินงานและการส่งเสริมศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย จังหวัดปทุมธานี**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ยุพิน ระพิพันธุ์. 2544. **ความรู้ ทักษะคติและการจัดการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการชุมชนในการจำแนกประเภทมูลฝอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันก่อนทิ้งในเขต เทศบาลเมืองพนัสอำเภอนันทนิคม จังหวัดชลบุรี**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. 2536. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนไทย
อนุเคราะห์ไทย.
- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. 2540. **ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ
ครอบครัวและชุมชนพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแข เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ. คณะ
สังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**
- วีระ โอสถานนท์. 2517. **การใส่ร้ายของปฏิกิริยาสมุนเศรษฐกิจ ซี.ไอ.เอ.** มหาราชบุรี.
- ศรัญญา บรมัตต์. 2545. **การศึกษาบทบาทของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา
เทศบาลเมืองศรีราชา จังหวัดชลบุรี. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.**
- สนธยา พลศรี. 2545. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สังจา บรรจงศิริ, บุญญฤทธิ์ มุ่งจงกลาง และการดี ปาสีรัตน์. 2551. **การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตาม
แนวเศรษฐกิจพอเพียง. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช: นนทบุรี.**
- สัญญา เคนาภูมิ. 2551. **ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง. รัฐ
ประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์).**
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2551. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2548. **คู่มือการจดทะเบียนวิสาหกิจและ
เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน**. สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีกรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2563. **วิสาหกิจชุมชนน่ารู้**. [ระบบ
ออนไลน์]. แหล่งที่มา
http://www.sceb.doae.go.th/Ssceb2.htm?fbclid=IwAR21RBSWSj00OFZYfMi_ndBt50-yo1AukDYtDNklcngu8ppKTwpfK8PGFRM
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน. 2562. **ประวัติความเป็นมาอำเภอภูเพียง จังหวัด
น่าน**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://district.cdd.go.th/phuphiang/about-us/>
ประวัติความเป็นมา/
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2534. **การสร้างมาตรวัดในการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ภาพพิมพ์.
- สุธี ศรสวรรค์. 2538. **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม: ศึกษา
เฉพาะกรณีตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.**
- สุนทร คุณชัยมั่ง. 2018. **วิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน จังหวัดน่าน**. [ระบบออนไลน์].
แหล่งที่มา <http://www.roypalang.org/blogs/Soontorn%20K/1521604174>
- สุภิญญา อนุทานนท์. 2547. **เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม**. ปทุมธานี: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ สถาบัน

เทคโนโลยีราชมงคล.

- สุมาลี สันติพลวุฒิ และรสดา เวชฎาพันธ์. 2558. การประเมินผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาการลงทุนพัฒนาเครื่องผลิตแผ่นข้าวตังของวิสาหกิจชุมชนโสธรพัฒนา จังหวัด ฉะเชิงเทรา. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สุวรรณี คงทอง. 2536. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอลิเกา จังหวัด ตรัง. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2548. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: การเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เชียงใหม่. เครือข่ายงานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- อภิสิทธิ์ พรหมชัย. 2554. ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านห้วยกาน. วารสารการบริหาร ท้องถิ่น, 4 (2), 58.
- อัจฉรา ไสบาล และนิวัฒน์ มาศวรรณ. 2557. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจ ชุมชน: กรณีศึกษาโรงสีชุมชนครบวงจรตำบลไถ่คำ อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ. เกษตร, 42(548-557).
- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. 2522. การมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมในการจัดการ นิคมสร้างตนเอง เพื่อ การพึ่งตนเอง: ศึกษากรณีสร้างตนเองภาคใต้ตามแผนถนนสภาพนิคม. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อำนาจ อนันต์ชัย. 2531. การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. เอกสารการ สอนวิชาการพัฒนาชนบทหน่วยที่ 1-7 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อิระวัชร์ จันทร์ประเสริฐ. 2541. แรงงานกับการมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงานและ สวัสดิการสังคม.
- Andrew Sriefel, Methais & Pears. 1980. **Inquiry into Participation A Research Approach.** Geneva.
- Arnstien. 1969. A Ladder of Citizen Participation. **Journal of the American Planning Association.**
- Berkley. 1975. The Craft of Public Administration. **Allyn and Bacon.**
- Brundtland G. 1987. **Our common future: The world commission on environment and development.** Oxford, England: Oxford University Press.
- Chang Chien & Ching Chin. 1978. **Saturation Flow at Signal Controlled Intersections in Bangkok.**

- Cohen John, & Uphoff Norman, T. 1977. **Rural Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation** In Rural Development Monograph No.2 The Rural Development Committee Center for International Studie.
- David Obrien & Edward W, Hassinge. 1992. **The Social Networks of Leaders in More and Less Viable Rural Communities**. Rural Sociology.
- Dumham A. 1985. **The Outlook for community**. The Social Welfare Forum
- Erwin, William. 1976. Participation Management: Concept Theory and Implementation. **Georgia State University**.
- Farland, Mc. 1974. **Management: Principles and Practice**. New York: Macmillan.
- Fiedler. 1963). A Theory of Leadership Effectiveness. In. New York: McGraw – Hill.
- Flores, Bueno & Lapastora. 1983. **Handbook for Extension Work**. UPLB: SEARCA.
- Franklyn Lisk. 1985. **Popular participation in planning for basic needs: concepts, methods and practices**. Hants: Gower.
- GINTINGSUGIHEN B. 1993. **Community participation in the family welfare movement in Karo District, North Sumatra Province, Indonesia**. University of the Philippines at Los Banos, Laguna, Philippines.
- Haiman. 1951. **Group Leadership and Democratic Action**. Boston: Houghton Mifflin Company Inc.
- Jukkaphong Pongngamchuen & Krongthong Namvises. 2012. People's Participation in Dong Na Tham Community Forest Management Project, Ubon Ratchathani, Thailand. **Kasetsart J. (Soc. Sci)**,33(3), 486-498.
- Kasperson R.E. & Breitbank. 1974. **Participation, Decentralization and Advocacy Planning. Resource Paper No.25**. Washington D.C: Association of American Geographers.
- Koontz and O'Donnel. 1974. **Principles of Management: Analysis of Manegirial Function**. New York McGraw – Hill.
- Lakanavichian, Sureeratna. 1998. **Model of Sustainability**. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Likert, Rensis A. 1961. **New patterns of management**. Print book: EnglishView all editions and formats. New York: McGraw-Hill Book Company, Inc.

- Mintzberg & Henry. 1979. **The structuring of organizations**. Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.
- Rogers, Everett M. 1983. **Diffusion of Innovation**. New York: The Free Press.
- Stogdill. 1974. **Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research**. New York: The Free Press.
- United Nation & Organization. 1981. United Nation Department of International Economic and Social Affairs. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development. In **Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert**. New York: United Nation.
- Cohen & Uphoff. 1981. Rural Development Participation: **Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**.
- WCED (World Commission on Environment and Development). 1987. **Our Common Future**. Oxford and New York: Oxford University Press.
- William Erwin. 1976. Participation Management: **Concept Theory and Implementation**.
- Williams, J.D. 1980. **Public administration: The people's Business**. Little Brown: Boston.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์สำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

แบบสัมภาษณ์สำหรับสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีสำหรับการวิจัยเรื่อง
 “การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี
 ตำบลน้ำเกียน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน”

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

1. เพศ
 ชาย หญิง
2. อายุ.....ปี
3. ระดับการศึกษา
 ไม่ได้รับการศึกษา
 ประถมศึกษา
 มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ปวช. – ปวส.
 ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี
4. อาชีพหลัก
 เกษตรกรรม
 ค้าขาย
 รับจ้างทั่วไป
 รับราชการ
 พนักงานเอกชน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของสมาชิกต่อการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ด้านที่ 1 ความแนบแน่นของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

กรุณาทำเครื่องหมาย \surd ลงในช่องว่างที่ท่านคิดว่าถูกต้องที่สุด โดยการประเมินความแนบแน่นแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง 4 เห็นด้วย 3 ปานกลาง 2 ไม่เห็นด้วย 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนมีความเชื่อใจกัน					
2. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเคารพความคิดเห็นของกันและกัน					
3. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสนับสนุนซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ					
4. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดำเนินกิจกรรมตามหน้าที่และกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด					
5. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใช้แนวทางการทำงานเป็นทีมเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ					
6. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เป็นหลัก					
7. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจมักจะแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมเสมอ					
8. สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจมีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเสมอ					
9. กรณีสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนใดไม่สามารถดำเนินกิจกรรมตามหน้าที่ของตนเองได้ สมาชิกในกลุ่มจะคอยให้ความช่วยเหลือเสมอ					
10. วิสาหกิจชุมชนไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มหรือแบ่งพรรคแบ่งพวก					

ด้านที่2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านคิดว่าถูกต้องที่สุด โดยการประเมินการมีกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5 = การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นมากที่สุด

4 = การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นมาก

3 = การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นปานกลาง

2 = การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นน้อย

1 = การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่นน้อยที่สุด

ข้อคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น				
	5	4	3	2	1
1. สมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ					
2. สมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ๆ กับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ					
3. สมาชิกในกลุ่มมีการพูดคุยหรือเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ					
4. สมาชิกในกลุ่มมีการพูดคุยเพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ระหว่างองค์กรอื่น ๆ					
5. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ส่งตัวแทนไปเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ					

ด้านที่ 3 ด้านความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ

วิสาหกิจชุมชนของท่านได้รับการสนับสนุนหรือช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐหรือไม่ในช่วงปี 2561-2562 ที่ผ่านมา

() ไม่เคย เนื่องจาก.....

() เคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานดังต่อไปนี้

- ชื่อองค์กร.....กิจกรรม/
สิ่งของ.....งบประมาณ.....

2. ชื่อองค์กร..... กิจกรรม/
 สิ่งของ.....งบประมาณ.....
รวมได้รับการสนับสนุนเป็นเงินทั้งสิ้น.....บาท

ด้านที่ 4 การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชน

การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชนในช่วงปี 2561-2562 ที่ผ่านมา

() ไม่เคยได้รับข่าวสาร

() เคยได้รับข่าวสาร

ถ้าเคย ท่านได้รับข่าวสารจำนวนกี่ครั้ง จากแหล่งใดบ้าง โปรดระบุ

1.....ความถี่.....ครั้ง/ปี

2.....ความถี่.....ครั้ง/ปี

3.....ความถี่.....ครั้ง/ปี

4.....ความถี่.....ครั้ง/ปี

รวมได้รับข้อมูลข่าวสาร.....ครั้ง

ด้านที่ 5 บทบาทในวิสาหกิจชุมชน

ท่านมีบทบาทในวิสาหกิจชุมชนอยู่ในตำแหน่งใด (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() เจ้าหน้าที่ () ผู้ถือหุ้น () ผู้ซื้อสินค้า () ผู้ขาย () เป็นสมาชิกในชุมชนที่ก่อตั้งวิสาหกิจ

ด้านที่ 6 ด้านการสร้างเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนของท่านมีกิจกรรมร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ภายนอกหรือไม่ในช่วงปี 2561-2562 ที่ผ่านมา

() ไม่มี เพราะ.....

() มี จำนวนกิจกรรมรวม.....ครั้ง ได้แก่กลุ่มหรือองค์กรต่อไปนี้

1. ชื่อองค์กร.....

กิจกรรม 1.....

กิจกรรม 2.....

กิจกรรม 3.....

2. ชื่อองค์กร.....

กิจกรรม 1.....

กิจกรรม 2.....

กิจกรรม 3.....

ด้านที่ 7 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านคิดว่าถูกต้องที่สุด โดยการประเมินการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 1 มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด
- 2 มีส่วนร่วมในระดับน้อย
- 3 มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
- 4 มีส่วนร่วมในระดับมาก
- 5 มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด

ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม				
	1	2	3	4	5
ด้านการตัดสินใจ					
1. ร่วมปรึกษาหารือด้านปัญหาในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน					
2. ร่วมตัดสินใจและคิดค้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ					
3. ร่วมเสนอแนวทางแก้ไขหรือทางออกสำหรับปัญหาในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน					
ด้านการดำเนินงาน					
4. ร่วมทบทวนกฎเกณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน					
5. ร่วมประสานงานกับบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน					
6. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์สินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน					
7. ได้รับการอบรมเรื่องการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน					
8. การให้คำแนะนำความรู้แก่บุคคลหรือองค์กรที่เข้ามาศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชน					
9. ร่วมติดต่อกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ					
10. ผลิตสินค้าและบริการตรงตามความต้องการของผู้บริโภค					

ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม				
	1	2	3	4	5
ด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน					
11. มีส่วนร่วมในการพิจารณาเงินปันผลของสมาชิก					
12. ได้รับสิทธิพิเศษการซื้อสินค้าในวิสาหกิจชุมชนในราคาสมาชิกที่ถูกกว่าราคาท้องตลาด					
13. จากการซื้อสินค้าในวิสาหกิจชุมชนในราคาสมาชิกส่งผลให้ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนลดลงและมีเงินออมเพิ่มขึ้น					
14. ได้รับประโยชน์ทางอ้อมหลายประการในด้านการทำธุรกิจเกษตรที่นำไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนได้					
15. การมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดการทำงานเป็นทีมที่ดีมีประสิทธิภาพส่งผลต่อความคุ้นเคย ความรักและความสามัคคีของสมาชิกในกลุ่ม					
ด้านการประเมินผล					
16. ร่วมติดตามการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน					
17. ร่วมควบคุมการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน					
18. ร่วมรับทราบและแสดงความคิดเห็นในการนำเสนอผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในรอบปี					
19. ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน					
20. ร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง					

ด้านที่ 8 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในประเด็นความสำเร็จอย่างยั่งยืน

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านคิดว่าถูกต้องที่สุด โดยการประเมินการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 1 มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด
- 2 มีส่วนร่วมในระดับน้อย
- 3 มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
- 4 มีส่วนร่วมในระดับมาก
- 5 มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด

ประเด็นความสำเร็จอย่างยั่งยืน	ระดับการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านสังคม					
1. ท่านเข้ารับการฝึกอบรมด้านการจัดการวิสาหกิจชุมชน					
2. ท่านร่วมศึกษาดูงานนอกสถานที่กับสมาชิกคนอื่นๆ					
ด้านเศรษฐกิจ					
3. รายได้ที่เพิ่มขึ้นของท่านเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว					
4. จำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้นของท่านเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว					
5. หนี้สินที่ลดลงของท่านเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว					
ด้านสิ่งแวดล้อม					
6. ท่านลดการใช้สารเคมีเพื่อการผลิตเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว					
7. ท่านลดการเก็บของปามาใช้เพื่อการผลิตเมื่อเทียบกับปีที่แล้ว					

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ข

ชุดคำถามสำหรับผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชน

ชุดคำถามสำหรับการอภิปรายกลุ่มผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนชีววิถีการวิจัยเรื่อง
“การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี
ตำบลน้ำเกียน อำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน”

ตอนที่ 1 สถานภาพโดยทั่วไปของคณะผู้บริหารงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ ปี
3. ระดับการศึกษา
 - () ไม่ได้รับการศึกษา
 - () ประถมศึกษา
 - () มัธยมศึกษาตอนต้น
 - () มัธยมศึกษาตอนปลาย
 - () ปวช. – ปวส.
 - ()ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
4. หน้าที่ที่ปฏิบัติในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โปรตรระบุ

5. ระยะเวลาในการทำงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โปรตรระบุ.....ปี

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามในด้านการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. ประเด็นคำถามด้านสังคม
 - 1.1 ผู้บริหารในวิสาหกิจชุมชนมีทั้งหมดกี่ท่าน ? ผู้บริหารทุกท่านเคยผ่านการอบรมด้านการบริหารหรือไม่ ? ถ้าไม่มีผู้บริหารกี่ท่านที่ผ่านการอบรมด้านการบริหาร ?
 - 1.2 วิสาหกิจชุมชนมีสมาชิกทั้งหมดกี่คน ? สมาชิกทุกท่านได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานนอกสถานที่หรือไม่ ? ถ้าไม่มีสมาชิกกี่ท่านมีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ ?
2. ประเด็นคำถามด้านเศรษฐกิจ
 - 2.1 วิสาหกิจชุมชนมีรายได้ปีที่ผ่านมาเท่าไร(2561) ? วิสาหกิจชุมชนมีรายได้ปีที่ผ่านมาเท่าไร(2562) ?
 - 2.2 ในปี 2561 สมาชิกได้มีการเพิ่มจำนวนหุ้น (บาท) ? ในปี 2562 สมาชิกได้มีการเพิ่มจำนวนหุ้น (บาท) ?
 - 2.3 ในปี 2562 จำนวนที่เพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์ใหม่ในปีนี้ ?
 - 2.4 จำนวนของตลาดเป้าหมายใหม่ทั้งในและต่างประเทศในปี 2562

3. ประเด็นคำถามด้านสิ่งแวดล้อม
 - 3.1 ในปี 2561 วิสาหกิจชุมชนได้ใช้สารเคมีในการผลิตผลิตภัณฑ์กี่ครั้ง ? ในปี 2562 วิสาหกิจชุมชนได้ใช้สารเคมีในการผลิตผลิตภัณฑ์กี่ครั้ง ?
 - 3.2 ในปี 2561 ได้รับของป่าจากสมาชิกมาผลิตจำนวนกี่ครั้ง ? ในปี 2562 ได้รับของป่าจากสมาชิกมาผลิตจำนวนกี่ครั้ง ?
4. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการทั้ง 3 ด้านข้างต้นจะสามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่วิสาหกิจชุมชนของท่านหรือไม่อย่างไร
5. ท่านคิดว่าปัจจุบันนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตของท่านประสบความสำเร็จใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม หรือยัง ถ้ายังควรมีการปรับปรุงและพัฒนาทั้ง 3 ด้านอย่างไรบ้าง

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ค
ภาพการลงพื้นที่

ภาพผนวกที่ 1 สถานที่ตั้งวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

ภาพผนวกที่ 2 การรับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นจากนายกรัฐมนตรีน

ภาพผนวกที่ 3 สินค้าของวิสาหกิจชุมชนชีววิถีที่ได้รับรางวัลจากกระทรวงมหาดไทย

ภาพผนวกที่ 4 ตัวอย่างสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี

ภาพผนวกที่ 5 อาคารนวดแผนไทยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี

ภาพผนวกที่ 6 สินค้าของชาวบ้านในชุมชนที่นำมาฝากวิสาหกิจชุมชนจำหน่าย

ภาพผนวกที่ 7 ผ้าถุงของชาวบ้านในชุมชนที่นำมาฝากวิสาหกิจชุมชนจำหน่าย

ภาพผนวกที่ 8 เสื้อพื้นเมืองของชาวบ้านในชุมชนที่นำมาฝากวิสาหกิจชุมชนจำหน่าย

ภาพผนวกที่ 9 กลุ่มบุคคลภายนอกที่เข้ามาเยี่ยมชมวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถี

ภาพผนวกที่ 10 แผนที่ศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนชีววิถี

ภาพผนวกที่ 11 สวนสมุนไพรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

ภาพผนวกที่ 12 สถานที่จำหน่ายสินค้าของชาวบ้านในวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

ภาพผนวกที่ 13 เส้นทางท่องเที่ยว ชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

ภาพผนวกที่ 14 สถานที่ประกอบอาหารของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

ภาพผนวกที่ 15 สถานที่แปรรูปสมุนไพรของวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายทัศนชัย ศิริวรรณ
เกิดเมื่อ	24 กุมภาพันธ์ 2535
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2561 ปริญญาโท วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ. 2553 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2559 เจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดินปฏิบัติการประจำพื้นที่อำเภอมือง ลำปาง จังหวัดลำปาง สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดลำปาง